

Utländsk bakgrund och registrerad brottslighet

– överrepresentationen i den svenska kriminalstatistiken

Johan Kardell

**Utländsk bakgrund och registrerad brottslighet
– överrepresentationen i den svenska kriminalstatistiken**

©Johan Kardell
Kriminologiska institutionen
Stockholms universitet

Rapport 2011:1
Kriminologiska institutionens rapportserie
Redaktör: Felipe Estrada

ISSN 1400-853X
ISBN 978-91-7447-275-2

Förord

Sagan om Tödde och Mödde slutar med att det inte bidde någonting, av den beställda kostymen, eller av någonting annat som utlovats under tiden. Det är inte utan att jag ibland tänkt på den sagan under min forskarutbildning. Nu kan jag äntligen konstatera att det bidde nått. Det bidde en uppsats!

Det finns många som skall ha tack för detta. Det är människor som har ställt upp under den långa tid som detta har tagit. Först, men inte störst, är min sambo, Kiki, som stått ut, som läst och lyssnat under alla dessa år. Utöver det har mina barn bidragit och sett till att jag har tvingats fokusera på det viktiga i livet utanför universitetet.

Innanför universitetets väggar finns det massor av personer som varit betydelsefulla. Det är mina handledare Jerzy Sarnecki och Eva Tiby som varit otroligt viktiga för att det bidde någonting överhuvudtaget. Tack för ett stöd och ert förtroende! På institutionen har också Karl-Magnus Carlsson varit viktig, både som kollega, rumskompis och vän. Anders Sjöberg, som var ursprunget till att jag sökte mig till forskarutbildningen, är också en vän och kollega som funnits med under alla år. Det finns ett antal personer som jag undervisat tillsammans med och som också varit viktiga personer i processen och det är främst Martin Bergqvist, Lotta Petterson och Monica Skrinjar. Övriga doktorandkollegor under min tid på kriminologen som har stått ut skall också tackas, ingen nämnd, ingen glömd. Tove Pettersson som såg till att det var möjligt att finansiera forskarstudierna från början har också varit en viktig person, innanför institutionens väggar som kommentator på texter, och utanför som vän.

Det finns många andra som bidragit med kommentarer, insikter och svarat på frågor som uppstått. Speciellt vill jag nämna Felipe Estrada och Hanns von Hofer. Britta Kyvsgaard kommenterade på slutseminariet och har i hög grad bidragit till processen. Även alla andra som deltog där är jag skyldig ett stort tack. Peter Martens som accepterat att vara opponent på den färdiga licentiatuppsatsen vill jag tacka på förhand. Det är en ära att han vill ta sig an detta!

Min tid har finansierats av många olika aktörer men framför allt är det Riksbankens jubileumsfond*, Nordiska samarbetsrådet för Kriminologi samt kriminologiska institutionen. Kriminologiska institutionen har under många år erbjudit mig en hemvist och jag vill rikta ett tack till ledningen för detta. Eva Gustafsson har stått ut som byrådirektör under dessa år och förtjänar ett stort tack för sitt arbete!

I livet utanför akademien finns det många som bidragit genom ett hälsosamt ointresse för "hur det går med avhandlingen". Det är framför allt vänner som funnits med redan innan den första akademiska poängen registrerades och som förhoppningsvis kommer att vara kvar långt efter det sista ladokutdraget. Dessa kompisar från förr som jag vill lyfta fram är Mange, Calle, Harry, Linn och Christina och alla som finns med på midsomrar och nyårsaftnar i Dalarna. Andra som bidragit på sitt sätt till produkten är Sensei Dan, även fast det var länge sedan jag tränade. Sondre och personerna i AFAP och NoQQ som sett till att förgylla min tid i den digitala världen har också varit viktiga. For the Horde!

* J2000-0418:1,2,3,4 samt 5.

Mor och far har också funnits med och stöttat och det är nog inte möjligt att tacka dem, och övriga familjen, nog! I familjen räknar jag även in min sambos föräldrar samt Ajjan och Ove. Och farmor: äntligen bidde det nått!

Sen finns det några personer som inte kan läsa detta men som jag inte glömmer. Tack Jocke, Staffan och mormor för att ni funnits!

Alla som jag delat ett skratt med har också varit viktiga för att behålla hälsan och balansen i livet, men det är på tok för många för att nämna! De jag har glömt att nämna får höra av sig så kanske de kan få utrymme i förordet i en eventuell framtida avhandling.

Trots att det är många personer som varit viktiga i denna process har de ingen del i de fel och brister som kan tänkas finnas. I den delen är jag ensam skyldig.

Stockholm, mars 2011.

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund	1
1.1 Syfte, genomförande och disposition	2
2. Utländsk bakgrund eller den "farliga" etniciteten	4
2.1 Den primordinala eller essentialistiska etniciteten	4
2.2 Den konstruktionistiska etniciteten	5
2.3 Hur operationalisera en föränderlig egenskap?	6
2.3.1 <i>Från etnicitet till utländsk bakgrund – begreppsanvändning i denna uppsats</i>	7
3. Vilken typ av kunskap kring diskriminering är möjlig att nå genom polisanmälningar och lagföringar?	8
4. Utländsk bakgrund och brottslighet i Sverige	11
5. Svenska studier kring överrepresentationen av personer med utländsk bakgrund	13
5.1 Forskning under 1970- och 1980-tal	13
5.1.1 <i>Sammanfattning av forskningen under 1970- och 1980-talet</i>	17
5.2 Forskning under 1990-talet	19
5.2.1 <i>Sammanfattning av forskningen under 1990-talet</i>	27
5.3.1 <i>Sammanfattning av forskningen under 2000-talet</i>	31
5.4 Övergripande diskussion om överrepresentationen	33
6. Sammanfattningar av artiklarna	35
6.1 Sammanfattning och diskussion av "Lagföringar av invandrare och invandrares barn i de nordiska länderna"	35
6.2 Sammanfattning och diskussion av "Diskriminering av personer med utländsk bakgrund i rättsväsendet – en kvantitativ analys"	38
7. Avslutande diskussion	41
8. Referenser	43
Appendix	49
Artikel I	49
Lagföringar av invandrare och invandrares barn i de nordiska länderna, Kardell, Johan & Carlsson, Karl-Magnus, <i>Nordisk Tidsskrift för Kriminalvetenskap</i> , 2009, årg. 96, nr 3, s. 237-261	
Artikel II	73
"Diskriminering av personer med utländskt ursprung i rättsväsendet – en kvantitativ analys", Kardell, Johan, kapitel i SOU 2006:30. Sarnecki, J (red). <i>År rättvisan rättvis. Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter i rättsystemet</i> . Stockholm: Fritzes	

1. Inledning och bakgrund

Forskning på området som rör *personer med utländsk bakgrund*¹ och deras andel av den registrerade brottsligheten har ofta beskrivits som kontroversiell. Empiriska beskrivningar av situationen har setts som ett sätt att motverka felaktiga föreställningar. Sveri menade att brottsligheten bland utländska medborgare var ett viktigt kriminologiskt forskningsområde för att motverka ogrundade och felaktiga föreställningar (Sveri, 1973, s. 284). Detta påpekande har senare återkommit, exempelvis menade Ahlberg och Löow att utan kunskap lämnas fältet fritt för konspirationsteoretiska resonemang. Det behövs därför kunskap kring frågan om överrepresentation bland personer med utländsk bakgrund för att inte lämna fältet fritt för fria spekulationer (Ahlberg & Löow, 2002). På motsvarande sätt har det rests röster för att framhålla att frågan är kontroversiell och att resultaten kan användas till att förstärka stereotyper (Falck, 1982, s. 118; Tamas, 2004). Det har också hävdats att frågan har varit tabu och detta har bidragit till att svenska kriminologer undviker att studera överrepresentationen i registrerad brottslighet av personer med utländsk bakgrund i detalj (Martens, 1995, s. 255). I en studie av debatten i pressen efter Brottsförebyggande rådets rapport 1996 (Ahlberg, 1996) påstås att bilden av invandrarnas överrepresentation är en sådan obehaglig sanning att många vill förtiga den. Rapporten sägs lyfta fram en tidigare tabubelagd sanning (Pedersson, 2006, s. 328).

Detta arbete behandlar frågan om *överrepresentation av personer med utländsk bakgrund* i den svenska kriminalstatistiken. *Överrepresentation* i detta sammanhang innebär att grupper av personer registreras för fler brott än vad de borde utifrån sin andel av populationen generellt. Det handlar alltså inte om att de utgör majoriteten av de personer som registreras för brott.

I de tidigare studierna av registrerad brottslighet har diskriminering, högre anmälningsbenägenhet och förhöjd risk för straff bland personer med utländsk bakgrund förts fram som möjliga orsaker till överrepresentationen tillsammans med flera andra förklaringar. Vid de tillfällen då forskningen diskuterat förekomsten av diskriminering inom det svenska rättsväsendet riktat mot personer med utländsk bakgrund har denna förklaringsmodell inte tillmätts någon stor vikt. Det är snarare så att diskriminering framhållits som "osannolik" (Ahlberg, 1996, s. 88) och studier av registerdata har visat "att det ej föreligger någon ojämlik behandling i rättsväsendet utifrån utländskt eller svenskt medborgarskap" (Martens, 1997, s. 219). I senare publikationer framhåller dock Brottsförebyggande rådet att deras bedömning är att det finns en selektion inom rättsväsendet, men att den endast kan förklara en mindre del av skillnaderna i registrerad brottslighet mellan olika etniska grupper (Brottsförebyggande rådet, 2005, s. 23). Detta kan tolkas som ett skifte i Brottsförebyggande rådets syn på diskriminering från rapporten 1996 som Ahlberg var författare till. I en senare rapport kring diskriminering i rättsväsendet konstaterar Brottsförebyggande rådet att såväl tidigare forskning som de egna studierna i rapporten pekar på diskriminerande praktiker. De lyfter fram kommunikationsproblem, tveksamma trovärdighetsbedömningar, ett respektlöst eller kränkande bemötande samt stereotypa föreställningar utifrån etnisk bakgrund som centrala faktorer. Dessa diskriminerande praktiker utgör ett komplext problem som gör mötet med det svenska rättsväsendet kvalitativt annorlunda för personer med utländsk bakgrund (Brottsförebyggande rådet, 2008, s. 75-76). Att det förekommer diskriminering inom det svenska rättsväsendet verkar numer inte vara ifrågasatt, men frågan om omfattning och konsekvenser är fortfarande till stor del obesvarad. I den statliga offentliga utredningen "Det blågula glashuset" konstateras det att brottsligheten bland

¹ Jag använder *utländsk bakgrund* som begrepp. Begreppet och dess tillämpning i denna uppsats presenteras nedan.

invandrare diskuterats livligt i Sverige men att det finns ett behov av att vända blicken mot rättsväsendet (SOU 2005:56, s. 433). I denna uppsats kommer jag att studera frågan om överrepresentationen i registrerad brottslighet för personer med utländsk bakgrund med rättsväsendet i fokus.

Frågan om *diskriminering* avser vad som händer i rättsväsendet med de personer som har utländsk bakgrund och som misstänks och lagförs för brott. I denna uppsats handlar det om att studera återkommande mönster av orättvisa eller ofördelaktiga utfall av exempelvis åtalsfrekvenser eller fängelsestraff som en typ av diskriminering. Det är också möjligt att tänka sig andra typer av diskriminering som exempelvis;

- *upplevd diskriminering*, där individer upplever sig utsatta för orättvis eller ofördelaktig behandling inom rättsväsendet.
- *indirekt diskriminering*, där individerna blir utsatta för orättvis eller ofördelaktig behandling inom rättsväsendet på grund av att de diskrimineras inom exempelvis arbetsmarknaden.

Upplevd diskriminering går ej att studera med registerdata så den lämnas därhän, medan den *indirekta diskrimineringen* kommer att finnas med i viss mån då analyserna tar med bakgrundsfaktorer som kan påverka risken att registreras för brott.

1.1 Syfte, genomförande och disposition

Syftet med denna licentiatuppsats är att redovisa den svenska forskningen kring överrepresentationen i registrerad brottslighet för personer med utländsk bakgrund under olika tidsperioder. Detta för att belysa forskningens omfattning samt resultat utifrån påståendena ovan om behovet av kunskap, ämnets känsliga karaktär samt eventuella tabun. Vidare är avsikten att jämföra överrepresentationen i registrerad brottslighet för personer med utländsk bakgrund i Sverige med den i Danmark och Norge för att se om resultaten i Sverige skiljer sig länderna emellan. Avslutningsvis behandlas frågan om diskriminering i Sverige genom att studera skäligen misstankar och lagföringar i Sverige genom att jämföra grupper av personer med utländsk bakgrund med personer som är svenskfödda av två svenskfödda föräldrar.

Den första delen av syftet kommer att behandlas i kappan genom en genomgång av den tidigare publicerade forskningen kring registrerad brottslighet och utländsk bakgrund i Sverige från 1970. De två övriga delarna av syftet besvaras genom empiriska undersökningar i tidigare publicerade artiklar som återfinns i appendix efter kappan. Frågan om överrepresentationen i registrerad brottslighet bland personer med utländsk bakgrund i Sverige, Danmark samt Norge kommer att undersökas med ett material av lagföringar och uppgifter om födelseland från respektive land. Denna undersökning utgör den första artikeln i uppsatsen som heter "Lagföringar av invandrare och invandrares barn i de olika nordiska länderna".² I den diskuteras också hur olika definitioner och material kan påverka kunskapen om överrepresentationen.

² Projektet har finansierats av Nordiskt samarbetsråd för kriminologi (NSfK). Artikeln har skrivits tillsammans med fil. mag. Karl-Magnus Carlsson. Materialet har levererats av de olika länderna. Preliminära resultat har presenterats på NSfKs forskarseminarium 2008 och en senare version har seminariebehandlats på Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. Artikeln har granskats av tidskriftens redaktör samt en ytterligare referee.

Frågan om diskriminering inom rättsväsendet undersöks med data om skäligen misstanke och lagföring i Sverige. Detta material har kompletterats med uppgifter om födelse-land för de enskilda personerna samt registerdata, rörande bland annat arbetslöshet, inkomst och socialbidrag. Denna undersökning utgör den andra artikeln i uppsatsen och heter "Diskriminering av personer med utländsk bakgrund i rättsväsendet – en kvantitativ analys"³. Det är ett kapitel från SOU 2006:30 "Är rättvisan rättvis? 10 perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättsväsendet".

I kappan återfinns även en genomgång av etnicitetsbegreppet i syfte att ge en bakgrund till begreppet och redovisa hur det tillämpas i uppsatsen genom benämningen *utländsk bakgrund*. Efter detta kommer ett avsnitt om användningen av registerdata kopplat till studier om diskriminering och lämpligheten och möjligheterna att genomföra studier av detta slag. Avslutningsvis presenteras den tidigare forskningen kring överrepresentation hos personer med utländsk bakgrund i Sverige följt av sammanfattning och diskussion av de två tidigare publicerade artiklarna.

³ Denna studie har främst finansierats av Riksbankens jubileumsfond. Materialuttaget har delfinansierats av Brottsförebyggande rådet. Texten har seminariebehandlats på Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet och diskuterats med redaktören för antologin samt den offentliga utredningens särskilda utredare före publicering.

2. Utländsk bakgrund eller den "farliga" etniciteten

I den tidigare forskningen har flera olika begrepp använts för att beskriva de grupper som invandrat till Sverige. Det har handlat om exempelvis *utländska medborgare*, *utlänningar*, *invandrare* och *invandrades barn*. Ibland förekommer också begreppet *etnicitet* som får utgöra utgångspunkt för begreppsgenomgången i detta arbete. Avsikten är att ge en bakgrund till på vilket vis föreställningar om *etnicitet* är centrala för denna uppsats.

Under tidigt 1900-tal förutspådde flera teoretiker, enligt Hylland Eriksen, att etnicitet och nationalism inte längre skulle upplevas som meningsfulla begrepp. Han menar dock att utvecklingen gått åt motsatt håll (Hylland Eriksen, 1993). Forskning som använder sig av begrepp som *etnicitet* kan vara problematisk, och att associera etnicitet eller liknande egenskaper med kriminalitet kräver än mer tydlighet kring hur begreppen skall förstås. Anledningen är att det annars finns en överhängande risk för förenklade förklaringar kring orsakssamband mellan utländskt ursprung och brottslighet.

Två perspektiv på etnicitetsbegreppet brukar framhållas. Den första benämns *primordial inriktning* där etnicitet ses som en individuell egenskap. Den andra inriktningen är den *konstruktionistiska inriktningen* som utgår ifrån att etnicitet skapas i relationer med andra (Westin, 1999). Ehn använder sig också av en liknande dikotom uppdelning mellan de två olika synsätten på etnicitet. Men han kallar den första inriktningen essentialistisk (Ehn, 1993, s. 68).

2.1 Den primordiala eller essentialistiska etniciteten

Inom denna första inriktning används etniciteten för att förklara politisk och social mobilisering som ett medel för att öka möjligheterna till överlevnad, i vid bemärkelse. Etniciteten är då förbunden med de enskilda individerna och ses som en del av individen. Detta ger en samhörighetskänsla med övriga personer inom samma grupp (Westin, 1999, s. 33f; Ehn, 1993, s. 67f). Den primordiala, eller essentialistiska, inriktningen ger därmed en statisk definition på etnicitet som är starkt förknippad med individuella egenskaper.

Ett äldre exempel på denna statiska syn på etnicitet återfinns i "Vi européer" av Huxley och Haddon (1937). De menar att begreppet *ras* är felaktigt och inte bör användas om människor eftersom det finns olyckliga biföreställningar kopplade till detta begrepp. I boken föreslås istället att den neutrala termen *etnisk grupp* skall användas (Huxley & Haddon, 1937, s. 115f). De tar fasta på hårets färg och form, hudfärg och nästyper för att dela in människosläktet i *etniska grupper*. De menar att dessa egenskaper är mest tillgängliga för observation (Huxley & Haddon, 1937, s. 144-145). De menar dock att det finns en oerhörd mängd undantag från denna klassificering (Huxley & Haddon, 1937, s. 145). De egenskaper som Huxley och Haddon framhåller som signifikanta för indelningen har karaktären av statiska och oföränderliga egenskaper. Kohn skriver att begreppet *etnicitet*, på detta sätt, uppstod som konkurrent till rasbegreppet och till stor del har ersatt det (Kohn, 1996, s. 41f). Men på detta sätt behåller också termen *etnisk grupp* många av de egenskaper som tidigare fanns i rasbegreppet.

Begreppet *ras* används dock fortfarande, bland annat i USA. Där används främst fyra rasbeteckningar: *American Indians/Native Americans*, *African Americans/Blacks*, *Asian Americans* och *Caucasians/Whites* (Kohn 1996, s. 22; Haen Marshall, 1997). Det genomgående temat i de

folkräkningar som genomförts vart tionde år har varit en uppdelning mellan *Whites* and *Blacks* (Kohn 1996, s. 21f).

Det finns även inslag av rasbegreppet i viss svensk forskning, exempelvis inom den svenska medicinska forskningen används ibland begreppet *Caucasians* (se t.ex. Almon, Engfeldt, Tysk, Sjöström & Nilsson, 2007). I en artikel som tangerar det kriminologiska perspektivet och handlar om hälsa samt sociala riskfaktorer hos offer för dödligt våld i Sverige slås det fast i inledningen att den svenska befolkningen är en "predominantly Caucasian population" och att resultaten därför inte är "confounded by race" (Allgulander & Nilsson, 2000, s. 244). I en granskning av sjuksköterske- och läkarutbildningen kommenteras användningen av rasbegreppet i undervisningen och studenterna menar att normen sätts till *kaukasier* och sedan hur andra grupper skiljer sig från oss⁴ (Medicinska föreningen & Karolinska institutet, 2006, s. 24). Detta innebär att en del användningar av *etnicitet* starkt påminner om det statistiska och stigmatiserande innehållet i det tidigare rasbegreppet, och att det även idag till viss del går att finna svensk forskning som använder *ras*.

2.2 Den konstruktionistiska etniciteten

Den andra inriktningen som nämns är den konstruktionistiska synen på etnicitet. *Etnicitet* blir då inte en individuell egenskap utan något som uppstår och görs relevant i sociala situationer, i relationer och i möten med andra (Hylland Eriksen, 1993). Denna etnicitet är alltså inte statisk, utan i högsta grad föränderlig och saknar direkta kopplingar till individuella egenskaper (Westin, 1999, s. 33).

Men det är inte bara *etnicitet* som kan ges en konstruktionistisk innebörd. Det finns även exempel på att *race* kan ses på det sättet. Mann och Zatz skriver att det idag är allmänt accepterat att *race* är en social konstruktion vilket innebär att det inte är en fast identitet utan något som skapas i ett socialt samspel. Innebörden av kategoriseringen blir då endast meningsbärande i förhållande till den historiska kontext och de sociala förhållanden som de sprungit ur (Mann & Zatz, 2002, s. 2).

För svenska förhållanden verkar stora delar av forskarvärlden ha anslutit sig till den konstruktionistiska synen på etnicitet. Pettersson konstaterar att: "Samtliga forskare som jag kommit i kontakt med i litteraturgenomgången anser inte att etnicitet är en egenskap som är statisk, utan relaterad till den omgivning och det samhälle en person lever i" (Pettersson, 2000, s. 58). Dahlstedt menar att det inom forskning kring migration och etniska relationer är tämligen vanligt med ett socialkonstruktionistiskt angreppssätt. Det vill säga att det som "finns" och det som definieras som "verkligt", i något avseende är diskursivt konstruerat. Forskningens innebörd blir då inte att, primärt, fokusera på att en gång för alla fastslå vad etnicitet och nation "är", utan snarare fokusera på att se hur dessa etniciteter skapas, institutionaliseras och förändras över tid och rum, samt vilka konsekvenser det har (Dahlstedt, 2001, s 49).

⁴ "oss" = den svenska majoritetsbefolkningen/JK

2.3 Hur operationalisera en föränderlig egenskap?

I denna uppsats är det inte personernas egna uppfattningar eller iscensättanden av etniciteter som är i fokus. Det handlar istället om konsekvenser av skapade grupptillhörigheter genom studier kring överrepresentation i registrerad kriminalitet och skillnader i utfallet av skäligen misstankar och lagföringar. Genom att undersöka förekomsten av mönster i rättsväsendet anser jag att det är möjligt att undersöka om vissa grupper särbehandlas på grund av sin grupptillhörighet och på så sätt visa hur dessa skapade grupptillhörigheter har konsekvenser för de enskilda personerna. Är det då möjligt att skildra och mäta etnicitet utifrån registerdata och samtidigt anse att den är kontextbunden och kan förändras från tid till annan?

Det finns i princip två möjligheter att närma sig definitionsproblematiken utifrån officiella data. Den första ansatsen utgår ifrån *medborgarskap* och den andra ifrån *födelseland*. Medborgarskap kan förändras genom att individen ansöker om ett nytt medborgarskap i sitt nya hemland. Men långt ifrån alla personer gör detta och individen kan också nekas ett medborgarskap i det nya landet. I Sverige är till exempel skötsamhet ett kriterium för att erhålla medborgarskap.⁵ Etnicitetsbegreppet mätt på detta sätt kommer att bli trubbigt, då det blir avhängigt den byråkratiska process som styr ett byte av medborgarskap samt de individuella ställningstaganden som leder fram till beslutet att byta. Den kategori individer som bytt ett tidigare medborgarskap mot ett svenskt kan också framstå som mer skötsam.

Att istället välja att mäta *etnicitet* med ursprung, eget eller föräldrarnas, genom att exempelvis ta reda på *födelseland* vore att välja en statistisk variabel för att mäta något dynamiskt. Etniciteten mätt på detta vis kan aldrig förändras. Men detta angreppssätt är mer anpassat för att fånga upp det som i forskningsresultat inom andra discipliner har diskuterats i termer av en etniskt hierarkisk skala som positionerar icke-européer, företrädesvis från muslimska länder längst ner på den skalan, medan nordeuropéer placeras högst upp. Denna skala medför att olika grupper av invandrade personer drabbas olika av diskriminering och särbehandling (Molina & de los Reyes, 2003, s. 295). Mattsson beskriver detta i termer av *utseendegemenskap*;

”När det gäller hur dominerande diskurser och idéer kring svenskhet ser ut och vilka faktorer som påverkar hur människor klassificeras som svenska eller icke-svenska vill jag här lyfta fram några grundläggande dimensioner /.../ I dessa fem principer finns sammanblandade dimensioner av ’det svenska’ som en politisk enhet och statsbildning med medborgarskap som grundläggande princip kopplat till ett avgränsat territorium. Men de bär också på mer underliggande myter om svenskhet som en kulturell och språklig gemenskap och en ’blodsbands-’ och ’utseendegemenskap’.” (Mattsson, 2005, s. 149f).

I äldre svensk kriminologisk forskning om utländsk bakgrund och brott var medborgarskapet grund för indelningarna i *svenskar* och *utlänningar*. Men på senare tid har födelseland använts i större utsträckning (se genomgången av tidigare forskning nedan). Detta beror troligen mer på tillgången av data än av medvetna reflektioner av betydelsen av kategoriseringar då medborgarskap tidigare redovisades i samband med lagföringsstatistiken.

⁵ <http://www.migrationsverket.se/info/276.html>

2.3.1 Från etnicitet till utländsk bakgrund – begreppsanvändning i denna uppsats

Terminologin som används i denna studie för att beskriva olika individers ursprung utgår ifrån födelseländer genom en uppdelning på individer med *svensk bakgrund* respektive individer med *utländsk bakgrund*. I den mån andra begrepp förekommer i denna studie som inte härrör från referenser av andra studier som använder denna typ av begrepp, exempelvis *eticitet*, *invandrare* och liknande, skall de förstås på samma sätt som utländsk bakgrund. Tanken med denna kategorisering av *svensk bakgrund* och *utländsk bakgrund* är att försöka fånga upp den etniska hierarkin som nämns ovan. Det finns naturligtvis en risk att detta reproducerar de föreställningar kring olika grupper som uppsatsen syftar till att lyfta fram. Jag menar dock att den problematiserande ansatsen kring, samt det fokus på eventuella konsekvenser av, dessa föreställningar gör att det ändå får anses motiverat att utgå från klassificeringar av personer baserat på *utländsk bakgrund*.

I denna studie är *utländsk bakgrund* en markör som signalerar *tillhörighet till*, eller snarare *frånvaron av tillhörighet till*, ett "vi". Hur detta "vi" och "dem" konstrueras kommer att skifta mellan olika kontexter. Den teoretiska synen på begreppet *utländsk bakgrund* i denna studie liknar mycket utgångspunkten i den offentliga utredningen "Bortom vi och dem" där författarna skriver att "varken svenskhet eller invandrarskap är essentiella begrepp som kan tillskrivas ett ontologiskt värde" (de los Reyes & Kamali, 2005, s. 11). Snarare är det begrepp som används för att göra skillnad mellan ett "vi" och ett "dem", mellan "oss" och "de andra".

Förutom de vetenskapliga svårigheterna med att operationalisera *eticitet/utländsk bakgrund* som diskuterats ovan så existerar andra problem. Problemet, med att sammankoppla minoriteter med problemområden som kriminalitet, är att resultaten kan användas av andra i ett syfte som är rakt motsatt det ursprungliga syftet (Herméren, 1996, s. 29). Om jag väljer *utländsk bakgrund* som en variabel när jag undersöker brottsligheten så kommer också brottsligheten att kunna kopplas ihop med andra markörer som kultur, språk, klädsel o.s.v., även om detta inte är avsikten med forskningen. Wilson menar att om resultat som rör vad han benämner "black crime" presenteras utan tillräcklig förklaring så riskerar man att förstärka vissa negativa stereotyper (Wilson, 1987, s. 21). Detta resonemang kan också tillämpas på *utländsk bakgrund* och överrepresentation i registrerad brottslighet i den svenska kontexten. Även om detta inte är forskarens intention kan det ske omedvetet hos dem som tar del av resultaten, eller medvetet av personer eller grupperingar som tolkar resultaten efter sina egna syften. Ålund menar att det finns risker med forskning kring kopplingar mellan invandrarskap och brottslighet:

"Att förbinda våldshandlingar och brottslighet med Orientens mystik och därmed sammanhängande kulturkonflikter är ett förkrympt och farligt sätt att lägga ut dimridåer, bakom vilka sociala åtskillnader, ojämlikhet och segregering utanförskap döljs." (Ålund, 1997, s. 41).

Trots de risker och problem som presenteras ovan kommer denna studie att handla om *utländsk bakgrund* och registrerad brottslighet. Jag väljer att se det som att denna uppsats är ett försök att gå ett steg längre angående frågan om utländsk bakgrund och brottslighet än att bara konstatera att grupper andra än *svenskar* ("vi") är överrepresenterade i registrerad kriminalitet. Jag menar att detta forskningsintresse är berättigat eftersom fokus är att diskutera rättsväsendet och eventuella selektionsmekanismer som kan tänkas återspegla sårhållandet mellan "vi" och "dem".

3. Vilken typ av kunskap kring diskriminering är möjlig att nå genom polisanmälningar och lagföringar?

En del av syftet som nämndes inledningsvis var att studera en typ av diskriminering som kan upptäckas genom studier av registeruppgifter, dvs. återkommande mönster av ofördelaktiga eller orättvisa utfall av till exempel åtalsfrekvenser eller fängelsestraff. Jag menar alltså att om individer med *utländsk bakgrund* uppvisar större risker för att exempelvis dömas till fängelse så är det ett för dem ofördelaktigt utfall som skulle kunna utgöra diskriminering. Det skulle även kunna vara möjligt att resultatet är ett utslag av grövre brottslighet i den gruppen. Utifrån registeruppgifterna finns det ingen möjlighet att kontrollera grovheten i den registrerade brottsligheten på ett helt tillfredsställande sätt. Jag menar dock att om det går att påvisa återkommande mönster av ofördelaktigt utfall för personer med utländsk bakgrund i analyser av olika brottstyper är det rimligare att anta att detta beror på diskriminering än att dessa grupper generellt skulle registreras för grövre brottslighet. De flesta tidigare studier har framhållit likheterna mellan de brott personer med svensk och utländsk bakgrund registreras för (von Hofer 1990, s. 6; von Hofer & Tham, 1991, s. 16; Brottsförebyggande rådet 2005, s. 30; von Hofer, 2008, s. 150). Det har påtalats att andelen personer med utländsk bakgrund ökar vid lagföringar för grövre brott (von Hofer 1990, s. 6; von Hofer & Tham, 1991, s. 16; von Hofer, 2008, s. 150). Dock visar analyser av enskilda brottskategorier (Pettersson, 2006, s. 133) samt analyser av lagföringar med endast villkorlig dom, skyddstillsyn eller fängelse (Kardell, 2006, s. 95) att överriskerna kvarstår. Det verkar därför inte vara så att överrepresentationen i registrerad brottslighet beror på att personer med utländsk bakgrund generellt begår grövre brott än personer med svensk bakgrund.

Den analysdesign som används för att undersöka frågan om diskriminering i denna uppsats har fått kritik från Dahlbäck (2006). Han menar att studier kring diskriminering inom rättsväsendet kräver en normativ analys för att fastställa det rättvisa beslutet i varje fall. Med det menas att en grupp som besitter juridisk expertis skall avgöra vad det korrekta utfallet är i ett givet fall och sedan jämföra med det faktiska utfallet. Eventuell diskrepans däremellan skulle kunna tolkas som diskriminering (Dahlbäck, 2006, s. 10). Jag är inte övertygad om att denna strategi skulle ge entydiga resultat som talar för eller emot diskriminering. Att jurister inte har en samsyn kan illustreras genom exempelvis debatten efter Justitiekanslerns rapport "Felaktigt dömda" (Justitiekanslern, 2006). Då flera jurister vände sig emot denna genomgång av vad Justitiekanslern och hans utredare såg som de normativa rättvisa besluten som borde ha tagits istället för de faktiska domarna. Denna debatt visar att tillvägagångssättet att låta juridisk expertis fastställa det "rätta" beslutet i enskilda fall och jämföra det med den faktiska konsekvens som individen drabbats av inte heller är helt okontroversiellt (Ahn Lund, 2006; Axberger, 2006; Borgström, 2007; Diesen, Leijonhufvud & Nyström, 2006; 2007; Lambertz, 2006; Leijonhufvud, 2007; Zaremba, 2007a; 2007b; Åman, 2006). Jag anser att tillvägagångssättet i denna studie går att tillämpa för att studera diskriminering i form av återkommande mönster av ofördelaktiga utfall som beskrivits ovan.

I denna uppsats handlar det alltså om att studera reaktionerna på lagbrott för att diskutera utfallet. Detta utfall, de potentiella återkommande mönstren av ofördelaktiga och orättvisa utfall, kan liknas vid resultatet av "the law in action" (Nelken, 2002, s. 179-180; Korsell, 2003, s. 13). Genom att fokusera på "the law in action" öppnas möjligheten att undersöka delar av den legala infrastrukturen som inte framgår av lagtexter (Nelken 2002, s. 190).

Denna syn på rättsväsendet innebär att jag ser de händelser och praktiker som formar lagen som en produkt av sociala processer som pågår i rättsväsendet och i den sociala kontexten (Chambliss, 1969, s. 97). Chambliss menar vidare att det är möjligt att föreställa sig ett rättsväsende med automatiserade beslut och i vilket handlingar är precisa och otvetydiga. Ett sådant system skulle, enligt honom, vara önskvärt men:

“one can only *imagine* such a system. Laws are written in language, and language is inherently ambiguous, so that no one has copyright on *the* interpretation of what a word, much less a string of words, means.” (Chambliss, 1969, s. 85).

Detta ger i sin tur att när man undersöker rättsprocessen så kommer praktiken att avvika från den idealiserade design som den vilar på. Chambliss menar då att dissonansen mellan lagens idé och lagens praktik bör förstås utifrån det sociala system som omger dem och som är oberoende av motiven, karaktären och personligheten hos de individer som innehar positioner i systemet (Chambliss, 1969, s.421). Tanken med denna uppsats är att studien kring diskriminering skall studera denna eventuella dissonans mellan lagens idé om jämlikhet och det faktiska utfallet i den registrerade brottsligheten, som ett mått på lagens praktik.

Ett problem med att studera brottslighet genom att använda sig av registerdata från rättsväsendets aktörer är att den registrerade brottsligheten inte ger en korrekt bild av den faktiska brottsligheten i samhället. Alla registrerade brott har genomgått en selektionsprocess som medfört att de blivit registrerade av rättsväsendet. Denna selektionsprocess pågår från anmälan, upprättande av skäligen misstänkt, åtal, lagföring och verkställighet av påföljder (Sellin, 1931, s. 341). Sellin menar att värdet av kriminalstatistiska uppgifter som grund för mått på den ”faktiska” kriminaliteten i ett geografiskt avgränsat område avtar då det processuella avståndet till den faktiska handlingen ökar (Sellin, 1951, s. 498). Detta utgör naturligtvis ett problem för mig om jag vill uttala mig om den faktiska brottsligheten i samhället. Men eftersom jag i enlighet med Sellin ser rättsprocessen som en selektiv process och då denna process är mitt studieobjekt så är detta inget problem. Denna syn på registerdata som produkt av en selektiv process är snarare en förutsättning för uppsatsen.

Istället för att betrakta kriminalstatistiken som ett mått på den verkliga omfattningen av brottsliga händelser ser jag densamma som mängden av social kontroll som utövas av kontrollerande myndigheter (Black, 1970, s. 733). Coleman och Moynihan menar att det finns tre huvudsakliga perspektiv på kriminalstatistiken, det realistiska, det institutionalistiska och det radikala perspektivet. Utifrån det förstnämnda perspektivet ses kriminalstatistiken som en möjlig väg att nå kunskap om brottsligheten. Det institutionalistiska perspektivet handlar om att betrakta kriminalstatistiska uppgifter som baserade på händelser som påverkats av sociala och institutionella processer (Coleman & Moynihan, 1996, s. 16). Kriminalstatistiken är ingen objektiv indikator på de fenomen den avser att beskriva, utan den är i högsta grad påverkad av organisationers praxis (May, 2001, s. 104-105). Det sista perspektivet betraktar kriminalstatistiken som ett resultat av vidare strukturella och politiska processer än den institutionalistiska (Coleman & Moynihan, 1996, s. 16). Det radikala perspektivet tolkar resultaten utifrån generella teorier om social och politisk organisation som exempelvis marxistiska teorier (May, 2001, s. 109). Det är det institutionalistiska perspektivet som väger tyngst när det gäller mitt syfte att belysa selektionen inom rättsväsendet vilket nedanstående citat avspeglar:

"If we take the institutionalist perspective, official statistics become useful in a different way – as the object of enquiry in their own right. As a window through which we can come to appreciate a whole range of processes of discretion, law enforcement and criminal justice." (Coleman & Moynihan, 1996, s. 136).

Det synsätt jag har på kriminalstatistiken är att den slutgiltiga utformningen kommer att påverkas, men inte vara helt bestämd av, olika myndigheters agerande och deras beslutsfattande. Kriminalstatistiken bör, enligt mig utifrån den ovan nämnda genomgången, således inte uppfattas som enkom ett objektiva mått på den verkliga brottslighetens omfattning utan istället ses som en källa till kunskap om vad rättsväsendet hanterar (vad som blir registrerad brottslighet) och hur det hanterar det (vad resultatet blir av hanteringen exempelvis upprättade skäligen misstänkta, åtal och lagföringar). Då denna uppsats handlar om rättsväsendet och utfallet av de registrerade uppgifterna kring brottslighet är kriminalstatistiska uppgifter väl lämpade för studien.

4. Utländsk bakgrund och brottslighet i Sverige

Frågan om brott begångna av personer med utländskt ursprung har under lång tid varit kantad av diskussioner. Den norske forskaren Falck hade i början av 1980-talet synpunkter på studiet av utländska medborgare och brottslighet. Han menade att forskaren måste ta hänsyn till flera olika omständigheter som exempelvis storlek på grupperna, köns- och åldersfördelning, andel boende i stad eller på landsbygd, vilka områden de migrerat ifrån o.s.v. Om man bara använder en dikotom gruppindelning som *norrmän* och *invandrare* så döljs det faktum att en överväldigande majoritet av personerna i gruppen invandrare kommer från västvärlden. Han menar att det vid diskussioner om invandrare och brott så associeras gruppen invandrare alldeles för lätt med invandrare från tredje världen (Falck, 1982, s. 131). Falck konkluderar att forskning på området är viktigt, men samtidigt farligt då resultaten riskerar att påverka vår inställning till invandrare samt den framtida politiken (Falck, 1982, s. 137). Sveri som får klä skott för en del av kritiken i Falcks artikel svarar att:

”Utlänningars brottslighet är ett område som man som forskare kan nalkas med olika attityder. Man kan i likhet med mig se det som ett socialt problem bland andra sociala problem, som det är viktigt att undersöka. Man anser det därför nödvändigt att i första hand ge en beskrivning av problemet, klarlägga dess storleksordning och se var det har sin tyngd. Det får man då göra med iakttagande av alla de försiktighetsmått som är involverade i alla slag av forskning. Man kan också som Falck se det som ett problemområde som är så fullt av fällor och faror, att man – om man är klok – helst bör avstå från att utforska det överhuvudtaget.” (Sveri, 1982, s. 212).

Replikskiftet mellan Sveri och Falck var en del av den första vågens debatt om invandrare och brottslighet som tog plats under sent 1970-tal och tidigt 1980-tal. Men trots att forskningen vid den tiden visat på en överrepresentation av *utlänningar* ansågs ämnet vara känsligt och debatten dog ut (Martens 1997, s. 184). Den andra vågen startade, enligt Martens, 1989 och den pågick fortfarande 1997 när hans studie publicerades. Diskrimineringsombudsmannen hävdade under denna andra våg att det krävdes fakta om invandrarnas brottslighet och att ingen tjänade på att ignorera området (Martens, 1997, s. 184). Kravet på fakta kring frågan har varit återkommande och anledningen har varit att motverka felaktiga föreställningar (se t.ex. Pedersson, 2006).

Som tidigare nämnts pekar flera studier på att personer med *utländsk bakgrund* oftare registreras för brott i förhållande till sin andel av befolkningen, än personer med *svensk bakgrund* (von Hofer & Tham 1991; Martens, 1997, s. 240; von Hofer, Sarnecki & Tham, 1998; Nilsson, 2001; Pettersson, 2002; Brottsförebyggande rådet, 2005). Det är personer från de nordiska grannländerna som under lång tid ansvarat för en stor andel av den registrerade brottsligheten som kan hänföras till individer med utländskt bakgrund (von Hofer, 1983, s. 79; Savvidis, 1991, s. 80; Ahlberg, 1996, s. 35; von Hofer, 2008, s. 150) och individer från Finland har utgjort lejonparten av de som registreras för brott bland personerna från de övriga nordiska länderna (Brottsförebyggande rådet, 2005, s. 36). I stort sett har *svenska* och *utländska medborgare*⁶ dömts för samma typer av brott (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1997, s. 73).

Svensk forskning rörande diskriminering av personer med utländsk bakgrund inom rättväsendet har under lång tid varit negligerad (Pettersson, 2005, s. 134; Sarnecki, 2006, s. 29) I SOU 2005:56

⁶ Detta är den uppdelning som tidigare redovisades i den officiella lagföringsstatistiken.

konstaterade utredaren att den svenska forskningen om strukturell diskriminering⁷ varit ytterst begränsad (SOU 2005:56, s. 379). Trots detta visade denna begränsade forskning att resultaten i Sverige går i samma riktning som internationell forskning vilken pekar på förekomsten av strukturell diskriminering i andra länder (SOU 2005:56, s. 433). I "Likhet inför Lagen", det första större samlade arbetet kring diskriminering inom det svenska rättsväsendet, står det att:

"[m]ed tanke på det stora allmänintresset och de divergerande uppfattningarna om särbehandlingsens karaktär och omfattning är det förvånande att det i Sverige finns så lite forskning på området." (Diesen, Lernestedt, Lindholm & Pettersson, 2005, s. 11).

Denna typ av förvåning uttrycks även i slutbetänkandet till utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering (SOU 2006:79, s. 221). Efter en genomgång av den svenska forskningen kring diskriminering inom rättsväsendet konstaterar Pettersson att studierna i huvudsak talar för att det förekommer diskriminering inom det svenska rättsväsendet mot personer med en utländsk bakgrund (Pettersson, 2005, s. 173). Denna uppfattning delas numera även av Brottsförebyggande rådet som menar att deras forskningsgenomgång visar att det inom det svenska rättsväsendet förekommer diskriminering som baserar sig både på medvetna och omedvetna stereotyper (Brottsförebyggande rådet, 2008, s. 36).

⁷ Den strukturella diskrimineringen möjliggör exempelvis slentrianmässiga handlingar baserade på förutfattade meningar kring exempelvis utländsk bakgrund.

5. Svenska studier kring överrepresentationen av personer med utländsk bakgrund

I genomgången av den tidigare forskningen nedan är det studiernas publiceringsår som utgör grunden i den kronologiska redovisningen. Martens menar att den första vågens debatt om invandrare och brottslighet tog plats under sent 1970-tal och tidigt 1980-tal. Den andra vågen startade 1989 (Martens 1997, s. 184). Utifrån publiceringsåren på studierna i den kommande genomgången är en försiktig tolkning att denna andra våg ebbar ut under sent 1990-tal och att en tredje våg av forskning uppstår kring mitten av 2000-talets första decennium.

Syftet med genomgången är att ge en bild av den tidigare svenska forskningen kring överrepresentation i registrerad brottslighet för personer med utländsk bakgrund. I denna genomgång kommer nivåer av överrepresentation, vilka material, hur utländsk bakgrund definierats samt eventuella förklaringar att redovisas.

Med överrepresentation menar jag att en grupp av individer, till exempel utlandsfödda, står för en större andel av den registrerade brottsligheten än vad som kan förväntas utifrån deras andel av befolkningen jämfört med en referenspopulation (i denna genomgång *svenskar*). En del studier redovisar överrepresentationen på detta sätt, men inte alla. I redovisningen nedan presenteras ibland nya beräkningar av överrepresentationen för de studierna där jämförbara värden tidigare saknats. För att denna omräkning skall kunna genomföras har det krävts att studierna har innehållit information om antal eller andelar *utländska* och *inhemska*⁸ personer registrerade för brottslighet samt antal eller andelar av samma grupper i populationen som helhet.⁹ I dessa redovisningar har gruppen *inhemska* använts som referenspopulation och antar därmed värdet 1.¹⁰

På detta vis kan jämförbara värden redovisas för majoriteten av studierna och det förenklar jämförelser mellan studier och över tid. Ett värde som överstiger 1 för *personer med utländsk bakgrund* är en överrepresentation, och ett värde som är lägre än 1 är en underrepresentation.

5.1 Forskning under 1970- och 1980-tal

1973 publicerades en studie som syftade till att studera förekomsten av brottslighet bland utländska minoriteter i Sverige. Utöver detta skulle dessa gruppers brottslighet beskrivas och jämföras med svenskarnas brottslighet (Sveri, 1973, s. 279). Sju år senare upprepades studien för att undersöka om den registrerade brottsligheten bland utländska medborgare hade förändrats (Sveri, 1980, s. 1).

Den brottslighet som studerades var den som benämndes *grövre brott*¹¹ i kriminalstatistiken. Det innebar att det krävdes ett brott där det meddelades dom i första instans som gav fängelse,

⁸ Definitionerna av utländska eller inhemska personer varierar mellan studierna och bygger oftast på uppgifter om medborgarskap eller födelse-land. Vilken definition som används i varje studie är också en del av genomgången och redovisas i det kommande avsnittet.

⁹ $(N \text{ registrerade brott för } \textit{Utländska personer} / N \textit{Utländska personer i befolkningen})$
 $(N \text{ registrerade brott för } \textit{Inhemska personer} / N \textit{Inhemska personer i befolkningen})$

¹⁰ Där det har varit möjligt att göra dessa beräkningar separat för de två könen eller för ålderssegment har detta gjorts. Detta för att standardisera för olika kön och ålder.

¹¹ *Grövre brott* var en teknisk term i den äldre kriminalstatistiken och var den statistik som innehöll uppgifter om medborgarskap.

ungdomsfängelse, internering, skyddstillsyn, villkorlig dom, överlämnande till psykiatrisk vård eller överlämnande till vård enligt barnvårdslagen. Brottet ingick också i studien om åklagaren bedömde att något av de tidigare straffen skulle blivit utdömda om åtal drivits (Sveri, 1973, s. 284; Sveri, 1980, s. 9). Det var endast brott mot Brottsbalken som ingick (Sveri, 1973, s. 285; Sveri, 1980, s. 11).

*Kyrkobokförda*¹² *utländska medborgare* ställdes mot gruppen *svenskfödda svenska medborgare*. Anledningen till detta var att det inte existerade uppgifter för ej kyrkobokförda medborgare som vistades i Sverige.¹³ Därmed saknades möjligheten att ställa andelen ej kyrkobokförda utländska medborgare i relation till deras andel av befolkningen.

Sveri fann att 1967 var drygt 52 procent av gruppen utländska medborgare som lagfördes för grövre brott i Sverige från Finland. Utländska medborgare från Norge och Danmark utgjorde knappt åtta procent vardera (Sveri, 1973, s. 287). Tio år senare utgjorde personer från dessa tre länder en nästan lika stor andel, 67 procent av de utländska medborgarna lagförda för grövre brott. Personer från Finland utgjorde då 54 procent (Sveri, 1980, s. 13). Olika nationaliteter uppvisade delvis olika nivåer av registrerad brottslighet. På det stora hela var både svenska och utländska medborgare i högre utsträckning registrerade för brott i yngre åldrar. Detta avtog med ökande ålder (Sveri, 1973, s. 295-296; Sveri, 1980, s. 20). Vid en omräkning av värdena i Tabell 8 (Sveri, 1973, s. 295) till jämförbar överrepresentation för denna genomgång så framkommer det att kyrkobokförda utländska medborgare var överrepresenterade 1,2 gånger jämfört med svenskfödda svenska medborgare 1967. För endast brott mot person var motsvarande siffra 1,9. De högsta värdena återfanns för brott mot allmänheten (2,9) och de lägsta för brott mot staten (0,8), vilket alltså är en underrepresentation. I de två sistnämnda kategorierna var det dock mycket få utländska medborgare (N = 65 samt N = 38) vilket gör att värdena får anses vara relativt instabila.¹⁴ Vid en omräkning av värdena för 1977 blev överrepresentationen för kyrkobokförda utländska medborgare 1,8 gånger jämfört med svenskfödda svenska medborgare. För endast brott mot person var motsvarande siffra 2,7 vilket också var den högsta överrepresentationen. Det lägsta värdet var fortfarande för brott mot staten (0,8) men den kategorin innehöll fortfarande få utländska medborgare (N = 101).

1967 gjordes en standardisering för åldersstruktur genom en uppdelning i åldersgrupper samt separata analyser för kön och olika nationaliteter. För studien 1977 gjordes en analys över samtliga åtalsunderlåtelse, strafförelägganden och domar utifrån brott mot Brottsbalken. Resultaten från denna analys var i linje med de tidigare resultaten gällande grövre brott. Överrepresentationen vid denna analys var 2,7 för kyrkobokförda utländska medborgare (Sveri, 1980, s. 41).

Möjliga förklaringar för överriskerna för utländska medborgare som nämdes var invanda beteendemönster, tidigare kriminalitet, svårigheter att behålla ett arbete, alkoholmissbruk, politiska spänningar inom utländska kolonier i Sverige, bostadsförhållanden. Även högre upptäcktsrisker på grund av ett avvikande utseende och risk för att dömas strängare på grund av fördomsfulla och avoga inställningar mot utlänningar nämdes (Sveri, 1973, s. 308-309; Sveri, 1980, s. 62). Två mer utvecklade förklaringsmodeller handlade dels om frånvaro av familjeband och invanda auktoriteter i

¹² Begreppet *kyrkobokförda* har ersatts av *folkbokförda* i början av 90-talet i och med Folkbokföringslagen (1991:481).

¹³ Detta är även fallet i dag och i vissa fall får det konsekvenser för forskningen. Se t.ex. Westfelt (2008) som undersökt utvisning på grund av brottslighet och inte kan relatera antalet utvisade ej folkbokförda i Sverige till antalet utländska medborgare som vistas i riket, då det ej finns uppgifter för denna grupp.

¹⁴ Undersökningen är en totalundersökning, men det låga absoluta antalet utländska medborgare kan medföra att endast en handfull lagförda ytterligare i denna grupp förändrar underrepresentationen till en överrepresentation för utländska medborgare lagförda för brott mot staten.

det nya hemlandet kombinerat med ett materiellt överflöd, frihet och anonymitet. Dels om misslyckande att uppfylla drömmar om ekonomisk framgång som riskerar att utlösa en press som kan leda till missbruk och depressioner såväl som förmögenhetsbrott (Sveri, 1973, s. 309). I den andra studien framhöll Sveri att den typ av kriminalstatistiska studier hon har genomfört inte ger förklaringar utan pekar på problem som finns (Sveri, 1980, s. 62). I den senare studien menade Sveri att konjunkturnedgången som följde på den tidigare studien kunde vara en möjlig förklaring till de högre kriminalitetsfrekvenserna, samt att de yngre utländska medborgarnas brottslighet kunde ligga i en bristande socialisationsprocess och internalisering av samhällets basnormer (Sveri, 1980, s. 62).

I Brottsförebyggande rådets rapport rörande brottsutvecklingen 1980 finns kapitlet "Utlänningarna och brottsligheten - en översikt". Där användes data för skäligen misstänkta för brott 1975-1978, för lagförda 1976-1978 samt för kriminalvårdens klientel 1975-1979 (Nelson, 1980, s. 153). Vid en omräkning av andelarna skäligen misstänkta för brott i relation till andelar i befolkningen framgår det att kyrkobokförda utländska medborgare var överrepresenterade som skäligen misstänkta för brott både när det gäller samtliga brott, samt endast brott mot Brottsbalken. Överrepresentationen var i storleksordningen 1,2-1,3 under dessa år oavsett om det var samtliga brott eller endast Brottsbalksbrotten (Nelson, 1980, s. 147).¹⁵ Det har tyvärr varit omöjligt för mig att räkna om dessa siffror för misstankarna och samtidigt ta hänsyn till kön eller ålder. Nelson konstaterade dock:

"En viss reduktion av den överrepresentation som har påvisats redan i tabell 5, måste företagas med hänsynstagande till skillnaderna i åldersfördelningen mellan de i riket kyrkobokförda utlänningarna och befolkningen i dess helhet /.../ och i synnerhet de svenska medborgarna" (Nelson, 1980, s. 147)

Vid en omräkning av siffrorna i tabell 11 (Nelson, 1980, s. 153) visar det sig att gruppen kyrkobokförda utländska medborgare var överrepresenterade i lagföringsstatistiken 2,2 gånger. I dessa resultat är hänsyn tagen till könsfördelningen. Resultatet gäller dock alla åldrar och innehåller därmed personer som varit för unga för att kunna lagföras. Om man istället beräknar överrepresentationen för endast personer över 15 år blir överrepresentationen 2,5. När överrepresentationen särstuderas för lagförda i olika åldersgrupper sjunker den; 1,7 (15-19 år), 1,4 (20-24 år), 1,9 (25-59 år) samt 2,1 (60 och uppåt) (Nelson, 1980, s. 153). När det gällde kriminalvårdens klientel kunde man inte urskilja kyrkobokförda utländska medborgare och det är därför inte möjligt att beräkna överrepresentationen. Nelson konstaterade att när det gällde fängelsestraff var de utländska medborgarna något äldre och deras genomsnittliga strafftid var något längre (Nelson, 1980, s. 158-159).

Eklund redovisade kyrkobokförda utländska medborgares lagföringar i rapporten "Invandrarungdom – en riskgrupp för kriminalitet" (1982). Inledningsvis konstaterade hon att upptäcktsrisken kunde vara högre för utlänningar än för svenskar. Detta då det kunde uppfattas som om de hade ett avvikande utseende eller talade ett främmande språk och att uppmärksamheten var riktad mot det som uppfattas som annorlunda. Hon framhöll också att populationen utländska medborgare i högre utsträckning bestod av individer i brottsaktiv ålder (51 procent i åldrarna 15-40 år jämfört med 35 procent för svenska medborgare). Det var också betydligt vanligare att utländska medborgare bodde i storstadsområden (50 procent av utländska medborgare mot 30 procent av svenskarna) (Eklund,

¹⁵ Det är tabell 5 som har utgjort grunden för omräkningarna.

1982, s. 30). Dessa två sistnämnda fakta bidrar troligen till en högre grad av registrerad brottslighet bland de utländska medborgarna i Eklunds studie.

Eklund använde sig av lagföringsdata för 1975-1980 för samtliga brott, redovisat efter huvudbrott. Vid en omräkning av Eklunds resultat blev överrepresentationen för kyrkobokförda utländska medborgare i storleksordningen 2-3 gånger; 2,1 (1975), 2,3 (1976), 2,4 (1977) samt 2,6 (1978-1980). (Eklund, 1982, s. 41). Överrepresentationen blev högre i gruppen över 25 år än i gruppen 15-24 år. På samma sätt som i Nelsons studie ovan sjönk nivån när Eklund studerade olika åldersgrupper. När Eklund exempelvis studerade endast personer 25-59 år så sjönk överrepresentationen från ungefär 3 till 2 gånger. Orsaken var att svenska medborgare hade en stor andel av populationen i åldrarna 60 år och över medan endast ett fåtal kyrkobokförda utländska medborgare hade uppnått den åldern (Eklund, 1982, s. 38). Vid stora demografiska skillnader mellan grupperna som till exempel när det endast finns en låg andel kyrkobokförda utländska medborgare i Sverige över 60 år tenderar beräkningar av överrepresentation som inkluderar denna grupp redovisa högre nivåer än om man exkluderar denna äldsta åldersgrupp.

I en studie rörande lagföringar 1981 konstaterades att överrepresentationen för kyrkobokförda utländska medborgare ökade vid allvarigare brott, var mer markant i åldersgrupper över 25 år och var större för kvinnor än för män (von Hofer 1983, s. 74). Överrepresentationen för de kyrkobokförda utländska medborgarnas (huvudbrott) var 2,2 och vid en uppdelning efter kön var överrepresentationen 2,1 för män och 2,6 för kvinnor. För dessa resultat togs hänsyn till ålder (von Hofer, 1983, s. 83-85). Av de lagförda utländska medborgarna utgjorde individer från övriga Norden 58 procent. von Hofer konstaterade också att vid analyser av påföljder ökade andelen utländska medborgare i takt med fängelsestraffens längd (von Hofer, 1983, s. 72-75).

I en studie av finska medborgares överrepresentation i den svenska kriminalstatistiken för Lenke fram argumentet att detta berodde på en selektiv migration från Finland. Denna hade sitt ursprung i en försämrad arbetsmarknad vilket ökade antalet personer i Finland som var i behov av socialt stöd från myndigheterna. Detta medförde att de mest belastade individerna sökte sig till Sverige (Lenke, 1983, s. 220).

I Wikströms avhandling från 1985 finns ett avsnitt om våldsbrott bland utländska medborgare. Materialet var ett urval av polisanmälda misshandelsbrott under de sju första månaderna i Stockholm 1982. Han angav att utländska medborgare utgjorde åtta procent av befolkningen i Stockholms län, men 13 procent i åldrarna 16-44 år. I de anmälningar som ingick i hans studie var 29 procent av gärningspersonerna utländska medborgare (Wikström, 1985, s. 51). Detta ger vid omräkning en överrepresentation på 4,7 som gärningsperson för kyrkobokförda utländska medborgare 1982 (Wikström, 1985, s. 108-111). I dessa resultat görs det ingen kontroll för några bakgrundsfaktorer och resultaten gäller endast våldsbrott i Stockholm och det är troligen en delförklaring till de höga nivåerna av överrepresentation.

En annan trolig delförklaring till de höga nivåerna av överrepresentation är att det är relativt låga bastal för de olika brottstyperna jämfört med de andra studierna i denna genomgång. Detta medför att mindre förändringar av antalet gärningspersoner med utländskt medborgarskap kan få stora effekter på överrepresentationen. Det är exempelvis 144 fall av grov misshandel, mord och dråp som ingår i materialet (Wikström, 1985, s. 22). Det saknas uppgift om gärningspersonen i ungefär en fjärdedel av fallen (Wikström, 1985, s. 52). Då 29 procent av gärningspersonerna är utländska

medborgare ger en skattning strax över 30 gärningspersoner med utländsk bakgrund i dessa fall (Wikström, 1985, s. 51-52). I materialet rörande misshandel ingår 796 fall (Wikström, 1985, s. 22) och med samma uppgifter om andel misstänkta personer och andel gärningspersoner med utländskt medborgarskap motsvarar det cirka 170 gärningspersoner med utländskt medborgarskap.

5.1.1 Sammanfattning av forskningen under 1970- och 1980-talet

Majoriteten av studierna under denna period görs på data från lagföringsregistret och det som används för att avgränsa *svenskar* från *icke-svenskar* under denna period är *medborgarskapet*. När det gäller att undersöka registrerad brottslighet i populationen handlar det endast om kyrkobokförda svenska och utländska medborgare. Även nutida forskning kring *utländsk bakgrund* och registrerad brottslighet är tvungen att utgå ifrån den i Sverige registrerade befolkningen när det gäller mått som exempelvis lagförda per 1 000 invånare.

Studierna i denna inledande period visar på en stor samstämmighet kring kyrkobokförda utländska medborgares överrepresentation i registrerad brottslighet. Resultaten från studierna av lagföringarna pekar mot en överrepresentation på drygt 2 gånger för utländska medborgare kyrkobokförda i Sverige jämfört med kyrkobokförda svenska medborgare. Den inledande studien av Sveri (1973) avviker från detta mönster med en överrepresentation på 1,2. De två studier som använder misstankesdata visar antingen en marginell överrepresentation (Nelson, 1980) eller mycket kraftig (Wikström, 1985). Det är svårt att dra några konkreta slutsatser av dessa två skilda resultat. Det handlar också om två olika typer av studier där Wikströms handlar om en urvalsstudie av våldsbrott i Stockholm under en kortare tidsperiod och Nelsons är en rikstäckande studie av samtliga brottstyper som använder sig av data från flera år.

I anslutning till resultaten förs olika typer av möjliga förklaringar fram. Exempelvis *kulturkonflikter* (i form av annorlunda beteendemönster och politiska spänningar bland de utländska medborgarna), *social marginalisering* (tidigare kriminalitet, alkoholmissbruk, svårigheter på arbetsmarknaden, bostadsförhållanden), *diskriminering* (högre upptäcktsrisk och strängare straff).

Sveri menar också att *sociala band* och *social kontroll* samt *strainteorier* kan vara tillämpbara. Lenke presenterar en teoretisk förklaring som springer ur forskning kring omständigheterna och han framhåller att *selektiv migration* verkar vara en rimlig förklaring för de finska medborgarnas överrepresentation.

Tablå 1. Översikt över publicerad forskning under 1970- och 1980-talet.

Studie och publiceringsår	Data	Definition av utländsk bakgrund	Standardisering	Omräknad över-representation ¹⁶	Förklaringar	
				År		Datakälla
Sveri 1973	1967	Lagföringsregistret	Medborgarskap	Nej	1,2	Invanda beteenden, tidigare kriminalitet, alkoholmissbruk, bostadsförhållanden, kulturkonflikter, sociala band, kontrollteorier, strain men även högre upptäcktsrisk och ökad risk för strängare straff
Sveri 1980	1967 samt 1977	Lagföringsregistret	Medborgarskap	Nej	1,8	De ovan nämnda samt utanförskap och bristande socialisering
Nelson 1980	1975-1978	Misstankeregistret	Medborgarskap	Ja	1,2-1,3	-
	1976-1978	Lagföringsregistret	Medborgarskap	Ja	2,5 (ålder)	-
Eklund 1982	1975-1979	Intagna i Kriminalvård	Medborgarskap	Ja	-	-
	1975-1980	Lagföringsregistret	Medborgarskap	Nej	2,1-2,6	-
von Hofer 1983	1981	Lagföringsregistret	Medborgarskap	Ja	2,2 (ålder)	-
Wikström 1985	1982	Misstankeregistret	Medborgarskap	Nej	4,7	-

¹⁶ Se avsnitt 5 för en beskrivning av omräkningen.

De förklaringar som förekommer diskuteras i anslutning till resultaten som exempel på hur skillnaderna kan ha uppstått. De används alltså inte som utgångspunkter i studierna utan har mer karaktären av hypotetiska förklaringar till resultaten.

När det gäller diskriminering menar både Sveri (1973; 1980) och Eklund (1982) att det kan finnas en selektion som påverkar utländska medborgare negativt. Det handlar om att de har avvikande kännetecknen och därmed lättare kan upptäckas och identifieras. Sveri menar också att det kan finnas en förhöjd anmälningsbenägenhet mot utlänningar. Detta är dock inga frågor som undersöks vidare i studierna under 1970- och 1980-talen.

5.2 Forskning under 1990-talet

I en promemoria från Statistiska centralbyrån (SCB) rörande lagförda personer 1988 konstaterades att *kyrkobokförda* samt *ej kyrkobokförda utländska medborgare* stod för 15 procent av lagföringarna i Sverige (von Hofer, 1990, s. 2). 1988 hade andelen nordbor sjunkit jämfört med slutet på föregående decennium och vid 1980-talets slut var 44 procent av de lagförda utländska medborgarna nordbor (von Hofer, 1990, s. 3).

I analyserna standardiserade von Hofer för ålder, kön samt brottstyp. Utöver detta menade han att skillnaderna mellan svenska och utländska medborgares risk för bestraffning kvarstår när hänsyn tas till boenderegion uppdelat på storstadslän respektive övriga län. Analysen var begränsad till individer mellan 15 och 59 år. Överrepresentationen blir efter omräkning 1,9 för samtliga lagföringar 1988 (von Hofer, 1990, s. 5).

Valen av påföljder var tämligen likartade för utländska och svenska medborgare men det var något vanligare med fängelse för de utländska medborgarna. von Hofer ansåg att detta torde förklaras av att det är en något äldre population samt att de lagförs för en grövre brottslighet. Det visade sig också att den genomsnittliga utdömda strafftiden vid fängelsestraff var något längre för utländska medborgare (von Hofer, 1990, s. 6).

von Hofer redovisar flera olika modeller som inriktats på att förklara utländska medborgares högre brottslighet, då han anser att frågan om varför de överhuvudtaget begår brott bör besvaras med samma allmänna brottsteorier som förklarar förekomsten av brottslighet hos svenska medborgare (von Hofer, 1990, s. 10). De olika förklaringar som nämns rörande överrepresentationen är diskriminering, omflyttningar, annorlunda beteenden, kulturkonflikter, marginalisering samt bristande allmänprevention. När det gäller diskriminering ansåg han att kriminalstatistiken antyder att diskrimineringseffekter av vikt ej förekommit då det förelåg en samstämmighet i nivåerna mellan data från misstankeregistret och lagföringsregistret då:

”Jämförelser mellan statistiken över för brott *misstänkta* personer och för brott *lagförda* personer ger emellertid vid handen, att utländska medborgare lagförs i lika stor utsträckning för brott jämfört med svenska medborgare – givet *misstanke* om brott.” (von Hofer, 1990, s. 1).

När det gällde både flyttningar och marginalisering stupade förklaringsmöjligheterna på att det endast var en liten andel som lagförts för brott och att majoriteten av populationen hade flyttat eller hade en lägre levnadsnivå än genomsnittet. Det annorlunda beteendemönster som kan liknas vid

subkulturteorier diskuteras främst för att förklara delar av beteendet som den höga andelen finska medborgare lagförda för mord och dråp. Då både yngre och äldre individer från samma medborgarskapsgrupp verkade uppvisa liknande risknivåer, dvs. om de yngre har en hög lagföringsrisk har även de äldre det och vice versa, gav även von Hofer denna hypotes visst potentiellt förklaringsvärde. Kulturkonflikter angavs endast gälla ett speciellt brottspektrum då den stora majoriteten av den registrerade brottsligheten var vardagliga brott som förmögenhetsbrott och trafikbrott både för svenska och utländska medborgare. En del brott sägs också härstamma från ren okunskap om det svenska samhällets regelsystem samtidigt som von Hofer konstaterade att den typiska utländske gärningsmannen har sitt ursprung i samhällen som är rätt lika det svenska. Huruvida allmänpreventiva effekter är ineffektivare mot utländska medborgare konstaterades vara komplicerat att klarlägga empiriskt. Olika länders straffnivåer uppvisade tämligen låg samvariation med överrepresentationen av utländska medborgare (von Hofer, 1990, s. 10-13).¹⁷ Avslutningsvis konkluderade von Hofer att han skulle föredra att försöka förklara överriskerna med stress, både som individuellt tillstånd såväl som strukturell stress (strain) (von Hofer, 1990, s. 15).

Martens menar att det är först i början av 1990-talet som det börjar bedrivas forskning kring frågor om brottslighet bland *invandrare*. I den forskning som genomförts tidigare har gruppen *utländska medborgare* stått i fokus (Martens, 1990, s. 129). Han menade också att registrerad brottslighet inte är ett tillräckligt bra mått för att systematiskt belysa frågan om invandrades barns brottslighet (Martens, 1990, s. 129). I studien fanns resultat som baserade sig på skäligen misstänkta personer 1983-1988 uppdelat på *svenska* och *utländska medborgare*. Utländska medborgare delades vidare upp på *övriga nordiska medborgare* samt *utomnordiska medborgare* (Martens, 1990, s. 130-132).

Tabell 1. Överrepresentation av kyrkobokförda utländska medborgare totalt och uppdelat på övriga nordiska medborgare samt utomnordiska jämfört med svenska medborgare. Svenska medborgare är referenspopulation och deras risk är 1. Skäligen misstänkta personer.¹⁸ (Källa: Martens, 1990).

År	Svenska medborgare	Utländska medborgare	Därav	
			Övriga nordiska medborgare	Utomnordiska medborgare
1983	1	3,2	3,3	3,1
1984	1	3,3	3,3	3,3
1985	1	3,3	3,2	3,4
1986	1	3,3	3,1	3,4
1987	1	3,4	3,3	3,5
1988	1	3,4	3,2	3,6

Tabellen visar att överrepresentationen var strax över tre gånger så stor för utländska medborgare under de undersökta åren. Martens presenterar en modell över anpassnings- och etableringsprocessen som han menar kan användas för att fördjupa forskningen om invandrararnas brottslighet, men som aldrig prövas empiriskt (Martens, 1990, s. 142-152).

¹⁷ Samma typer av förklaringsmodeller återkommer i "Foreign Citizens and Crime: The Swedish Case" (von Hofer & Tham, 1991, s. 6-10).

¹⁸ Omräknat från tabell 5 s. 130 som redovisar antal skäligen misstänkta per 10 000 i befolkningen 15 år eller äldre (Martens, 1990).

I en studie om brott mot narkotikastrafflagen (NSL) under perioden 1973-1989 konstaterades att gruppen kyrkobokförda utländska medborgare var överrepresenterade, oavsett om man studerade alla lagföringar eller uppdelat på brottets svårighetsgrad (ringa, normala eller grova). Överrepresentationen var i storleken 1,5–1,6 för alla typer av brott utom för grova narkotikabrott där överrepresentationen var 3,7 (Savvidis, 1991, s. 10-13). I studien redovisades också resultat för naturaliserade svenska medborgare (individer som tidigare haft ett utländskt medborgarskap). De naturaliserade medborgarna uppvisade ingen överrepresentation jämfört med de infödda svenska medborgarna förutom för grova brott (1,2) (Savvidis, 1991, s. 13). Det var snarare så att gruppen med naturaliserade medborgare uppvisade tendenser till underrisker när man studerade alla narkotikabrott samt endast de ringa. För narkotikabrotten av normalgraden uppvisade de en underrepresentation på 0,6 i jämförelsen med infödda svenska medborgare (Savvidis, 1991, s. 10-13).

I gruppen naturaliserade medborgare hade de som fötts i Sverige lagförts i större utsträckning i förhållande till sin andel av populationen än naturaliserade medborgare födda utomlands (Savvidis, 1991, s. 65). Det visade sig också att när naturaliserade medborgare slogs samman med gruppen kyrkobokförda utländska medborgare så att de tillsammans utgjorde en grupp av individer som kunde benämnas *personer med utländsk bakgrund*, så uppvisade den gruppen inga överrisker för lagföringar gällande narkotikabrott (Savvidis, 1991, s. 73).¹⁹

Resultaten i studien tar inte hänsyn till några bakgrundsvariabler men Savvidis påpekade att de utländska medborgarna i högre grad består av individer i brottsaktiv ålder (49 procent i åldrarna 15-40 år jämfört med 34 procent för svenska medborgare). Det var också betydligt vanligare att utländska medborgare bodde i storstadsområdena (50 procent av utländska medborgare mot 30 procent av svenskarna) (Savvidis, 1991, s. 16).

I en promemoria från SCB konstaterades att överrepresentationen av utländska medborgare i lagföringsstatistiken inte har förändrats i någon större utsträckning sedan mitten av 1960-talet. Detta trots att det under olika perioder har varit olika nationaliteter som sökt sig till Sverige, samt att immigrationens orsaker har skiftat från arbetskraftsinvandring, till anhöriginvandring och till sist politiska skäl (von Hofer & Tham, 1991, s. 11). Den skillnad i brottsnivåer som redovisas i studien mellan utländska och svenska medborgare är av samma storleksordning som skillnaden mellan att bo i stad eller på landsbygden och mellan lägre eller högre social klass. Vidare var skillnaden i brottsnivåer större mellan äldre och yngre respektive män och kvinnor, än vad den var mellan individer med svenskt eller utländskt medborgarskap (von Hofer & Tham, 1991, s. 12).

von Hofer och Tham konstaterade att 38 procent av de lagförda 1990 var från de övriga nordiska länderna samt att de utländska medborgarna lagförts för i princip samma typer av brott som de svenska medborgarna (von Hofer & Tham, 1991, s. 16). De kyrkobokförda utländska medborgarna var överrepresenterade i lagföringarna även när hänsyn togs till kön, ålder och brottstyp. Överrepresentationen var störst för de över 24 år och var större för kvinnorna än för männen (von

¹⁹ Det kan påpekas här att det faktum att naturaliserade medborgare uppvisar lägre nivåer av registrerad brottslighet ligger i linje med att brottslighet kan utgöra ett hinder för att beviljas svenskt medborgarskap. Detta är en omständighet som i sig själv borde utgöra en forskningsfråga men tyvärr hamnar utanför forskningsfokus i denna uppsats.

Hofer & Tham, 1991, s. 17). Överrepresentationen var 1,9 för de kyrkobokförda utländska medborgarna jämfört med de svenska.²⁰

Utländska medborgare dömdes oftare till fängelse och den troliga förklaringen som framhölls var att det var en något äldre population utländska medborgare samt att de lagfördes för en grövre brottslighet. De utländska medborgarna hade också en genomsnittligt längre utdömd strafftid än de svenska medborgarna (von Hofer & Tham, 1991, s. 19-20).

I en studie av Wikström redovisades skillnaderna i brottsnivåer mellan svenska medborgare och övriga nordiska samt icke-nordiska medborgare. Materialet bestod av ett urval av polisanmälda vålds-, sex-, tillgrepps- samt skadegörelsebrott i Stockholm 1982 med skäliggen misstänkta personer. Wikström fann att utländska medborgare var överrepresenterade för dessa brottstyper. I vissa fall var överrepresentationen relativt hög, exempelvis 5,7 för nordiska medborgare vid grov misshandel samt 3,8 respektive 4,5 för nordiska och utomnordiska medborgare vid ringa misshandel. Dessa två grupper hade också väldigt hög överrepresentation vid våldtäkter, 10,4 respektive 12,1.²¹ Undantaget var egendomsbrotten där icke-nordiska utländska medborgare inte var överrepresenterade. I vissa fall var de till och med färre från denna grupp än vad man skulle förvänta sig utifrån deras andel av populationen (Wikström, 1991, s. 20-21). Analysen i studien tog inte hänsyn till några bakgrundsvariabler.²²

1994 kom en promemoria från SCB rörande lagföringar och medborgarskap 1993 där det visades att svenskar och utlänningar lagfördes för samma typer av brott (von Hofer & Thorsson, 1994, s. 6). När det gällde utlänningars lagföringsrisk så visade författarna att lagföringsrisken givet misstanke fortfarande inte visade på någon skillnad mellan grupperna (von Hofer & Thorsson, 1994, s. 2) på samma sätt som för lagföringarna från 1988 (von Hofer, 1990). 27 procent av de lagförda individerna var från de övriga nordiska länderna (von Hofer & Thorsson, 1994, s. 5)

De kyrkobokförda utländska medborgarna var 1993 överrepresenterade i lagföringarna även när hänsyn togs till kön, ålder och brottstyp. Överrepresentationen var störst för dem över 24 år och för kvinnor. Överrepresentationen var 2,1 för kyrkobokförda utländska medborgarna jämfört med de svenska.²³

von Hofer och Thorsson menade att överrepresentationen av utländska medborgare lagförda för grövre brott var stabil från mitten av 1970-talet till slutet på 1980-talet. Under 1990-talet ökade sedan andelen utländska medborgare lagförda för brott. För ungdomar var lagföringsfrekvensen tämligen stabil från slutet av 1970-talet och det gällde både svenska och utländska medborgare (von Hofer & Thorsson, 1994, s.14). Utländska medborgare hade en genomsnittligt längre strafftid som enligt författarna troligen berodde på att det dels utdömdes färre korta straff för utländska medborgare, t.ex. straff för trafikbrott, dels att utländska medborgare i större utsträckning lagfördes för grova brott (von Hofer & Thorsson, 1994, s. 10).

²⁰ Omräknat från tabell s. 18 (von Hofer & Tham, 1991).

²¹ Omräknat utifrån tabell 3.3.

²² Denna studie byggde till viss del på samma data och metodik som den tidigare studien av Wikström (1985). Det är därför viktigt att påminna att låga absoluta tal medför en sämre stabilitet för överrepresentationsuträkningar och att man därmed inte bör fästa för stor vikt vid de höga nivåerna.

²³ Omräknat från tabell s. 8 som redovisar överrepresentation uppdelat på ålder och kön (von Hofer & Thorsson, 1994).

När det gällde olika förklaringar för den högre brottslighet som gruppen utländska medborgare uppvisade räknade författarna upp; diskriminering, omflyttningar, subkulturteorier, kulturkonflikter, marginalisering, bristande allmänprevention samt stress/strain (von Hofer & Thorsson, 1994, s.18-22).

Martens skriver att liknande mönster för invandras överrepresentation i brottslighet som framträtt i Sverige återfinns i andra länder. Men han hävdar att eftersom frågan *invandrare* och brottslighet varit tabu i Sverige har svenska kriminologer undvikit området i sin forskning (Martens, 1995, s. 255).²⁴ Martens använder ordet *invandrare* (immigrants) och menar att denna grupp är överrepresenterad i registrerad brottslighet oavsett hur begreppet definieras (Martens, 1995, s. 268). I kapitlet används förutom den hittills vanligaste definitionen som utgår från medborgarskap och folkbokföring, även begreppen *första* samt *andra generationens invandrare* (födda utomlands samt födda i Sverige med utländskt medborgarskap eller födda i Sverige med minst en utlandsfödd förälder) (Martens, 1995, s. 256). Martens skriver att första generationens invandrare har en högre överrepresentation bland misstänkta för brott än andra generationens invandrare (Martens, 1995, s. 268)²⁵. Folkbokförda utländska medborgare hade en överrepresentation som skäligen misstänkt för brott på 3,9 1993²⁶. Samma andel utländska medborgare återfanns i de senare skedena av rättsprocessen som åtalade²⁷ samt dömda till fängelse. Detta innebar att utländska medborgare utgjorde tre till fyra gånger så hög andel av populationen i de olika skedena av rättsprocessen mot vad de borde med tanke på deras andel av befolkningen (Martens, 1995, s. 262). Resultaten var inte standardiserade för ålder, kön eller några andra bakgrundsfaktorer.

Några orsaker till invandras överrepresentation som Martens redovisade som tidigare forskning lyft fram som möjliga var: högre upptäcktsrisk, en högre anmälningsbenägenhet, selektiv immigration, kulturella skillnader, demografiska skillnader (tex annan ålders- och könsfördelning eller andra sociala bakgrundsfaktorer i invandrargruppen), (Martens, 1995, s. 263). Martens själv framhöll anpassnings- och etableringsproblem i det nya landet som möjliga orsaker. Det handlade om både psykologiska och sociala svårigheter som möter de individer som kommer till ett nytt land (Martens 1995, s. 268-279).

von Hofer, Sarnecki och Tham publicerade 1996 en studie om invandras brottslighet. Det var den första studien som redovisade brottsligheten för den så kallade andra generationens invandrare (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1996, s. 80). Detta innebär att det inte längre bara var medborgarskapet som var den avgörande faktorn för statusen som svensk eller icke-svensk. De använde sig av *sex kategorier* av svensk eller utländsk bakgrund och utgick ifrån både medborgarskap och födelseland. *Svenskar* delades upp i *första* och *andra generationens svenska medborgare*. Dessa var svenska medborgare. Den *första generationen* hade båda föräldrarna födda i Sverige medan den *andra generationen* hade minst en förälder född utomlands. Utöver detta användes *naturaliserade svenskar* som också var uppdelade på *första* eller *andra generationen*. Detta var personer som tidigare hade haft ett utländskt medborgarskap. *Första generationen* var födda utomlands och den *andra generationen* var födda i Sverige med minst en förälder född utomlands. De två sista

²⁴ Utifrån denna genomgång så anser jag att "tabu" är ett något starkt begrepp i sammanhanget då det genomförts ett stort antal studier på området i Sverige innan denna studie.

²⁵ Det finns ej närmare uppgifter om nivåer eller referens varifrån uppgiften kommer.

²⁶ Omräknat utifrån uppgifter på s. 262.

²⁷ Martens använder "prosecuted" men det är mer rimligt att det är lagförda som åsytats då detta redovisas i statistiken. Men i detta låter jag hans ordval vara styrande.

kategorierna var *första* och *andra generationens bosatta utländska medborgare* där *första generationen* var utländska medborgare födda utomlands och den *andra generationen* var utländska medborgare födda i Sverige med minst en förälder född utomlands (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1996, s. 78 och s. 81).

Analysen av lagförda för brott 1993 utifrån dessa sex kategorier visade att alla kategorier var överrepresenterade jämfört med första generationens svenska medborgare. I de flesta fall var överrepresentationen mindre än dubbel. Utländska medborgare hade aningen högre överrepresentation än de naturaliserade svenskarna. I analysen kontrollerades för ålder (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1996, s. 80). För naturaliserade svenskar samt bosatta utländska medborgare hade andra generationens medborgare oftast en något lägre överrepresentation än första generationen (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1996, s. 81). För att i denna uppsats kunna jämföra dessa resultat räknas resultaten i tabell 1 (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1996, s. 81) om till endast tre grupper där första generationens svenska medborgare förblir jämförelsekategori. De övriga två grupperna är första eller andra generationens invandrare. Överrepresentationen blir då 2,2 för första generationen och 1,5 för andra. Även dessa resultat är standardiserade för ålder (15-69 år).

von Hofer, Sarnecki och Tham fann att överrepresentationen var högre för grova brott som mord, dråp, våldtäkt samt rån (s. 82). I övrigt lagfördes svenska och utländska medborgare för samma typer av brott och bosatta utländska medborgare dömdes något oftare till fängelse (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1996, s. 82-83). Utländska medborgare dömdes också till något längre genomsnittliga fängelsestraff vilket författarna menar antagligen kan förklaras med att de bosatta utländska medborgarnas högre överrepresentation i grövre brott. Denna grupp döms också i lägre utsträckning för exempelvis rattonykterhet som oftast leder till kortare fängelsestraff (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1996, s. 83). Författarna skriver att:

”[s]ammanfattningsvis är invandrarnas överrepresentation i brott marginell vad det gäller självdeklarerad brottslighet, mindre än det dubbla enligt lagföringsstatistiken och trefaldig för de allvarligaste våldsbrotten.” (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1996, s. 83).

När det gäller olika modeller för att förklara den högre brottslighet som gruppen utländska medborgare uppvisar tog författarna upp i princip samma som nämnts i tidigare publikationer; diskriminering, under i övrigt lika villkor-hypotesen²⁸, kulturskillnader, selektiv invandring, marginalisering, samt stress/strain (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1996, s. 86-92).²⁹

1996 kom Brottsförebyggande rådets rapport ”Invandrades och invandrades barns brottslighet. En statistisk analys.” (Ahlberg, 1996).³⁰ I inledningen framhålls att ämnet invandrare och brott var aktuellt men den hittillsvarande statistiska redovisningen som baseras på medborgarskap uppdelat på folkbokförda och ej folkbokförda utländska medborgare inte förmår besvara frågor om *invandrare* då detta är en vidare kategori än vad som fångas in av medborgarskap (Ahlberg, 1996, s. 7). Syftet

²⁸ Detta innebär att om det ges möjlighet att kontrollera för en mängd bakgrundsvariabler kan skillnaden mellan grupperna minska drastiskt eller till och med försvinna. Om grupperna förutsätts leva under samma villkor kan alltså skillnaderna i brottsfrekvenser påverkas. En allvarlig invändning mot detta förfarande är att kontrollen riskerar att upphäva den unika situation som utmärker invandrarskapet (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1998, s. 83)

²⁹ Dessa resultat publiceras i två andra publikationer de följande åren men då de innehåller samma empiri tas dessa ej upp separat (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1997; von Hofer, Sarnecki & Tham, 1998).

³⁰ von Hofer, Sarnecki & Tham (1996) kom samma år varför författarna till de två studierna inte har möjlighet att ta hänsyn till varandras resultat.

med Brottsförebyggande rådets rapport var att analysera huruvida *invandrare* och/eller *invandrades barn* var över- eller underrepresenterade i registrerad brottslighet av olika slag (Ahlberg, 1996, s. 10-11). I rapporten definieras invandrare som en person född i ett annat land än Sverige och folkbokförd i Sverige (Ahlberg, 1996, s. 8). Enligt Ahlberg fanns det ingen forskning om *invandrare* och brottslighet före 1996, men en del forskning om *utländska medborgares* brottslighet (Ahlberg, 1996, s. 8).

Ahlberg menade att den främsta orsaken till nivåskillnader i överrepresentationen i registrerad brottslighet för utländska medborgare i tidigare studier har varit att de utgått ifrån olika befolkningstal. Med det avsåg han det faktum att studier som inte har en övre åldersgräns på dem som inkluderats i populationen får en högre överrepresentation av utländska medborgare då svenska medborgare i högre utsträckning är äldre. En annan orsak som bidragit till olika nivåer av överrepresentation är vilka brottstyper som inkluderats. Om exempelvis trafikbrottslighet inkluderats, där överrepresentationen för utländska medborgare är lägre, så sjunker deras överrepresentation jämfört med svenska medborgare (Ahlberg, 1996, s. 8-9).

Ahlberg utgick ifrån skäligen misstänkta för brott 1985-1989 för samtliga födda och i Sverige folkbokförda personer 1945-1974. Detta innebar att individerna som ingick i studien var mellan 11 och 44 (Ahlberg, 1996, s. 13). I analysen standardiserades det för kön, ålder och bostadsort (Ahlberg, 1996, s. 23 och 111-112).

Överrepresentationen var 2,2 för invandrare samt 1,4 för invandrades barn (Ahlberg, 1996, s. 44, 79). Det konstaterades alltså att invandrades barn hade en lägre överrepresentation än invandrare, men högre än svenskar (Ahlberg, 1996, s. 77). Inte heller då hänsyn togs till socioekonomisk status (mätt genom yrkestillhörighet) förändrades mönstret av överrepresentation (Ahlberg, 1996, s. 45, 80).

Ahlberg menade att det var osannolikt att överrepresentationen för invandrare och deras barn berodde på att de hade en högre risk för att registreras för brott. Dessa slutsatser baserades dels på tidigare utländsk forskning, dels på att överrepresentationen i Sverige gällde alla brottstyper. Han menade även att det inte heller var troligt att invandrare och deras barn löpte högre risk att dömas i domstol. Han menade att överrepresentationen med stor säkerhet var faktisk (Ahlberg, 1996, s. 88). Jag anser att det inte finns ett direkt motsatts förhållande mellan överrepresentation och negativ särbehandling som exempelvis högre risk att dömas. Det är inte omöjligt att de existerar samtidigt.

De två huvudhypoteser som presenterades för att förklara överrepresentationen var faktorer i invandringssituationen (exempelvis anpassningsproblem, ekonomiska svårigheter o.dyl) och selektiv invandring. Ahlberg menade att bägge hypoteserna fick stöd i rapporten, främst vad det gällde invandrare från de nordiska länderna. Men det fanns också skillnader i den registrerade brottsligheten mellan invandrare från olika ursprungsländer som talade mot hypoteserna eftersom exempelvis invandringssituationen rimligtvis inte kan skilja så mycket åt mellan olika liknande länder (Ahlberg, 1996, s. 89).

I en studie av ungdomar på särskilda ungdomshem var en av forskningsfrågorna huruvida invandrarungdomar var överrepresenterade bland de placerade och i så fall vilka tänkbara orsaker som fanns (Bergström & Sarnecki, 1996, s. 156). Studien byggde på 248 barn och ungdomar som

under 1990 – september 1991 var inskrivna på särskilda ungdomshem i Stockholms län³¹ under minst en vecka. 43 procent av populationen definierades som svenskar, dvs. svenska medborgare med svenska föräldrar. 35 procent var utländska medborgare och resterande 22 procent var svenska medborgare med utländsk bakgrund (dvs. individer som sökt och erhållit ett svenskt medborgarskap och/eller hade minst en förälder som var född i utlandet av utländska föräldrar) (Bergström & Sarnecki, 1996, s. 156-159).

I denna studie var överrepresentationen 8,6 för svenska medborgare med invandrabakgrund och 6,2 för utländska medborgare utifrån sin andel av befolkningen jämfört med svenskar.³² Författarna menade att det inte fanns några skillnader mellan de tre olika grupperna som tydde på diskriminering inom socialtjänsten (Bergström & Sarnecki, 1996, s. 177-179).

Martens menade att andelen nordiska medborgare som var skäligen misstänkta för brott minskade mellan 1987 och 1994 medan motsvarande andel utomnordiska medborgare ökade. Den största ökningen av andelen misstänkta personer återfanns hos gruppen utomeuropeiska medborgare. På det stora hela misstänktes de bosatta utländska medborgarna för samma brottstyper som de svenska medborgarna (Martens, 1997, s. 204-205).

Överrepresentationen i statistiken för skäligen misstänkta personer för utländska medborgare var 1994 2,5. Dessa resultat är inte standardiserade för några bakgrundsvariabler. Överrepresentationen var högre för grövre brottstyper (Martens, 1997, s. 205-209). De yngre utländska medborgarna hade en lägre överrepresentation än de äldre (Martens, 1997, s. 214-215).

En jämförelse mellan andelarna utländska medborgare som var skäligen misstänkta, lagförda och intagna på anstalt under åren 1984-1994 visade på en samvariation som enligt Martens påvisade att det ej föreligger någon ojämlik behandling i rättsväsendet utifrån utländskt eller svenskt medborgarskap (Martens, 1997, s. 219).

Martens menade att det är frestande att tolka skillnaderna i överrepresentation mellan den första och andra generationens invandrare som framkom i rapporten från Brottsförebyggande rådet i ljuset av det svenska välfärdssystemet. Detta för att resultat ifrån andra länder oftast visar att andra generationens invandrare har en högre överrepresentation än den första. Det svenska systemet skulle i så fall bidra till att minska den andra generationens invandras utanförskap och på så vis bidra till ett lägre brottsdeltagande än föräldragenerationens (Martens, 1997, s. 243-244). Dock framhöll Martens att skillnaderna likväl kunde bero på skillnader i definitioner inom den internationella forskningen och han exemplifierade detta med en definition av Killias (Killias, 1989, s. 3, i Martens, 1997, s. 245) där båda föräldrarna måste ha utländskt ursprung för att individen skall räknas som andra generationens invandrare. Individerna måste också ha kommit till sitt nya land före 15 års ålder räknas till andra generationens invandrare. Detta skiljde sig från de svenska definitionerna och bidrog troligen till att öka skillnaden mellan resultaten (Martens, 1997, s. 244-245). När det gäller teoretiska förklaringar till skillnader i brottslighet mellan första och andra generationens invandrare menar Martens att det snarare handlar om hypotetiska förklaringsfaktorer än empiriskt grundade (Martens, 1997, s. 247).

³¹ samt HVB-hemmet Drevviken.

³² Omräknat från tabell 4 (Bergström & Sarnecki, 1996, s. 162) som redovisar andel av de olika grupperna inskrivna på institutionerna samt andel av befolkningen i Stockholm 10-19 år.

5.2.1 Sammanfattning av forskningen under 1990-talet

Under 1990-talet använder ungefär hälften av studierna lagföringsdata och den andra hälften av data från misstankesregistret. Majoriteten av studierna använder sig av uppgifter om medborgarskap men ibland tillsammans med uppgifter om födelse-land. Endast en studie utgår från uppgifter om enbart födelse-land. Majoriteten av studierna pekar på en överrepresentation på strax över två för utländska medborgare eller utlandsfödda.

De nivåer av överrepresentation som är avsevärt högre än det dubbla baserar sig antingen på ostandardiserade värden av den registrerade brottsligheten (Martens, 1990; Wikström, 1991; Martens, 1995), på registrerad grovre brottslighet (Savvidis, 1991) eller indikationer på grovre brottslighet (Bergström & Sarnecki, 1996, i form av institutionsplacerade ungdomar). Ett rimligt antagande är att överrepresentationen i alla dessa studier skulle ha varit lägre vid standardiseringar. Det är dock orimligt att tro att standardiseringen skulle ha medfört att överrepresentationen skulle ha försvunnit.

1996 kommer de första studierna där födelse-landet får betydelse för klassificeringen som icke-svenskar. Det handlar dels om födda i Sverige eller utomlands (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1996) eller om vilket land personen eller dennes föräldrar är födda (Ahlberg, 1996). I och med detta kommer också möjligheten att dela in i de grupper som benämns *första* och *andra generationens invandrare*. I de två studier som finns för den så kallade *andra generationens invandrare* har den gruppen en lägre överrepresentation än *första generationen* men högre än den grupp som räknas som svenskar.

En hel del av de förklaringar som förs fram under denna period är i princip de samma som under 1970- och 1980-talen. Det handlar om; *kulturkonflikter* (i form av annorlunda beteendemönster, kulturskillnader samt kulturella avstånd), *social marginalisering* (med en dragning åt faktorer som försvårar för invandrare som exempelvis anpassningsproblem, ekonomiska svårigheter samt svårigheter att etablera sig i det nya samhället), *diskriminering*, *strainteorier* (både individuell stress samt strukturell stress) samt *sektiv migration*. Några nya inslag i uppräkningsarna av förklaringsmodeller är förekomsten av *subkulturteorier*, *omflyttningar* (dvs att överrepresentationen är ett utslag av att individerna migrerat), *bristande allmänprevention* (dvs den svenska allmänpreventionen är ineffektivare mot icke-svenskarna än mot svenskarna) samt *demografiska skillnader* (skillnader i nivåer av brottslighet beror på en ogynnsam fördelning av bakgrundsfaktorer). På samma sätt som i den föregående redovisade perioden diskuteras förklaringarna i anslutning till resultaten som hypotetiska förklaringar till de redovisade skillnaderna mellan grupperna.

När det gäller diskriminering så tas den upp som en möjlig förklaring till överrepresentationen (ibland i form av en högre upptäcktsrisk för och anmälningsbenägenhet mot invandrare). Den vanligaste bedömningen är att då andelen lagförda invandrare motsvarar andelen skäligen misstänkta finns det ingen anledning att anta att det föreligger någon diskriminering i rättsväsendet.

Tabla 2. Översikt över publicerad forskning under 1990-talet.

Studie och publiceringsår	Data		Definition av utländsk bakgrund	Standardisering	Omräknad överrepresentation Standardisering i fetstil	Förklaringar
	År	Datakälla				
von Hofer 1990	1988	Lagföringsregistret	Medborgarskap	Ja	1,9 (ålder, kön, bostadsort)	Diskriminering, omflyttning, subkultur, kulturkonflikt, marginalisering, bristande allmänprevention samt individuell/strukturell strain
Martens 1990	1983-1988	Misstankesregistret	Medborgarskap	Nej	3,2-3,4	Problem i anpassnings- och etableringsprocessen
Savvidis 1991	1973-1989	Lagföringsregistret	Medborgarskap	Nej	1,5-1,6	-
von Hofer & Tham 1991	1988	Lagföringsregistret	Medborgarskap	Ja	1,9 (ålder, kön, bostadsort)	-
Wikström 1991	1982	Misstankesregistret	Medborgarskap	Nej	<3,8	-
von Hofer & Thorsson 1994	1993	Lagföringsregistret	Medborgarskap	Ja	2,1 (ålder, kön, bostadsort)	Diskriminering, omflyttning, subkultur, kulturkonflikt, marginalisering, bristande allmänprevention samt individuell/strukturell strain
Martens 1995	1993	Misstankesregistret	Medborgarskap	Nej	3,9	Högre upptäcktsrisk, högre anmälningsbenägenhet, selektiv migration, kulturella skillnader, demografiska skillnader samt anpassnings- och etableringsproblem
Ahlberg 1996	1985-1989	Misstankesregistret	Födelseland	Ja	^{I³³} 2,2 , ^{IB³⁴} =1,4 (ålder, kön, bostadsort, yrke)	Faktorer som härrör från invandringssituationen såsom anpassningsproblem eller ekonomiska svårigheter samt selektiv migration
von Hofer, Sarnecki & Tham 1996; 1997; 1998	1993	Lagföringsregistret	Medborgarskap Födelseland	Ja	1=2,2 IB=1,5 (ålder)	Diskriminering, skillnader i levnadsstandard och demografi, kulturskillnader, selektiv invandring marginalisering samt individuell/strukturell strain
Bergström & Sarnecki 1996	1990-1991	Institutionsplacerade ungdomar	Medborgarskap Födelseland	Nej	I=6,2 IB=8,6	-
Martens 1997	1994	Misstankesregistret	Medborgarskap	Nej	2,5	-

³³ I = utlandsfödda personer

³⁴ IB = svenskfödda barn till utlandsfödda personer

5.3 Forskning under 2000-talet

I en rapport som baserade sig på lagförda till minst fyra års fängelse av Svea hovrätt för mord, dråp, misshandel, rån eller narkotikabrott studerades invandrades möten med den svenska rättsordningen (Nygren, 2002, s. 28). Lagföringar från sex månader under 1990, sex månader under 1995 samt hela 1999 inkluderades.³⁵ Han använde sig av medborgarskap eftersom han menade att det objektiva innehållet i begreppet *svensk* var medborgarskapet och inte något annat som riskerade att gradera individerna i mer eller mindre svenska (Nygren, 2002, s. 25).

De svenska medborgarna utgjorde mellan 33 och 44 procent av de lagförda gärningsmännen i Svea hovrätt samtidigt som de enligt uppgifter i studien utgjorde cirka 80 procent av befolkningen under 1990-talet.³⁶ Utifrån dessa siffror kan en ganska grov skattning göras av invandrarnas överrepresentation i Nygrens studie. Överrepresentationen under de tre undersökta perioderna var 7,4 (1990), 8,1 (1995) samt 5,1 (1999) (Nygren, 2002, s. 29).

Nästan tio år efter den första större studien av invandrades brottslighet av Brottsförebyggande rådet (Ahlberg, 1996) gjordes en replikation. Brottsförebyggande rådet konstaterade att det fanns all anledning att förmoda att bilden av brottsligheten bland svenskar och invandrare förändrats sedan förra studien. Detta då Sverige sedan förra studien genomgått en ekonomisk kris som påverkat bland annat arbetsmarknaden. Vidare framhöll de att invandringen till Sverige ändrat karaktär med en ökad invandring från såväl europeiska som utomeuropeiska länder samt krigsdrabbade länder (Brottsförebyggande rådet, 2005, s. 5).

Materialet i studien utgjordes av skäligen misstänkta personer 1997-2001 bland alla födda 1945-1981 och folkbokförda i Sverige 31 december 1996 (Brottsförebyggande rådet, 2005, s. 22). Detta innebar att individerna som ingick i studien var mellan 16 och 56 år. Resultaten var standardiserade utifrån kön, ålder utbildning och förvärvsinkomst.

Den standardiserade överrepresentationen vid denna tidpunkt var 1,3 för *invandrades barn med en svenskfödd förälder*, 1,5 för *invandrades barn med två svenskfödda föräldrar* samt 2,1 för *invandrare* (Brottsförebyggande rådet, 2005, s. 34).³⁷ Det konstaterades att *invandrades barn*, fortfarande har en lägre överrepresentation än *invandrare*, men högre än *svenskar*. Brottsförebyggande rådet menade att den registrerade brottsligheten för invandrare och invandrades barn i förhållande till de infödda svenskarnas hade förändrats relativt lite sen den föregående rapporten (Brottsförebyggande rådet, 2005, s. 11).

Nivåerna av överrepresentation för personerna med utländsk bakgrund var lägre än de för män jämfört med kvinnor (3,5), de som fått socialbidrag jämfört med de som inte fått det (6,1), de som hade förgymnasialutbildning jämfört med de som hade eftergymnasialutbildning (5,7) samt de som deklarerade förvärvsinkomster på mindre än ett basbelopp jämfört med de som deklarerade över nio basbelopp (5,3) (Brottsförebyggande rådet, 2005, s. 35).

³⁵ Nygren använde inte skäligen misstanke eftersom han menade att det ej var bevisat att denna händelse var ett brott.

³⁶ Det är möjligen också olämpligt att använda andelen invandrare och svenskar i den generella befolkningen som utgångspunkt för jämförelsen med lagförda till mer än 2 års fängelse av Svea hovrätt. Det är orimligt att anta att alla i den generella befolkningen kan lagföras där. Det hade kanske varit mer lämpligt att använda alla som varit aktuella i Svea hovrätt under underökningsperioden. Då dessa uppgifter saknas och författaren själv valt att redovisa siffror om den generella befolkningens sammansättning har jag valt att inkludera denna omräknade överrepresentation.

³⁷ Östandardiserat är nivåerna 2,5, 1,4 samt 2,0 (Brottsförebyggande rådet, 2005, s. 34).

I en rättsfallsstudie i Svea hovrätt användes 91 domar på minst två års fängelse för våldsbrott mot person 2002. Petersen Hjelm's övergripande fråga, som undersöktes med rättsfallen från Svea hovrätt, handlade om huruvida kulturgenererad grov brottslighet var myt eller verklighet (Petersen Hjelm, 2006, s. 32-33).

I de 91 domarna fanns 103 gärningspersoner varav 17 procent var födda i Sverige av två svenskfödda föräldrar, resterande hade utländsk bakgrund (de var själva födda utomlands eller svenskfödda med minst en utlandsfödd förälder). Författaren angav att de invandrade grupperna inte översteg 20 procent av befolkningen (Petersson Hjelm, 2006, s. 112-114). Utifrån dessa siffror ger en grov skattning av överrepresentationen för personer med utländsk härkomst överrepresentation på 19,5 gånger. Det är viktigt att komma ihåg att detta gäller grova våldsbrott där dom avkunnats av Svea hovrätt och det finns goda anledningar att dra sig till minnes Sellin (1951, s. 498) i inledningen av denna uppsats där han framhåller att värdet av kriminalstatistiska uppgifter som indikator på nivåer av brottslighet i samhället minskar ju längre in i rättsprocessen de härstammar ifrån.

När det gällde förklaringar till grov brottslighet menade Petersson Hjelm att den sociala marginaliseringen för de lagförda var framträdande i huvuddelen av rättsfallen (Petersson Hjelm, 2006, s. 129).

I en studie av ungdomar placerade på särskilda ungdomshem 1997-2001 var syftet att studera om brottsbelastning samt placeringens typ och längd skiljde sig åt mellan ungdomar med svensk och utländsk bakgrund. Ytterligare en fråga i studien var om ungdomar med utländsk bakgrund var överrepresenterade bland de placerade på särskilda ungdomshem (Shannon, 2006, s. 225). *Utländsk bakgrund* utgjordes av svenskfödda ungdomar med minst en förälder född i Sverige samt ungdomar födda i utlandet. Svenskfödda ungdomar med bägge föräldrarna födda i Sverige utgjorde *svenskar* i denna studie (Shannon, 2006, s. 228).

Vad det gällde brottsbelastning eller institutionsplaceringens typ och längd fann Shannon inga systematiska skillnader (Shannon, 2006, s. 238-242). Han fann att placerade ungdomar med utländsk bakgrund var påtagligt överrepresenterade i jämförelse med deras andel av de mest brottsbelastade ungdomarna utifrån självrapportdata. Men överrepresentationen minskade drastiskt om deras andel istället jämförs med ungdomar misstänkta för brott. Han menade därför att det vore överilnat att tolka överrepresentationen av ungdomar med utländsk bakgrund placerade på institution som ett tecken på diskriminerande mekanismer inom socialtjänsten (Shannon, 2006, s. 249-250).

I en studie kring skolprestationer och kriminalitet, mätt genom lagföringar bland ungdomar 15 – 22 år, visade författarna att *utländsk bakgrund* (minst en förälder var född utomlands) innebar en högre risk för att lagföras jämfört med de med två föräldrar födda i Sverige. Överrepresentationen var runt 1,4 och då var analysen standardiserad för kön, splittrad familj, social klass samt skolprestation (Ring & Svensson, 2007, s. 233).³⁸

³⁸ Preliminära resultat från en pågående studie vid Stockholms universitet visar på att skillnaden i överrepresentation mellan invandras barn och barn till två svenskfödda föräldrar minskar med över 50 procent när socioekonomisk status och bostadssegregation under uppväxtåren inkluderas. Resultaten är inte publicerade ännu. (Hällsten, Sarnecki & Szulkin, kommande)

5.3.1 Sammanfattning av forskningen under 2000-talet

Även under denna period är flertalet av studierna baserade på lagföringsdata. Det har dock blivit vanligare att använda födelseland som bas för klassificering av utländsk bakgrund. Det är bara Nygren (2002) och Peterson Hjelm (2006) som använder medborgarskap i sina respektive studier. Brottsförebyggande rådet visar på en överrepresentation för personer med utländsk bakgrund i linje med resultaten från de föregående tidsperioderna. Detta trots att de menade att det fanns anledning att tro att bilden av brottsligheten bland personer med svensk och utländsk bakgrund förändrats sedan deras föregående studie tio år tidigare. Dessa förändringar av invandringen och arbetsmarknaden verkar alltså inte ha påverkat överrepresentationen av personer med utländsk bakgrund.

Överrepresentationen av personer med utländsk bakgrund framträder fortfarande i samtliga studier. De nivåer som framräknats utifrån Nygren och Peterson Hjelms studier framstår som relativt höga men det skall då framhållas att det dels gäller allvarigare brottslighet och dels dömda i hovrätten. Det är tveksamt om det är rimligt att jämföra dessa nivåer med de övriga i genomgången. Resultaten får snarare tolkas som överrepresentationen vid Svea Hovrätt vid de givna tidpunkterna.

I Shannons studie visade han att det, i likhet med slutsatserna i Bergström & Sarnecki (1996, s. 177-178), inte finns belägg för diskriminerande mekaniker inom socialtjänsten. Detta då överrepresentationen av personer med utländsk bakgrund bara beläggs vid en jämförelse med normalpopulationen, men försvinner vid en jämförelse med ungdomar som redan är kända av polisen (Shannon, 2006, s. 249-250). I studierna under denna period finns det betydligt färre inslag av förklaringar. Brottsförebyggande rådet gör dock bedömningen att det finns en selektion inom rättsväsendet, men att den endast kan förklara en mindre del av skillnaderna i överrepresentationen i registrerad brottslighet av personer med utländsk bakgrund (Brottsförebyggande rådet, 2005, s 23).

Tablå 3. Översikt över publicerad forskning under 2000-talet.

Studie och publiceringsår	Data		Definition av utländsk bakgrund	Standardisering	Omräknad överrepresentation		Förklaringar
	År	Datakälla			Standardisering i fetstil		
Nygren 2002	1990,	Lagföringsregistret,	Medborgarskap	Nej	7,4		
	1995,	Svea hovrätt	Födelseland		8,1		
	1999				5,1		
Brå 2005	1997-	Misstankeregistret	Födelseland	Ja	³⁹ I =2,1, ⁴⁰ IB 1 =1,3 ⁴¹ IB 2 =1,5	Anpassningsproblemen, sämre levnadsbetingelse och sociala förutsättningar, brister i mottagandet av invandrare.	
	2001				(ålder, kön, utbildning, inkomst)	selektion kan förklara en liten del av överriskerna	
Peterson Hjelrn 2006	2002	Lagföringsregistret, Svea hovrätt	Födelseland	Nej	19,5	Social marginalisering	
Shannon 2006	1997-2001	Institutionsplacerade ungdomar	Födelseland	Nej	-	-	
Ring & Svensson 2007	1990-1997	Lagföringsregistret	Födelseland	Ja	1,4 (kån, splittrad famlj, social klass, skolprestation)	-	

³⁹ I = utlandsfödda personer.

⁴⁰ IB 1 = svenskfödda personer med en förälder född i Sverige.

⁴¹ IB 2 = svenskfödda personer med bägge föräldrarna födda i utlandet.

5.4 Övergripande diskussion om överrepresentationen

Sveri skrev 1980 att hon begränsat sig till att undersöka kyrkobokförda utländska medborgare. Syftet med begränsningen var att kunna använda officiell statistik, men även att kunna göra jämförelser med tidigare studier. Detta gjorde att hon tvingades att utesluta en grupp hon kallade *andra generationens invandrare*, en grupp som hon antog hade stora anpassningsproblem (Sveri, 1980, s. 45). Trots att hon inte kunde undersöka gruppens andel av den registrerade brottsligheten skrev hon att: "[m]ed brottsligheten som indikator på att något har gått snett kan vi alltså nu på samma sätt som man gjort det i de amerikanska studierna konstatera, att vi fått ett andragenerationsproblem." (Sveri, 1980, s. 56). Men i Sverige har denna grupp *andra generationens invandrare* en lägre överrepresentation än *första generationen* (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1996, s. 80f; Ahlberg, 1996, s. 87ff; Martens, 1997, s. 240; Brottsförebyggande rådet, 2005). Detta skiljer sig från vad som kan förväntas utifrån internationella forskningsresultat där *andra generationens invandrare* oftast uppvisar en högre överrepresentation än sina föräldrar (Se exempelvis Tonry, 1997, s. 20ff). Det är dock viktigt att hålla i minnet att denna skillnad mellan Sverige och andra länder till viss del kan bero på olika definitioner av grupper med utländsk bakgrund.

Utifrån genomgången av studierna kring överrepresentation i registrerad brottslighet för personer med utländsk bakgrund är det dock möjligt att konstatera att i samtliga redovisade studier är denna grupp överrepresenterad. För studier som endast jämför två grupper med varandra, som exempelvis utländska medborgare och svenska medborgare, är de lägsta värden på överrepresentationen strax över 1. Dessa värden återfinns i studier från undersökningens början samt i slutet. De högsta värdena är från de studier i slutet av undersökningen som utgår ifrån fängelsedomar i Svea hovrätt. Den vanligaste nivån på överrepresentationen i övriga studier är mellan 2 och 2,5 där standardiserade värden tenderar att närma sig 2. Vidare visar de studier som jämför tre grupper med varandra (exempelvis *utlandsfödda, barn till utlandsfödda* samt *svenskfödda av svenskfödda föräldrar*) en överrepresentation på omkring 2 gånger för utlandsfödda. De som är födda i Sverige av en eller två utlandsfödda föräldrar har en lägre överrepresentation än de utlandsfödda men högre än referenspopulationen.

I de olika studierna har ett flertal olika förklaringar nämnts men det är nästan inga studier som utgår från några av dessa vilket gör att det är svårt att säga något konkret om värdet av dessa förklaringar. De diskuteras mer eller mindre ingående som hypotetiska förklaringar till överrepresentationen men de görs inga försök till att pröva de olika förklaringarna. De flesta studier använder sig av standardpopulationsmetoden, där de grupper som skall undersökas standardiseras med hänsyn till fördelningen på en eller flera variabler i referenspopulationen. De vanligaste variablerna som beaktas är kön och ålder. Denna metod syftar till att beskriva och jämföra och utgör därför ingen förklaringsmodell i sig själv. Det visar sig dock att denna standardisering får vissa konsekvenser för resultatet. Oftast sänks nivån av överrepresentationen, och på så sätt framgår det att en del av skillnaden i registrerad brottslighet kan hänföras till tämligen allmängiltiga demografiska skillnader mellan de undersökta grupperna och referenspopulationen. Exempelvis som att gruppen *barn till invandrare* har lägre andel äldre personer. Även de standardiserade resultaten visar dock på överrepresentation för gruppen personer med utländsk bakgrund.

Utifrån denna genomgång kan det vara värt att notera att den totala mängden studier som publicerats under den studerade perioden överstiger 20 stycken. Under den studerade perioden har

både medborgarskap och födelseländer använts för att klassificera personer med utländsk bakgrund. Studierna har använt sig av både skäliga misstankar och lagföringar. Under den studerade perioden är det också rimligt att anta att det svenska samhället har förändrats likväl som gruppen personer med utländsk bakgrund i Sverige, med en ökad och förändrad migration till Sverige. Ett exempel på detta är att andelen lagförda utländska medborgare från Finland, Danmark och Norge har minskat från inledningsvis cirka två tredjedelar (Sveri, 1973; 1980) till under en tredjedel (von Hofer & Tham, 1994) under den studerade perioden. Trots alla dessa förändringar är alltså den sammantagna bilden att överrepresentationen består på en relativt stabil nivå. Utifrån denna konsensus i studierna är det svårt att se forskningsfältet som kontroversiellt i sig då resultaten pekar i samma riktning. Det är lika svårt att se tecken på något forskningstabu utifrån mängden studier. Det som möjligen kan tolkas som kontroversiellt är istället att överrepresentationen varit känd under så lång tid, men att försöken att förklara den genom forskning har varit så få.

6. Sammanfattningar av artiklarna

I det följande kommer de två publicerade artiklarna att sammanfattas och diskuteras. Genomgången fokuserar på det som är relevant för uppsatsens syfte. Vissa delar som återfinns i artiklarna faller utanför syftet och lämnas utanför detta avsnitt då artiklarna i sin helhet återfinns i appendix.

6.1 Sammanfattning och diskussion av ”Lagföringar av invandrare och invandrares barn i de nordiska länderna”.⁴²

I den första artikeln som presenteras i denna uppsats behandlas frågan om hur överrepresentationen i lagföringar ser ut i Sverige, Norge och Danmark utifrån utländsk bakgrund. Artikeln tar också upp frågan huruvida olika definitioner samt material eventuellt kan påverka nivåerna av överrepresentation.

Som tidigare visats har man i svenska undersökningar funnit att inrikesfödda med minst en utrikesfödd förälder har en lägre andel registrerad brottslighet än utrikesfödda i förhållande till sin andel av populationen. Detta resultat skiljer Sverige från övriga nordiska länder, men även från andra västländer (Ahlberg 1996; von Hofer, Sarnecki & Tham, 1998; Brottsförebyggande rådet, 2005). En förklaring till detta som har nämnts är att den svenska välfärdsmodellen kan ha bidragit (Brottsförebyggande rådet, 2005, s. 20).

Huvudfrågeställningen är om olikheten mellan Sverige och de andra nordiska länderna kvarstår när brottsligheten studeras med jämförbara data, samt med samma definition av utländsk bakgrund. I tidigare forskning så har både definitioner av *utländsk bakgrund/invandrarskap* samt vilket led i rättsprocessen som studerats skiftat i Sverige över tid. En förutsättning för en mer rättvisande jämförelse är därför att använda jämförbara data från Sverige, Norge och Danmark. Resultaten för 2005 gällande Sveriges del kommer sedan att diskuteras i ljuset av resultat från ett material från 2003. Syftet med detta är att visa på konsekvenser av olika definitioner och metodologiska val.⁴³

När det gäller lagföringar 2005 uppdelat på *inhemsk population, invandrare* och *invandrares barn* samt kön, ålder vid invandring respektive ålder vid lagföring så ser lagföringsstrukturen relativt likartad ut i Danmark, Norge och Sverige. Det är alltså snarare så att det är större likheter mellan länderna än skillnader. När det gäller överrepresentationen så intar Danmark en mellanposition med lika låga nivåer för *invandrare* som Norge, men nivåer i paritet med Sverige för *invandrares barn*. Däremot visar alla länder upp samma mönster med högre överrepresentation för *invandrares barn* än för *invandrare*, även om skillnaden för Norges del är högst marginell. I huvudsak ser mönstret likartat ut när olika brottstyper ställs mot varandra, men nivån på överrepresentationen varierar något beroende på brottstyp.

Det kan alltså konstateras att med data från 2005 och någorlunda jämförbara kategorier så verkar det som att Sveriges särställning vad det gäller överrepresentationen för individer med utländsk bakgrund inte längre kan påvisas. Högre överrisker för invandrares barn jämfört med invandrare överensstämmer inte med den tidigare forskningen i Sverige (Ahlberg, 1996; Tonry, 1997,

⁴² Nordisk Tidsskrift för Kriminalvetenskap (2009), 96:237-261. J. Kardell & K-M. Carlsson.

⁴³ I materialet från 2005 finns inte möjligheten koda om och ändra de ursprungliga variablerna. Detta är möjligt i materialet från 2003. Materialet från 2003 är det samma som används i den andra artikeln i denna uppsats.

Brottsförebyggande rådet, 2005). I Brottsförebyggande rådets rapport från 2005 som utgick ifrån data om skäligen misstänkta personer under åren 1997 – 2001 konstaterades att överriskerna i studien som presenterades 2005 i stort sett var de samma som de i studien 12 år tidigare och att invandrares barn hade en lägre överrepresentation än invandrare (Brottsförebyggande rådet, 2005, s. 9).

När det gäller frågan om huruvida olika val av definitioner kan påverka strukturen av lagföringsrisker så har ålders- och könsstandardiserade misstankes- och lagföringsdata från 2003 använts för att undersöka detta. Materialet från 2003 har använts då det har varit möjligt att se hur överrepresentationen förändras genom att använda liknande definitioner som Brottsförebyggande rådet (2005) och de definitioner som använts i den nordiska komparationen i artikeln. Det visar sig då att exkluderingen eller inkludering av trafik- och narkotikabrott, brutto- eller nettoredovisning av lagföringarna, resultat baserade på data från lagförings- respektive misstankesregistret eller bara de skäligen misstankar som går vidare till åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtal, ej påverkar strukturen av överrepresentationen. Med data från 2003 reproduceras resultaten från tidigare forskning och dessa resultat går i linje med tidigare forskning.

En viktig skillnad mellan Brottsförebyggande rådets resultat och de som presenterats i artikeln rörande 2005 är att referenspopulationerna, den grupp som benämns *svenskar* skiljer sig åt. I artikeln ingår gruppen *svenskfödda med en utlandsfödd förälder* kategorin *svenskar*, vilket är vad SCB rekommenderar (SCB, 2002, s. 10f). Gruppen *svenskfödda med en utlandsfödd förälder* har en högre överrepresentation än gruppen *svenskfödda med två svenskfödda föräldrar* i Brottsförebyggande rådets rapport (2005). Detta innebär att skillnaderna i överrepresentation minskar mellan referenspopulationen och undersökningspopulationen (*invandrare* och *barn till invandrare*), när gruppen *svenskfödda med en utlandsfödd förälder* inkluderas i kategorin *svenskar*, jämfört med om den hålls separat.

Den överrepresentation Brottsförebyggande rådet redovisade för sin kategori *invandrares barn* ökar något om *individer med endast en utlandsfödd förälder* utesluts och inkluderas i kategorin *svenskar* istället. Med den definition som SCB förordar så minskar alltså skillnaden mellan grupperna (se kolumn 1 och 2 i tabell 2 nedan).

Tyvärr finns det inte uppgifter kring de standardiserade värdena i rapporten från Brottsförebyggande rådet så det är den ostandardiserade överrepresentationen som redovisas i tabell 2. I den standardisering som genomförs påverkas de två grupperna utlandsfödda (i tabellen ovan *invandrare*) samt *svenskfödda med två utlandsfödda föräldrar* genom att nivåerna av överrepresentation minskar men relationen mellan grupperna består. Det finns ingen anledning att anta att en standardisering av värdena i första och andra kolumnen skulle medföra väsentliga förändringar. Det är alltså rimligt att sluta sig till att en definition som inkluderar *svenskfödda personer med en utlandsfödd förälder* i gruppen *svenskar* (referenspopulationen) medför mindre skillnader mellan den återstående gruppen av *invandrares barn* och *invandrare*.

Tabell 2. Överrepresentationen i Brottsförebyggande rådets rapport (2005) samt de nivåer som redovisas i Kardell & Carlsson (2009). O = Ostandardiserat, S = standardiserat för köns- och ålderstruktur. Skäligen misstänkta personer.

	Brottsförebyggande rådet		Kardell & Carlsson	
	A ⁴⁴ o	B ⁴⁵ o	15-79 år	15-49 år
Svenskar	1	1	S	S
Invandrares barn	1,6	2,0	2,4	2,0
Invandrare	2,5	2,4	1,9	1,9

När populationen lagförda 2005 begränsas till att endast innehålla åldrarna 15-49 år för att efterlikna den population som användes av Brottsförebyggande rådet som var i åldrarna 15-54 år minskar skillnaderna mellan grupperna och de är att betrakta som likställda (se kolumn 3 och 4 i tabell 2 ovan). En orsak till detta är troligen att det är betydligt färre äldre personer (speciellt i gruppen *invandrares barn*) än i referenspopulationen. Därmed kan dessa grupper i de äldsta ålderskategorierna erhålla väldigt hög överrepresentation trots få lagförda brott. Exempelvis har gruppen av drygt 800 kvinnor som klassificerats som *invandrares barn* i åldrarna 60-79 år lagförts för fyra stycken brott vilket innebär en standardiserad överrepresentation för denna grupp på närmare 180 gånger. De står för en femtedel av de standardiserade lagföringarna, men bara en bråkdel av de ostandardiserade.

Svaret på frågan vad som är *rätt* inställer sig därmed. Mitt svar är att ingen har *fel*. Syftet med artikeln var att använda samstämmiga definitioner och material för att jämföra utfallet i de olika nordiska länderna och utifrån detta är resultaten användbara. När det gäller en jämförelse med tidigare svenska forskningsresultat är resultaten i Brottsförebyggande rådets rapport mer användbara. Skillnaden mellan de två studierna är främst olika referenspopulationer och ålder. Det visar sig dock att nivåerna av överrepresentation kan variera något mellan olika studier. Rimliga slutsatser är att när de bägge studierna jämförs och definitionerna anpassas till varandra så minskar skillnaden mellan grupperna och när det gäller lagföringarna 2005 är det då i princip omöjligt att hävda att *invandrares* och *invandrares barns* överrepresentation skiljer sig åt. Även detta är dock ett resultat som skiljer dessa resultat från tidigare forskning.

Alla olika tester och analyser i denna artikel visar dock att personer med utländskt ursprung är överrepresenterade i registrerad brottslighet oavsett variationer på definitioner och olika typer av material.

⁴⁴ A = Svenskar är endast de som är svenskfödda med två svenskfödda föräldrar och *invandrares barn* är de individer med en eller två utlandsfödda föräldrar.

⁴⁵ B = Svenskar är de som är svenskfödda med en eller två svenskfödda föräldrar och *invandrares barn* är endast de individer med två utlandsfödda föräldrar.

6.2 Sammanfattning och diskussion av "Diskriminering av personer med utländsk bakgrund i rättsväsendet – en kvantitativ analys".⁴⁶

Den andra artikeln behandlar frågan om vad som händer med skäliga misstankar och hur selektionen ser ut när det handlar om lagföringar i form av påföljdsval. I fokus står *utländsk bakgrund*. Studien utgår ifrån eventuella skillnader gällande resultatet av de brottsmisstankar som riktas mot personer med *utländsk bakgrund* jämfört med dem som riktas mot de med *svensk bakgrund*. Vidare studeras eventuella skillnader i val av påföljder mellan de personer som har *utländsk bakgrund* jämfört med de personer som har *svenskt bakgrund*. Om det skulle finnas skillnader i de olika delarna av rättsprocessen så är frågan i vilken utsträckning detta kan tolkas som diskriminering.

Med *svensk bakgrund* menas här *personer som är födda i Sverige med två föräldrar som är födda i Sverige*. Med *utländsk bakgrund* avses *individer födda i utlandet och/eller har minst en förälder som är född i utlandet*. Personer med utländsk bakgrund delas sedan in i två grupper beroende på om de själva är födda i Sverige, eller om de är födda utomlands. En individ som är född i Sverige men har en eller bägge föräldrarna födda i utlandet kommer därmed kategoriseras som en person med utländsk bakgrund. Personer med utländsk bakgrund klassificeras sedan efter geografiska områden.

Förekomsten av överrepresentation av personer med utländsk bakgrund kan ses som ett viktigt inslag för att kunna diskutera förekomsten av eventuell diskriminering utifrån resultaten i en kvantitativ studie. Men det är långt ifrån självklart att överrepresentation alltid är en direkt funktion av diskriminering. Till exempel är det få personer som skulle argumentera för att överrepresentationen av män i fängelse beror på att rättsväsendet diskriminerar män (Blumstein, 2005 [1982], s. 40). Frågan om diskriminering inom rättsväsendet är en mycket komplex fråga. De möjligheter som finns genom denna typ av studier är att visa på återkommande mönster av ofördelaktiga eller orättvisa utfall som kan härstamma från diskriminering. Men det går inte att med säkerhet säga något om omfattningen av eventuell diskriminering i rättsväsendet som helhet. Däremot är det möjligt att diskutera förekomsten av att diskriminering i rättsväsendet baserat på denna artikel. Det som undersöks i denna studie är de beslut och praktiker som noteras i vissa stadier av rättsprocessen.

Resultaten i artikeln visar att *utlandsfödda personer*, Norden undantaget, har underrisker att få åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller att åtalas jämfört med personer med *svenskt ursprung*. Underrisken är större för de utlandsfödda än för de svenskfödda individerna från samma ursprungsområde (Kardell, 2006, s. 83). Dessa underrisker kvarstår när hänsyn tas till ålder, kön, utbildningsnivå, inkomstnivå samt förekomst av socialbidrag. *Utlandsfödda personer med utomeuropeisk bakgrund* har större underrisker än *utlandsfödda personer med ett europeiskt ursprung* (Kardell, 2006, s. 106). Dessa underrisker att få åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller att åtalas för personer med utländsk bakgrund innebär att de oftare blir skäligen misstänkta för ett brott som sedan läggs ned. Detta innebär i sin tur att det finns rimliga grunder att anta att de oftare blir skäligen misstänkta på svagare grunder än personer med svensk bakgrund. Detta ser jag som ett återkommande mönster av ofördelaktiga utfall för denna grupp och det kan ses som ett tecken på diskriminering inom det svenska rättsväsendet.

⁴⁶ Kapitel i SOU 2006:30. (2006). *Är rättvisan rättvis? 10 perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättsväsendet*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer. J. Kardell.

För att skapa en uppfattning om hur mycket allmänhetens anmälningsbenägenhet spelar in för att förstå resultaten jämförs två olika brottstyper som får representera *anmälningsbrott* samt *spanings-/ingripandebrott*. *Anmälningsbrott* är de brott som till stor del kommer till myndighetens kännedom på grund av anmälningar från olika personer och *spanings-/ingripandebrotten* aktualiseras oftast hos myndigheterna, av myndigheterna själva. Detta innebär att det bör finnas en skillnad i mängden information vid anmälningstillfället för de två olika typerna av brott. Det är därför rimligt att anta att mängden spanings-/ingripande brott som leder vidare till någon typ av åtgärd inom rättsväsendet bör vara högre än vid anmälningsbrotten.

De brott som i denna framställning får stå för anmälningsbrotten är brott mot liv och hälsa (3 kap Brottsbalken). Trafikbrotten⁴⁷ får representera spanings-/ingripandebrotten i denna jämförelse. Det är möjligt att en skillnad i nivåerna av trafikbrott mellan personer med svensk och utländsk bakgrund påverkas av skilda nivåer av körkorts- och bilinnehav i de olika grupperna. Då denna studie handlar om vad som händer med upprättade skäligen misstankar och inte skillnader i nivåer av brottslighet bör detta ej påverka resultaten. Det faktum att det finns en skillnad mellan brottstyperna illustreras bäst av det visar sig att det är en hög andel skäligen misstankar för våldsbrott som läggs ner utan vidare åtgärd, medan det är en hög andel som leder till åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtal för trafikbrott. Detta tyder på att polisen har goda kunskaper om den händelse som har inträffat redan i inledningsskedet vid trafikbrotten.

Det övergripande resultatet tyder på att även med en uppdelning på anmälningsbrott och spanings-/ingripandebrott medför *utländskt ursprung*, och speciellt för *utlandsfödda utomeuropéer*, underrisker för att få åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller att åtalas jämfört med individer med *svenskt ursprung*, när kön och ålder hålls konstanta. Jag tolkar detta som att mängden information som finns i anmälningarna, och ligger till grund för brottsmisstankens styrka, inte påverkar tendensen att skäligen misstankar riktade mot personer med *utländsk bakgrund* oftare läggs ner utan åtgärd.

En förklaring som framförts kring det faktum att svensk forskning funnit att åklagarna låter en mindre andel av de ärenden som gäller invandrare gå till domstol är att invandrarna diskrimineras i anmälningarna och åklagaren korrigerar detta senare (Dahlbäck, 2009, s. 13). Mönstret med underrisker för åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtal för både spaningsbrotten och anmälningsbrotten i denna artikel låter sig inte, enligt mig, förklaras med skillnader i anmälningsstadiet eftersom spanings-/ingripandebrotten som aktualiseras av myndigheterna själva uppvisar samma mönster som anmälningsbrotten.

När det gäller lagföringarna är risken att dömas till fängelse för personer med en *européisk bakgrund* högre än för personer med *svensk bakgrund*, medan *utlandsfödda utomeuropéer* uppvisar en marginell underrisk. Analysen tar hänsyn till ålder, kön, tidigare lagföringar, utbildningsnivå, förekomst av socialbidrag samt inkomstnivå (Kardell, 2006, s. 90-92). Nästa frågeställning är hur mycket de olika brotternas straffskalor påverkar utfallet. Alla som åtalas för brott kan inte dömas till fängelse då fängelse inte är en del av straffsskalan för alla brottstyper. Överrisken att dömas till fängelse utan hänsyn till fängelsestraffets längd är begränsad. Men om analysen endast utgår ifrån populationen som har dömts till villkorliga domar, skyddstillsyn eller fängelse är det bara personer som har haft en teoretisk möjlighet att dömas till fängelse som inkluderas. När hänsyn tas till fängelsestraffets längd ökar överriskerna. Det verkar som om överriskerna är lite högre för

⁴⁷ Brotts mot trafikbrottslagen (1951:649), dock ej 1 § 1 st och 2 § (Brottsförebyggande rådet, 2003).

fängelsestraffen över ett år respektive 18 månader bland de som dömts till villkorliga domar, skyddstillsyn eller fängelse. Överriskerna är störst för gruppen med *utomeuropeiskt ursprung*. De har dubbla överrisker mot personerna med svenskt ursprung, oavsett om de är svensk- eller utlandsfödda. Överriskerna för de andra bakgrundsfaktorerna ligger tämligen stabilt, och tidigare lagföringar har mindre påverkan vid längre fängelsestraff (Kardell, 2006, s.95-96).⁴⁸

Resultaten från analyserna av både skäligen misstankar och lagföringar tyder på att det i beslutsutrymmet som finns både vid upprättandet av skäligen misstänkta, samt vid bestämmandet av fängelsestraffens längd, uppstår skillnader mellan personer med *svenskt* respektive *utländskt ursprung*. I misstankeregistret visar det sig främst för gruppen utlandsfödda medan resultaten från lagföringsregistret tyder på större likabehandling inom ursprungsområdena, oavsett om individerna är svenskfödda eller ej.

En förklaring till dessa resultat för både de skäligen misstänkta och för lagföringarna är att det uppstår skillnader mellan personer med svensk och utländsk bakgrund där det finns diskretionsutrymme. Men frågan uppstår varför det blir överrisker för skäligen misstänkta och överrisker vid fängelsedomar (speciellt för den population som döms till villkorligt, skyddstillsyn eller fängelse). Detta kan förstås genom att vid de skäligen misstänkta kan underriskerna för åtalsunderlåtelse, skyddstillsyn eller åtal vara en effekt av ett diskretionsutrymme som innebär att personer med utländsk bakgrund oftare registreras som skäligen misstänkta. I nästa skede kommer åklagaren att lägga ner fler ärenden med utländska personer som skäligen misstänkta, och underriskerna i denna studie uppstår, då händelsen ej anses uppfyller kraven för åtal. När det gäller lagföringarna så finns ett diskretionsutrymme för de personer som lagförs i valet av strängheten i påföljden. Detta gör att personer med utländsk bakgrund har överrisker att dömas till längre fängelsestraff.

Kan dessa skillnader i resultatet av brottsmisstänkta och lagföringarna tolkas som diskriminering? I ljuset från tidigare forskning kring diskriminering verkar det rimligt att sluta sig till att denna skillnad kan ha diskriminerade effekter på dessa grupper i form av återkommande mönster av ofördelaktiga utfall. Vill jag då med detta säga att det svenska rättsväsendet medvetet diskriminerar personer med utländskt ursprung? Nej, inte att de gör det som en medveten strategi, men att rättsväsendet reproducerar ett diskriminerande förhållningssätt som medför diskriminering för personer med utländsk bakgrund verkar vara en rimlig slutsats.

⁴⁸ Regressionsanalys för fängelse över fyra år har också gjorts och resultatet är likartat, förutom ålder som upphör att vara signifikant.

7. Avslutande diskussion

Syftet med denna uppsats är att redovisa den svenska forskningen kring överrepresentation i registrerad brottslighet för personer med utländsk bakgrund under olika tidsperioder. Vidare är avsikten att jämföra överrepresentationen i registrerad brottslighet för personer med utländsk bakgrund i Sverige med den i Danmark och Norge. Avslutningsvis tas frågan om diskriminering i Sverige upp genom en studie kring vad som händer med personer som registreras som skäligen misstänkta och lagförs i Sverige utifrån utländsk bakgrund.

Det visar sig i genomgången av den tidigare forskningen att överrepresentationen av personer med utländsk bakgrund framträtt under hela den studerade perioden med början på 1970-talet. Trots ett skifte från lagföringsdata till misstankesdata, och en förändring i operationaliseringen av utländsk bakgrund, verkar överrepresentationen relativt stabil under den studerade perioden. Om man bortser från de mest extrema värdena av överrepresentation som härstammar från studier baserade på domar i hovrätten och/eller små populationer verkar överrepresentationen variera runt 2-2,5. Under den studerade perioden har de grupper som migrerat till Sverige förändrats. Detta har inte påverkat överrepresentationen nämnvärt. En slutsats av detta är att överrepresentationen i registrerad kriminalitet för personer med utländsk bakgrund inte har ökat i och med att andra grupper av personer immigrerat till Sverige. Detta indikerar att det snarare är faktorer i situationen i Sverige som borde vara intressanta för fortsatta studier rörande personer med utländsk bakgrund och deras överrepresentation i registrerad brottslighet.

Det samlade intrycket av forskningen kring frågan om överrepresentationen i registrerad brottslighet är att resultaten i hög grad är samstämmiga. Det är därför svårt att ge påståendet om att frågan skulle vara kontroversiell något stöd i den meningen att forskningen producerat nya eller förvånande resultat. Det är snarare så att den forskning som producerats ger den tidigare forskningen stöd. Detta borde innebära att enbart behovet av kunskap om läget kring överrepresentationen för att motverka föreställningar och antaganden om brottslighet hos personer med utländsk bakgrund inte ensamt väger tungt nog för att motivera nya studier.

När det gäller frågan om, och i så fall hur, Sverige skiljer ut sig ifrån andra länder gällande en lägre överrepresentation för *barn till invandrare* än för *invandrare* är resultaten baserade på 2005 års lagföringsdata unika. Detta då grupperna i princip uppvisar samma överrepresentation i jämförelsen mellan Sverige, Danmark och Norge där jämförbara material och definitioner använts. Den troliga anledningen är främst en skillnad i avgränsning av referensgruppspopulationen samt åldrarna på de personer som ingår i studien. Resultaten av denna jämförelse visar att det finns anledning att studera frågan vidare. Framför allt framstår det som viktigt att undersöka om, och i så fall hur, den svenska välfärdsmodellen dämpat nivåerna av överrepresentationerna för *invandrades barn* jämfört med *invandrarnas*. Resultaten i studien i den första artikeln visar på frågans komplexitet och behovet av att lyfta in såväl forskningens utgångspunkter som definitioner i frågan om brottslighet bland personer med utländskt ursprung.

Utifrån resultaten i den andra artikeln menar jag att det är troligt att det förekommer mekanismer i rättsväsendet som producerar återkommande mönster av ofördelaktiga och orättvisa utfall för personer med utländsk bakgrund. Denna typ av utfall är ett tecken på diskriminering av dessa grupper då det finns anledning att anta att målet med likabehandling inom rättväsendet inte

uppfylls. Det bör dock påpekas i sammanhanget att effekterna av dessa ofördelaktiga mönster inte är så stora i denna studie att de kan förklara överrepresentationen i registrerad brottslighet. Direkt diskriminering, mätt på detta sätt, kan alltså bara förklara en mindre del av överrepresentationen.

Det är främst där det finns diskretionsutrymme som dessa mönster framträder i denna delstudie. Det betyder inte att andra delar av rättväsendet och rättsprocessen är oproblematiska, bara att det behövs andra material och metoder för att närma sig frågan om selektion och diskriminering där. Resultaten i denna uppsats tyder inte på att selektionsmönstren är resultatet av diskriminering utövad av enskilda aktörer. Detta då de ofördelaktiga och orättvisa utfallen konstateras i olika brottstyper i materialet som utgörs av samtliga skäligen misstankar och lagföringar 2003. Det verkar orimligt att hänföra detta till enskilda aktörers beslut och det är mer troligt att det handlar om generella mönster som tyder på en strukturell diskriminering vilken genomsyrar rättsväsendet och det övriga samhället. Resultaten i studien i den andra artikeln visar på behovet av att lyfta in rättsväsendets hantering av personer med utländskt bakgrund som registreras för brott.

Forskarna bör fortsätta närma sig frågor om personer med utländsk bakgrund och registrerad brottslighet på ett mer problematiserande sätt genom att exempelvis lyfta in definitionsproblematik och metodval som viktiga beståndsdelar i skapandet av kunskap. En ytterligare utmaning för forskningen är att gå vidare med frågan om diskriminering i rättväsendet och att också inkludera de personer som antas bli utsatta för den. Detta för att synliggöra exempelvis hur de upplever mötet med det svenska rättsväsendet och börja kartlägga även den upplevda diskrimineringen eftersom det är långt ifrån säkert att den till fullo överensstämmer med den som synliggjorts i denna uppsats.

Genom att fortsätta belysa frågan om brottslighet hos personer med utländsk bakgrund utifrån dessa utgångspunkter ökar möjligheterna betydligt för att motverka föreställningar om "de andra" och därmed minska utrymmet för påverkan från stereotyper och föreställningar inom rättsväsendet, och i förlängningen förhoppningsvis även utanför.

8. Referenser

- Ahlberg, J. (1996). *Invandrades och invandrades barns brottslighet: en statistisk analys*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet .
- Ahlberg, J. & Lööw, H. (2002). "Invandrare och brott – den svåra frågan." *Apropå*, 2002:3, s. 10–12.
- Ahnlund, K. (2006). "Dunkla doktriner om incest mynnar ut i galna domslut". *Dagens Nyheter*, 061231.
- Allgulander, C. & Nilsson, B. (2000). "Victims of Criminal Homicide in Sweden: A Matched Case-Control Study of Health and Social Risk Factors Among All 1,739 Cases During 1978-1994". *American Journal of Psychiatry*, 157: 224-247.
- Almon, C., Engfeldt, P., Tysk, C., Sjöström, M. & Nilsson, T. (2007). "Prevalence and Trends in Adult-type Hypolactasia in Different Age Cohorts in Central Sweden Diagnosed by Genotyping for the Adult-type Hypolactasia-linked LCT -13910C >T Mutation". *Scandinavian Journal of Gastroenterology*, 42:165-170.
- Axberger, H-G. (2006). "Obehagligt att jurister ser friade som skyldiga". *Dagens Nyheter*, 061222.
- Bergström, U & Sarnecki, J. (1996). "Invandrarungdomar på särskilda ungdomshem i Stockholms län", i Armelius, B-Å m.fl (red). (1996). *Vård av ungdomar med sociala problem – en forskningsöversikt*. Falköping: Statens institutionsstyrelse & Liber utbildning AB.
- Black, D. (1970). "Production of Crime Rates". *American Sociological Review*. 35: 733-748.
- Blumstein, A. (2005 [1982]). "On the Racial Disproportionality of United States' Prison Population", kapitel i Gabbidon, S. & Taylor Green, H. (eds.) (2005). *Race, Crime and Justice. A Reader*. USA: Routledge.
- Borgström, C. (2007). "Poliser och domstolar sviker rättsväsendet". *Dagens Nyheter*, 070108.
- Brottsförebyggande rådet. (2003). *Kodning av brott som redovisas vid anmälningar respektive misstankar om brott*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet. (2005). *Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet .
- Brottsförebyggande rådet. (2008). *Diskriminering i rättsprocessen: om missgynnande av personer med utländsk bakgrund*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Chambliss, W.J. (1969). *Crime and the Legal Process*. New York: McGraw-Hill.
- Coleman, C. & Moynihan, J. (1996). *Understanding Crime Data: Haunted by the Dark Figure*. Buckingham: Open University Press.
- Dahlbäck, O. (2006). *Den svenska forskningen om etnisk diskriminering av brottsoffer*. Stockholm: Sociologiska institutionen, Stockholms Universitet.
- Dahlbäck, O. (2009). *Diskrimineras invandrarna i anmälningar av brott*. Stockholm: Sociologiska institutionen, Stockholms Universitet.
- Dahlstedt, M. (2001). "Demokrati och nationella fantasier: Föreställningar om identitet och tillhörighet i studier av demokrati". *Sociologisk Forskning*. 38: 40-70.

- de los Reyes, P. & Kamali, M. (2005). "Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering", i de los Reyes, P & Kamali, M. (2005). *Bortom vi och dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering. SOU 2005:41*. Stockholm: Fritzes.
- Diesen, C., Lernestedt, C., Lindholm, T. & Pettersson, T. (2005). *Likhet inför lagen*. Stockholm: Natur och kultur.
- Diesen, C., Leijonhufvud, M. & Nyström I. (2006). "Lambertz är olämplig som justitiekansler". *Dagens Nyheter*, 061220.
- Diesen, C., Leijonhufvud, M. & Nyström I. (2007). "JK faller totalt ur sin myndighetsroll". *Dagens Nyheter*, 070109.
- Ehn, B. (1993). "Etnicitet: symbolisk konstruktion av gemenskap", i Ehn, B. (red.). (1993). *Kultur och erfarenhet. Aktuella teman i svensk etnologi*. Stockholm: Carlsson bokförlag.
- Eklund, L. (1982). *Invandrarungdom: en riskgrupp för kriminalitet?*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Falck, S. (1982). "Den kriminelle invandraren". *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvitenskap*, 69: 118- 137.
- Haen Marshall, I. (1997). "Minorities, Crime and Criminal Justice in the United States", i Haen Marshall, I. (red.) (1997). *Minorities, Migrants, and Crime: Diversity and Similarity Across Europe and the United States*. Thousand Oaks, Calif.: SAGE
- Hermerén, G. (1996). *Kunskapens pris. Forskningsetiska problem och principer i humaniora och samhällsvetenskap*. Stockholm: Humanistisk-Samhällsvetenskapliga forskningsrådet.
- von Hofer, H. (1983). "Utländska medborgare i ljuset av kriminalstatistiken", i Tham, H. & Eriksson, U. (red.). (1983). *Utlänningarna och brottsligheten. Brottsförebyggande rådet rapport 1983:4*. Stockholm: Liber/Allmänna förlaget.
- von Hofer, H. (1990). *Utländska medborgare i kriminalstatistiken 1989*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- von Hofer, H. (2008). *Brott och straff i Sverige: historisk kriminalstatistik 1750-2005: diagram, tabeller och kommentarer (3. rev. uppl.)*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- von Hofer, H., Sarnecki, J. & Tham, H. (1996). "Invandrarna och brottsligheten", i Socialtjänstforum (1996). *Att möta det mångkulturella: socialtjänsten och invandrarna: en konferens i Göteborg 16-17 april 1996*. Stockholm: Centralförbundet för socialt arbete (CSA).
- von Hofer, H., Sarnecki, J. & Tham, H. (1997). "Minorities, Crime, and Criminal Justice in Sweden", i Haen Marshall, I. (red.) (1997). *Minorities, Migrants, and Crime: Diversity and Similarity Across Europe and the United States*. Thousand Oaks, California: SAGE
- von Hofer, H., Sarnecki, J. & Tham, H. (1998). "Invandrarna och brottsligheten", i von Hofer, H. (1998). *Brottsligheten i Europa*. Lund: Studentlitteratur i samarbete med Institutet för framtidsstudier.
- von Hofer, H. & Tham, H. (1991). *Foreign Citizens and Crime: the Swedish Case*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- von Hofer, H. & Thorsson, U. (1994). *Utländska medborgare i kriminalstatistiken 1993*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

- Huxley, J. & Haddon, A.C. (1937). *Vi européer. Översikt över de så kallade rasproblemen*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Hylland Eriksen, T. (1993). *Ethnicity and Nationalism Anthropological Perspectives*. London: Pluto Press.
- Hällsten, M., Sarnecki, J. & Szulkin, R. (Kommande). *Crime as a Price for Inequality? The Delinquency Gap Between Children of Immigrants and Children of Native Swedes*. Paper presenterat på Kriminologiska institutionen. SULCIS/Stockholms universitet.
- Justitiekanslern. (2006). *Felaktigt dömda: Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt*. Visby: eddy.se
- Kardell, J. (2006). "Diskriminering av personer med utländsk bakgrund i rättsväsendet – en kvantitativ analys", kapitel i SOU 2006:30. (2006). *Är rättvisan rättvis? 10 perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättsväsendet*. Stockholm: Fritzes.
- Kardell, J. & Carlsson, K-M. (2009). "Lagföringar av invandrare och invandrares barn i de nordiska länderna". *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvitenskap*, 96: 237- 261.
- Kohn, M. (1996). *The Race Gallery. The Return of Racial Science*. London: Vintage.
- Korsell, L.E. (2003). *Bokföringsbrott: en studie i selektion*. Doktorsavhandling i kriminologi, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Lambertz, G. (2006). "Jag riskerar helt medvetet förtroendet för rättsväsendet". *Dagens Nyheter*, 061224.
- Leijonhufvud, M. (2007). "Många skyldiga går fria". *Dagens Nyheter*, 070118.
- Lenke, L. (1983). "De 'socialpolitiska flyktingarna' – ett fall av 'selektiv migration'?", i Tham, H. & Eriksson, U. (red.). (1983). *Utlänningarna och brottsligheten*. Stockholm: Liber/Allmänna förlaget.
- Mann, C. R. & Zatz, M. S. (2002). "A point of Departure.", i Mann, C. R & Zatz, M. S. (Eds.). (2002). *Images of Color, Images of Crime*. Los Angeles: Roxbury Publishing Company.
- Martens, P. (1990). "Brottslighet bland ungdomar med invandrabakgrund", i Wikström, P-O. (red.) (1990). *Brott och åtgärder mot brott i stadsmiljön*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Martens, P. (1995). "Immigrants and Crime Prevention", i Wikström, P-O., Clarke, C & McCord, J. (1995). *Integrating Crime Prevention Strategies: Propensity and Opportunity*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Martens, P. (1997). "Immigrants, Crime, and Criminal Justice in Sweden", i Tonry, M. (red.) (1997). *Ethnicity, Crime, and Immigration: Comparative and Cross-national Perspectives*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mattsson, K. (2005). "Diskriminerings andra ansikte – svenskhet och 'det vita västerländska'", i de los Reyes, P. & Kamali, M. (2005). *Bortom vi och dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. SOU 2005:41. Stockholm: Fritzes.
- May, T. (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Medicinska föreningen & Karolinska institutet. (2006). *Vidgade perspektiv i utbildningen. Sjuksköterske- och läkarstudenter granskar sin utbildning utifrån kön, sexuell läggning, etnicitet, religion och funktionshinder*. Stockholm: Medicinska föreningen & Karolinska institutet.
- www.migrationsverket.se <http://www.migrationsverket.se/info/276.html> (hämtat 2010-08-02)

- Molina, I. & de los Reyes, P. (2003). "Kalla mörkret natt! Kön, klass och ras/etnicitet i det postkoloniala Sverige", i de los Reyes, P., Molina, I. & Mulinari, D. (red.) (2005). *Maktens (o)lika förklådnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige : en festskrift till Wuokko Knocke*. Stockholm: Atlas.
- Nelken, D. (2002). "Comparing Criminal Justice", Maguire, M., Morgan, R. & Reiner, R. (eds.). (2002). *The Oxford Handbook of Criminology*. (3. ed.) Oxford: Oxford University Press.
- Nelson, A. (1980). "Utlänningar och brottsligheten – En översikt", i Brottsförebyggande rådet (1980). *Brottsutvecklingen. 1980*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Nilsson, A. (2001). "Begränsade möjligheter eller bristande kontroll? Uppväxtförhållanden och frihetsstraff.", i Estrada, F. & Flyghed, J. (red.) (2001). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.
- Nygren, R. (2002). "Kulturgenererad grov brottslighet i 1990-talets mångkulturella samhälle - myt eller verklighet?", i Brottsoffermyndigheten (2002). *Dubbel viktisering?: invandrade brottsoffer i svensk kontext : rapport från en konferens om möjligheter och brister i mångkulturella möten, november 2001*. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- Pedersson, A. (2006). "Konstruktionen av en brottsbenägen kategori", i SOU 2006:30. (2006). *Är rättvisan rättvis? 10 perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättsväsendet*. Stockholm: Fritzes.
- Petersson Hjelm, A. (2006). *Är kulturgenererad grov brottslighet myt eller verklighet?: brottsoffer och gärningsmän vid grova brottmål i Svea hovrätt 2002*. Karlstad: Karlstad University Press.
- Pettersson, T. (2000). *Nätverk av personer misstänkta för brott. Två kriminologiska studier*. Avhandling för licentiatexamen, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Pettersson, T. (2002). *Tre perspektiv på brottsliga nätverk. Supporterbråk, etnicitet och genus*. Doktorsavhandling i kriminologi, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Pettersson, T. (2005). "Kriminologiskt perspektiv. Diskrimineras personer med utländsk bakgrund av rättsväsendet", kapitel i Diesen, C., Lernestedt, C., Lindholm, T. & Pettersson T. (2005). *Likhet inför lagen*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Pettersson, T. (2006). "Särbehandlas gärningspersoner med utländsk bakgrund vid anmälningar om våldtäkter, grov misshandel och eget bruk av narkotika?", i SOU 2006:30. (2006). *Är rättvisan rättvis? 10 perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättsväsendet*. Stockholm: Fritzes.
- Ring, J. & Svensson, R. (2007). "Social Class and Criminality among Young People: A Study Considering the Effects of School Achievement as a Mediating Factor on the Basis of Swedish Register and Self-Report Data". *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. 8: 210- 233.
- Sarnecki, J. (2006). "'Brottslighet hos personer födda i Sverige och i utlandet' ur ett strukturellt diskriminerings perspektiv", i SOU 2006:30. (2006). *Är rättvisan rättvis? 10 perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättsväsendet*. Stockholm: Fritzes.
- Savvidis, K. (1991). *Utlänningar och brottsligheten. En studie över alla personer lagförda för brott mot narkotikalagstiftningen (NSL) för perioden 1973-1989*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- SCB. (2002). *Personer med utländsk bakgrund. Riktlinjer för redovisning i statistiken*. Örebro: SCB-tryck.

- Sellin, T. (1931). "The Basis of a Crime Index". *Journal of the American Institute of Criminal Law and Criminology*. 22: 335–356.
- Sellin, T. (1951). "The Significance of Records of Crime". *The Law Quarterly Review*. 67: 489–504.
- Shannon, D. (2006). "Ungdomar intagna på särskilda ungdomshem", i SOU 2006:30. (2006). *Är rättvisan rättvis? 10 perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättsväsendet*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- SOU 2005:56. (2005). *Det blågula glashuset: strukturell diskriminering i Sverige. Betänkande från utredningen om strukturell diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- SOU 2006:30. (2006). *Är rättvisan rättvis? 10 perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättsväsendet*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- SOU 2006:79. (2006). *Integrationens svarta bok: agenda för jämlikhet och social sammanhållning : slutbetänkande*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Sveri, B. (1973). "Utlänningars brottslighet. En kriminalstatistisk jämförelse mellan svenska och utländska medborgare". *Svensk Juristtidning*, 58: 279-310.
- Sveri, B. (1980). *Utlänningars brottslighet: en jämförelse mellan om grövre brott övertygade personer 1967 och 1977*. Stockholm: Kriminalvetenskapliga institutet, Stockholms universitet
- Sveri, B. (1982). "Fakta och myt om utlänningars brottslighet – en kommentar till Sturla Falck". *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvitenskap*, 69: 118- 137.
- Tamas, G. (2004). "Krönika: Invandrare och brott". *Apropå*, 2004:3, s. 34.
- Tonry, M. (1997). "Ethnicity, Crime and Integration" i Tonry, M. (red) (1997) *Ethnicity, Crime and Integration. Comparative and Cross-national Perspectives*. Crime and Justice. A review of research, 21, 1-30. Chicago: The University of Chicago Press.
- Westfelt, L. (2008). *Migration som straff? Utvisning på grund av brott 1973-2003 med fokus på flyktingskydd*. Doktorsavhandling i kriminologi, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Wikström, P-O. (1985). *Everyday violence in contemporary Sweden: situational and ecological aspects*. Doktorsavhandling i sociologi, Sociologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Wikström, P-O. (1991). *Urban Crime, Criminals, and Victims: the Swedish Experience in an Anglo-American Comparative Perspective*. New York: Springer-Vlg
- Wilson, W. J. (1987). *The Truly Disadvantaged. The Inner City, the Underclass and Public Policy*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Westin, C. (1999). *Mångfald, integration, rasism och andra ord: ett lexikon över begrepp inom IMER - Internationell migration och etniska relationer*. SoS-rapport 1996:6 Stockholm: Socialstyrelsen.
- Zaremba, M. (2007a). "Jurister på gränsen till nervsammanbrott". *Dagens Nyheter*, 070113.
- Zaremba, M. (2007b). "Anstötlighet och dimridåer". *Dagens Nyheter*, 070119.
- Ålund, A. (1997). *Multikultiungdom. Kön, etnicitet, identitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Åman, J. (2006). "Tigande jurister värre än svepande JK". *Dagens Nyheter*, 061221.

Appendix

Artikel I

Lagföringar av invandrare och invandrares barn i de nordiska länderna, Kardell, Johan & Carlsson, Karl-Magnus, *Nordisk Tidsskrift för Kriminalvetenskap*, 2009, årg. 96, nr 3, s. 237-261

*The aim and scope of this article is to discuss the overrepresentation of immigrants and their descendants in the judicial system. We use Danish, Norwegian, Swedish and Finnish conviction data from 2005. To be able to put the results in a context we will also use Swedish suspicion and conviction data from 2003. The results show that the descendants of immigrants are more overrepresented than immigrants in Sweden and Denmark. Both groups show the same levels of overrepresentation in Norway. In all the three countries the two groups of individuals with foreign background are more overrepresented than the domestic population. Finland is not included in the analyses concerning overrepresentation because they show too small absolute numbers in the different categories. ***

Introduktion

Denna artikel handlar om överrepresentationen i brottslighet bland lagförda individer med utländsk bakgrund. Tidigare forskning från flera olika länder visar att personer som födda utomlands är överrepresenterade i brottslighet jämfört med sin andel i den totala populationen (Tonry, 1997; Haen Marshall, 1997).

Svenska undersökningar på området har till skillnad från liknande undersökningar i nordiska och andra västländer, funnit att inrikesfödda med minst en utrikesfödd förälder har en lägre andel registrerad brottslighet än utrikesfödda i förhållande till sin andel av populationen (Ahlberg 1996; von Hofer, Sarnecki & Tham, 1998; Brottsförebyggande rådet, 2005). Brottsförebyggande rådet skriver att:

”[d]en möjliga förklaring som utländska forskare då fört fram är att den svenska välfärdsmodellen kan ha betydelse. Det är möjligt att den givit bättre förutsättningar för personer födda i Sverige av en eller två utrikes födda föräldrar att integreras i det svenska samhället.” (Brottsförebyggande rådet, 2005, s. 20).

Den primära frågeställningen i denna studie är därför om denna olikhet mellan Sverige och de andra nordiska länderna kvarstår när brottsligheten studeras med likadana data, samt med samma definition av utländsk bakgrund. Syftet är att undersöka hur överriskerna att lagföras för brott ser ut 2005 utifrån lagföringar av personer med inhemsk och utländsk bakgrund boende i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Vidare kommer resultaten att diskuteras mer ingående med hjälp av ett material från Sverige 2003. Detta för att visa på vad olika metodologiska val innebär för resultaten.

Utländsk bakgrund och brottslighet i de nordiska länderna

Flera studier i Sverige pekar mot att individer födda utomlands oftare registreras för brottslighet än individer födda i landet, i förhållande till sin andel av befolkningen (von Hofer & Tham 1991; Martens, 1997, s. 240; von Hofer, Sarnecki & Tham, 1998; Nilsson, 2001; Pettersson, 2001; Brottsförebyggande rådet, 2005). För Sveriges del har personer från de nordiska grannländerna under lång tid ansvarat för en stor andel av den registrerade brottsligheten som kan hänföras till individer med utländskt ursprung (von Hofer, 1983, s. 79; Ahlberg, 1996, s. 35; von Hofer, 2008, s. 150) och individer från Finland har utgjort lejonparten av de som registreras för brottslighet bland

** Title in English: *Conviction of Immigrants and Descendants of Immigrants in the Nordic Countries. Original in Swedish.*

personerna från de övriga nordiska länderna (Brottsförebyggande rådet, 2005, s. 36). Det finns också viss tidigare forskning som speciellt fokuserat på frågan kring registrerad brottslighet hos personer med finländskt ursprung i Sverige (Lenke, 1983; Olsson, 1986).

För Norges del skriver Skardhamar att tidigare forskning antyder att invandrare är överrepresenterade i registrerad brottslighet och han konstaterar att överrepresentationen för icke-västliga invandrare minskar, men kvarstår, vid en konstanthållning av kön, bostad, utbildning, yrkesställning samt förekomst av socialbidrag (Skardhamar, 2006). Andra studier i Norge visar att invandrare oftare än dem med norsk bakgrund fick sin sak avgjord genom åtal, samt att invandrare blev frikända i större utsträckning än dem med norsk bakgrund. Av de anhållna år 1998 var det exempelvis 10 % som hade icke-västlig bakgrund, medan samma grupp bland de dömda samma år endast utgjorde 6 % (Vassenden, 1997, Haslund, 1999). Invandrare har således blivit gripna utan att det medfört en bestraffning i större utsträckning än personer födda i Norge. I försök att förklara detta, har argument framförts som innefattar att kontrollapparaten av olika orsaker är strängare mot invandrare, t ex att kontrollen över dem är enklare på grund av deras "onorska" utseende.

Forskning i Sverige och Danmark har lyft fram samma fenomen, till exempel att polisen riktar sin uppmärksamhet mot och ingriper hårdare mot vissa etniska och social utsatta grupper (se t.ex. Granér, 2004, s. 178f; Pettersson, 2005, s. 29f) och att personer med utländsk bakgrund misstänks och anhålls i högre grad än personer med inhemsk bakgrund, utan att detta senare leder till en fällande dom (Holmberg & Kyvsgaard, 2003, s.135; Kardell, 2006; Pettersson 2006).

Även i Danmark visar studier att invandrare och barn till invandrare är överrepresenterade i brottslighet jämfört med övriga befolkningen. Skillnaderna förklaras dock till stor del av faktorer som en övervikt av unga män, en hög andel socialbidragstagare, en hög andel ensamstående mödrar, samt en högre grad av urbanisering för invandrargruppen. Överrepresentationen bland invandrare i brottslighet är alltså väsentligt mindre när man kontrollerar för ekonomiska och sociala faktorer (Clausen, Djurhuus & Kyvsgaard, 2009). Även svenska data visar att invandrares överrepresentation som skäligen misstänkta för brott till stor del förklaras av samma faktorer som ovan nämnts för Danmark (Brottsförebyggande rådet, 2005).

I Finland har frågan om risken att registreras för brott bland invandrare och andra personer med utländskt ursprung hittills inte varit föremål för mer ingående studier, bland annat beroende på att invandringen varit begränsad såväl i tid som i omfattning.

"Finland has been a country characterized by emigration rather than immigration /.../ Although the amount of immigrants living in Finland is still low by European standards (ca 2% of the population are foreign nationals, or circa 100,000 persons of which circa 20,000 are refugees), relative increase of foreign nationals is among the highest in Europe. The number of foreigners has quadrupled during the last 10 years" (Lappi-Seppälä, 2005 s. 34)

I Sverige har forskningen visat att invandrare har den högsta risken att blir registrerade som skäligen misstänkta för brott (Ahlberg, 1996; Martens, 1997; Holmberg och Kyvsgaard, 2003; Brottsförebyggande rådet, 2005), medan det i Danmark och Norge är barn till invandrare som har de högsta riskerna (Holmberg & Kyvsgaard, 2003; Haslund, 2004). Det har ibland framförts att den lägre registrerade brottsligheten bland andra generationens invandrare i Sverige kan tyda på att denna grupp är relativt väl integrerad i samhället, möjligtvis som en följd av den svenska välfärdspolitiken

(Tonry, 1997; Martens, 1997). De olika resultaten mellan å ena sidan Sverige, och å andra sidan Danmark och Norge, kan dock ha andra förklaringar än olikheter i ländernas välfärds- och integrationspolitik. Det går inte helt att utesluta att skillnaderna kan vara en följd av:

- Olikheter i invandrarstrukturen, d v s att invandringen sett olika ut över tid och att invandrarna kommit från olika länder.
- Skillnader i definitionen av vilka som har utländsk bakgrund och vilka som räknas till den inhemska befolkningen.
- Skillnader i definitionen av vem som har begått brott (personer skäligen misstänkta för brott eller personer dömda som skyldiga till brott).
- Analyserna av data har inte genomförts på samma sätt i de olika länderna.

I denna studie kommer vi att utgå ifrån lagföringsdata samt använda oss av samma definitioner av inhemska och utländsk bakgrund för att göra våra analyser. Detta gör att vi åtminstone tar hänsyn till de tre sista punkterna ovan. Vi kommer att använda oss av inhemska och utländsk bakgrund. *Inhemska bakgrund* innebär att individen är född i det aktuella landet (Danmark, Norge, Finland eller Sverige) av en eller två föräldrar födda i samma land. Utländsk bakgrund kan antingen vara *invandrare*, vilket innebär att personen är född utomlands, eller *invandrades barn*, vilket innebär att personen är född i det aktuella nordiska landet (Danmark, Norge, Finland eller Sverige) av två utlandsfödda föräldrar.

Demografiska fakta för de olika länderna

Sverige är det nordiska land som har haft invandring under längst period samt har flest invandrare, sett till både absoluta tal och andelsmässigt. Naturligt är då att även det absoluta antalet individer med invandrade föräldrar är flest i Sverige samt att dessa barn till invandrare därmed också äldre än vad den är i de andra länderna. Danmark är det land som efter Sverige har flest antal invandrare och barn till invandrare. Däremot har Norge en större andel invandrare än Danmark medan Finland har minst antal och andel invandrare (Falck, von Hofer & Storgaard, 2003, s. 5).

Tabell 1. Fördelning av populationer för de nordiska länderna år 2005.

Bakgrund	Danmark	Finland	Norge	Sverige
Befolkning	5,4 miljoner	5,3 miljoner	4,6 miljoner	9,0 miljoner
15-79 år	4,2 miljoner	4,4 miljoner*	3,5 miljoner	7,0 miljoner
Inhemska	4,9 miljoner	5,1 miljoner	4,2 miljoner	7,5 miljoner
- Procent av befolkningen	91,4 %	96,2 %	91,3 %	83,4
15-79 år	3,8 miljoner	4,2 miljoner*	3,2 miljoner	5,8 miljoner
Invandrare	350 000	176 000	319 000	1 126 000
- Procent av befolkningen	6,5 %	3,3 %	6,9 %	12,5 %
15-79 år	314 000	158 000*	287 000	1,0 miljon
Barn till invandrare	113 000	17 000	68 000	338 000
- Procent av befolkningen	2,1 %	0,3 %	1,5 %	3,8 %
15-79 år	32 000	600	17 000	175 000

* För Finland är åldersindelningen 15 år och uppåt, dvs. utan övre åldersgräns. Detta beror på redovisningen av den finländska statistiken.

När det gäller invandringssituationen ser den lite olika ut för de olika länderna. Avseende invandringen i de undersökta länderna är Danmark och Norge de länder som mest liknar varandra.

Material

I denna studie används data från 2005 från de olika nordiska länderna, men för Sveriges del även data från 2003. Anledningen till att data från 2003 används är att det då är möjligt att vidare diskutera resultaten och betydelsen av användningen av olika data källor som misstankes eller lagföringsregistret samt olika val av definitioner.

Materialet för 2005

Studiens material har samlats in från respektive land,¹ där syftet vid insamlingen har varit att data från de olika länderna så långt som möjligt ska kunna jämföras med varandra. Beställningen av data från de olika länderna har därför framställts i samråd med representanter från de deltagande länderna. Datamaterialen i undersökningen ser därför i högsta utsträckning likadana ut för de olika länderna. De utgörs av totalpopulationer i respektive land av personer i åldrarna 15-79 år lagförda för brott år 2005 i respektive land. Att de lagförts under 2005 innebär inte nödvändigtvis att brotten begåtts under motsvarande år, utan att beslut angående påföljd fattats under 2005.

Med lagföringar avses olika typer av frihetsstraff (exempelvis fängelsestraff, villkorlig dom etc), särskilda ungdomspåföljder, sanktioner för mentalt handikappade/psykiskt sjuka, samhällstjänst, böter, åtalsunderlåtelse (D: tilltalefraval, N: påtaleundladelse, F: åtalseftergift), samt andra sanktioner som indikerar att personen är skyldig till det brott som han eller hon är misstänkt för. Exkluderat ur analyserna är frikännanden, nedläggning av ärenden på grund av bristande bevis, samt andra reaktioner som innebär att personen inte funnits skyldig.

De brott som undersöks i studien är brott mot brottsbalken, rattfylleri/grovt rattfylleri samt brott mot Narkotikastrafflagen (där eget bruk exkluderats ur analyserna, eftersom narkotikastrafflagen ser alltför olika ut i de olika länderna avseende eget bruk). De lagförda huvudbrott står i fokus, vilket innebär att i de fall en person lagförts för fler än ett brott under samma år, används det brott som gett högst straff.² En person kan således endast förekomma en gång i materialet, så kallad *netto redovisning*. Detta innebär att grova brottskategorier "överskattas" i förhållande till lindrigare brott, samt att vissa av resultaten i studien blir svåra att jämföra med resultat från studier som baseras på bruttoredovisning. Enligt tidigare forskning för Sveriges del så bör användandet av lagföringar istället för skäliga misstankar vid studier av överrepresentation ge mindre skillnader mellan individer med svensk och utländsk bakgrund, medan den övergripande bilden ej bör förändras (Brottsförebyggande rådet, 2005, s. 24; Sarnecki, 2006, s. 360).

¹ För Sveriges del har data beställts från Brottsförebyggande rådet som har kompletterat med data från Statistiska centralbyrån. Det norska materialet har beställts från, och levererats av, Statistisk sentralbyrå. Beställningen av de danska data har lämnats till justitiedepartementet i Danmark och materialet har levererats av Danmarks statistik. Rättspolitiska forskningsinstitutet har mottagit beställningen i Finland och data har hämtats från Statistikcentralen

² I Norge avgörs detta utifrån straffskalan, medan det i övriga länder bestäms utifrån de utdömda straffen.

Då syftet med studien är att undersöka överrisker för lagföring i de olika länderna anser vi inte att valet av lagföringsdata, nettoredovisning eller kategorisering av brottstyper medför några negativa konsekvenser utan mer tar formen av en konstanthållning av olika faktorer och därmed skall ses som delar i en strävan mot att uppnå så hög jämförbarhet som möjligt.

Därutöver ska det påminnas om att studien endast omfattar folkbokförda personer i de olika länderna, vilket innebär att personer som vistas tillfälligt i landets likväl som exempelvis flyktingar och asylsökanden inte ingår i studiens population. Det är inte heller möjligt att redovisa hur många sådana som fanns i landet vid en given tidpunkt eller under ett år (Westfelt, 2008, s. 122-123).

Materialet för 2003

För att diskutera resultaten används även samtliga lagföringar och samtliga skäliga misstankar från 2003 i Sverige med uppgifter om eget och föräldrarnas födelseland, ålder samt kön (för mer information se Kardell 2006). Som referenspopulationer till detta material används uppgifter om befolkningen 2003 från statistiska centralbyrån (SCB). De klassificerar utländsk bakgrund som "en person som är utrikes född eller inrikes född med båda föräldrarna födda utomlands" 2003. Genom att subtrahera antalet födda utomlands från de med utländsk bakgrund får vi fram antalet "invandrades barn" – där bägge föräldrarna måste vara födda utomlands. De åldersklasser som SCB använder sig av är 10-års klasser, så materialen med data över brottslighet indelas på samma sätt.

Metod

För att kunna jämföra överrisken att lagföras för brottslighet mellan de olika länderna har materialet standardiserats för kön och ålder. Standardiseringen har genomförts så att både materialet som rör den registrerade brottsligheten och referenspopulationen har haft samma åldersindelningar. 5-årsklasser för materialet som rör den nordiska komparationen och 10-årsklasser för materialet som rör beräkningar på registrerad brottslighet 2003 i Sverige.

Materialet har delats upp på åldersklasser och kön så att omfattningen på den lagförda brottslighetens kan skattas utifrån premisen att grupperna (invandrare eller invandrades barn) skulle haft samma köns- och ålderstruktur som den inhemska befolkningen (danskar, norrmän eller svenskar)³. Nästa steg har varit att addera både männens och kvinnornas registrerade åldersstandardiserade brottslighet för att sedan beräkna den eventuella överrisken genom att kvoten av antalet registrerade brott för den aktuella gruppen samt den aktuella gruppens populationsstorlek divideras med kvoten av antalet registrerade brott för den inhemska gruppen samt den inhemska gruppens populationsstorlek⁴.

³För exempelvis gruppen Invandrare har beräkningen skett enligt följande för varje aktuellt åldersegment: $((N \text{ inhemska i det aktuella åldersegmentet} / N \text{ inhemska totalt}) * N \text{ Invandrare}) * (N \text{ Invandrare i det aktuella åldersegmentet} / N \text{ Invandrare totalt})$.

⁴För exempelvis gruppen Invandrare har beräkningen skett enligt följande: $(N \text{ registrerade brott för Invandrare} / N \text{ Invandrare}) / (N \text{ registrerade brott för Inhemiska} / N \text{ Inhemiska})$.

Materialets begränsningar

Bakgrundsfaktorer som ursprung, kön, ålder vid lagföring, ålder vid invandring definieras på samma sätt i denna studie, och är inte komplicerade att jämföra länderna emellan. Beställningen av variabler har diskuterats med kontaktpersonerna i de olika länderna i flera omgångar för att säkerställa att definitionerna. Det finns dock andra variabler som är mer problematiska vid jämförelser av detta slag. Ett av de centrala problemen vid studier som denna är det faktum att de juridiska systemen ser olika ut i de olika länderna. Som en följd av detta skiljer sig också brottskategoriseringar mellan länderna, vilket innebär att jämförelser mellan länderna inte baseras på "exakt" samma kategoriseringar. Ambitionen har dock varit att konstruera brottskategorierna så likartat som möjligt, men ett flertal exempel på problem återfinns dock. Narkotikabrott får här tjäna som ett illustrativt exempel på problematiken. Exempelvis är eget bruk legalt i Danmark, till skillnad från de övriga länderna i studien. Därmed har också eget bruk exkluderats ur resultaten för de övriga länderna. Problemet med svenska data är då att det inte går att särskilja "eget bruk" från "lindriga narkotikabrott" i lagföringsregistret, då denna kategori även innehåller andra brottstyper. Därav är kategorin "lindriga narkotikabrott" uteslutna ur analyserna för Sveriges del, vilket medför att mer än "eget bruk" utesluts för de fortsatta analyserna. Därmed får Sverige lägre täckningsgrad för narkotikabrott än de andra länderna har.

Brottskategorierna har harmoniserats mellan länderna emellan, men för Finlands del har detta inte varit möjligt. Finska data har levererats grupperat, utan möjligheter till förändringar i brottskategorierna, varför dessa anpassningar inte genomförts för Finland. Detta medför att Finland överensstämmer sämre med de övriga länderna i studien och därför kommer att utgå ur vissa jämförelser.

Resultat

Den inledande tabellen redovisar hur lagföringarna i respektive land fördelar sig på de olika grupperna inhemsk bakgrund, invandrare och invandrares barn i respektive land.

Tabell 2. Totalt antal lagföringar under 2005 för respektive land.

Bakgrund	Danmark		Finland		Norge		Sverige	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Inhemsk bakgrund	49 785	83,7	39 916	97,0	26 597	86,0	38 845	70,6
Invandrare	8 123	13,7	1 208	2,9	3 916	12,7	12 723	23,1
Invandrares barn	1 567	2,6	27	0	403	1,3	3 486	6,3
Totalt	59 475	100	41 151	100	30 916	100	55 054	100

I tabellen ser man att länderna skiljer sig åt på flera olika punkter. Antalet lagförda (i absoluta tal) är störst i Danmark, där drygt 83 % av de lagförda hade inhemsk bakgrund. De följs av Sverige, Finland och sist återfinns Norge (i absoluta tal räknat). I Norge hade drygt 86 % av de lagförda inhemsk bakgrund, och endast drygt 1 % var barn till invandrare. I Danmark uppgick de dessa till 2,6 % av de lagförda, och motsvarande siffra i Finland är mindre än 1 %. I Finland har dock rattfylleri uteslutits ur analyserna då kategorin innehöll samtliga trafikbrott. Eftersom andelen med utländsk bakgrund är så låg i Finland kommer de att uteslutas ur de kommande analyserna som rör frågor om invandrare och invandrares barn.

Siffrorna i tabellen ovan skiljer sig från vad som redovisas i andra publikationer. För Sveriges del redovisas till exempel 59 665 domar och totalt 115 402 domar, strafförelägganden samt åtalsunderlåtelse (Brottsförebyggande rådet, 2006). Nivå i denna studie skiljer sig avsevärt från detta. Danmark visar också upp det högsta antalet lagföringar av alla de nordiska länderna. Siffrorna i föreliggande studie är dock en nettoredovisning, utan vissa brott som vanligtvis ingår i den officiella redovisningen av lagföringar. Vi vill därför framhålla att detta inte är en studie över nivån av lagföringar i de olika länderna utan ett försök att diskutera överrepresentationen av individer med utländsk bakgrund bland lagförda.

Strukturen på vilka brottstyper lagföringarna utgörs av, visar att Danmark och Norge är de länder som ser mest lika ut, med undantag för ekonomisk brottslighet⁵. Finland och Sverige har andelsmässigt en högre nivå av lagföringar gällande brott mot liv och hälsa än vad de resterande länderna i studien har. Även narkotikabrott skiljer länderna åt då narkotikabrott inte finns som särredovisad kategori för Finlands del samt de tidigare nämnda problemen för Sveriges del gällande brottskategorin.

⁵ Se tabell 4 i tabellbilagan.

Jämförelser mellan män och kvinnor

Andelsmässigt har Sverige och Finland de största andelarna lagförda kvinnor, som följs av Norge och Danmark. Fördelningen varierar mellan 16 och 23 procent. I Danmark och Norges är runt 1/6-del av de lagförda kvinnor, medan det i Sverige och Finland är strax under ¼-del.

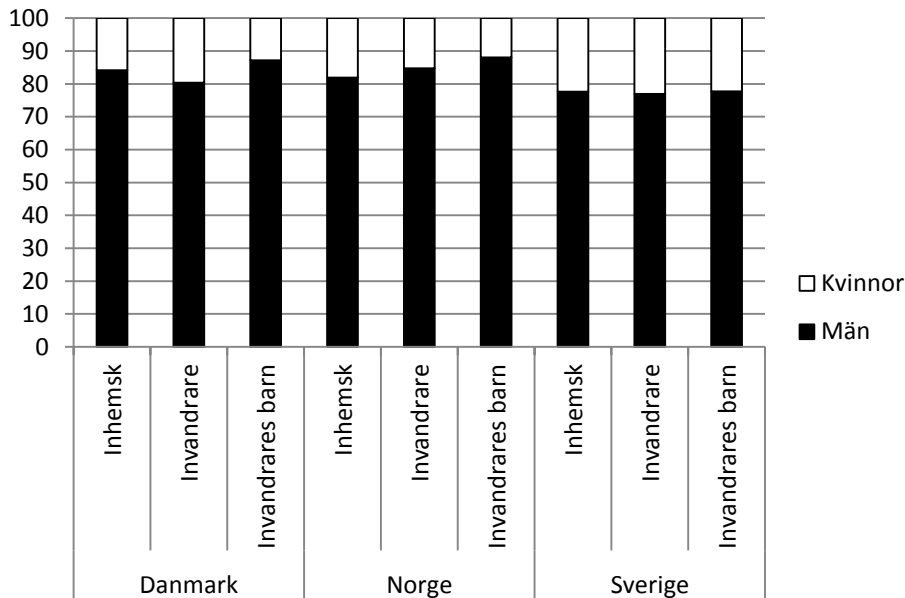

Diagram 1. Procentuell fördelning av lagförda 2005 efter kön och ursprung i respektive land.

Av diagram 1 går det att utläsa att könsfördelningen bland dem som blivit lagförda i de olika länderna ser relativt likartad ut. Dock har Sverige en något större andel lagförda kvinnor än de två övriga länderna. För Sveriges del är fördelningen i princip helt likartad oavsett bakgrund, medan könsammansättningen förändras något mellan grupperna i Danmark och Norge, där gruppen invandrades barn innehåller de högsta andelarna män.

När har de som lagförts 2005 invandrat?

Fördelningen över ålder vid invandring för de lagförda individerna visar sig vara helt likartad för tre av länderna i studien (Norge, Danmark och Sverige). Andelsmässigt bland de lagförda har flest invandrat i åldern 20-29 år, följt av 30 år eller mer.

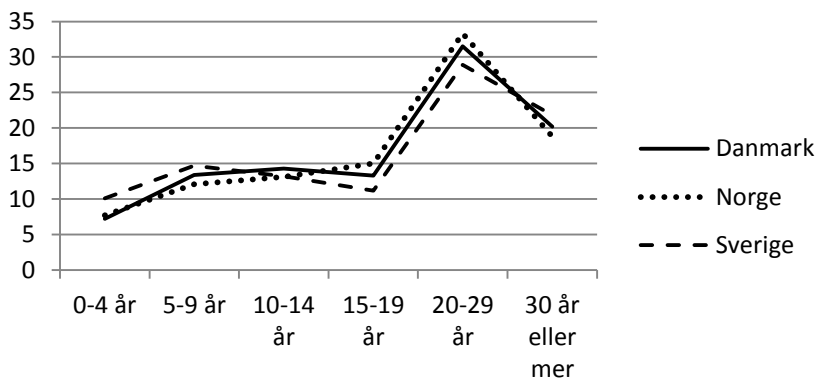

Diagram 2. Procentuell fördelning över ålder vid invandring för lagförda invandrare år 2005 i respektive land.

Detta resultat liknar det som redovisas i tidigare forskning om invandrares brottslighet i Sverige där man utgått från misstankeregistret. Där redovisas dock att risken att registreras för brottslighet i form av skäligen misstänkt är lägst vid låga åldrar och ökar fram till 15-16 årsålder för att sedan minska igen (Brottsförebyggande rådet, 2005, s.38-39). Då föreliggande studie baseras på lagföringsdata samt är en tvärsnittsstudie och därmed saknar uppgifter om tidigare brottslighet skall jämförbarheten ej överskattas. Diagrammet skall snarare ses som en illustration av invandringsåldern för de invandrare som lagförts under 2005 än som en bekräftelse av tidigare forskning. Dock verkar det högst rimligt att invandringsålder och brottslighet är en fråga som bör undersökas vidare i framtida forskning.

Vilken ålder har personerna när de lagförs?

För att studera i vilken utsträckning grupperna inhemska, invandrare och invandrares barn lagförs presenteras här diagram där antalet lagföringar har standardiserats till samma enhet, nämligen lagföringar per 100 000 individer. Diagrammen nedan redovisar land för land för grupperna inhemska, invandrare och invandrares barn och per ålderskategori som använts vid standardiseringarna.

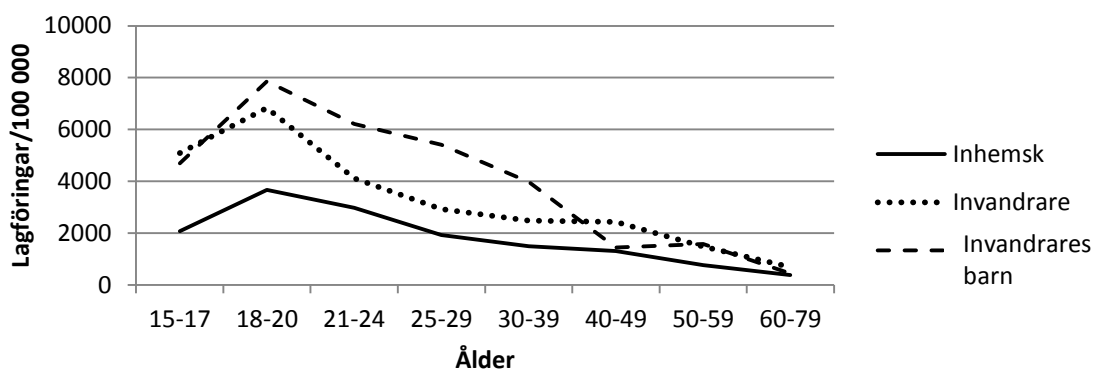

Diagram 3. Antal lagföringar per 100 000 individer 2005 i respektive ålderklass i Danmark uppdelat efter ursprung.

I Danmark har gruppen inhemska lägst andel lagförda medan alla grupper uppvisar samma trend, det vill säga en nedgång i antalet lagföringar med tilltagande ålder.

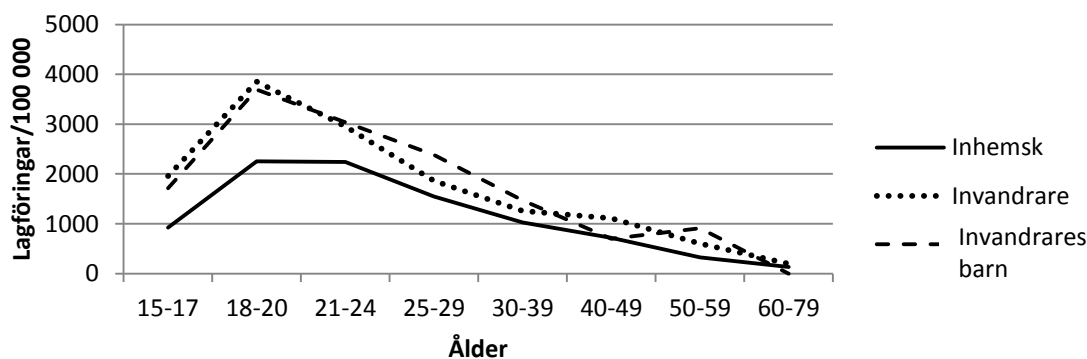

Diagram 4. Antal lagföringar per 100 000 individer 2005 i respektive ålderklass i Norge uppdelat efter ursprung.

För Norge är invandrare och barn till utlandsfödda föräldrar oftare lagförda i förhållande till den inhemska befolkningen oavsett vilken ålder som studeras. Nivån på antalet lagföringar per 100 000 individer för de bägge grupperna med utländskt ursprung följer varandra genom samtliga ålderskategorier och närmar sig gruppen inhemsk befolkning framförallt från 21-24 års ålder och framåt.

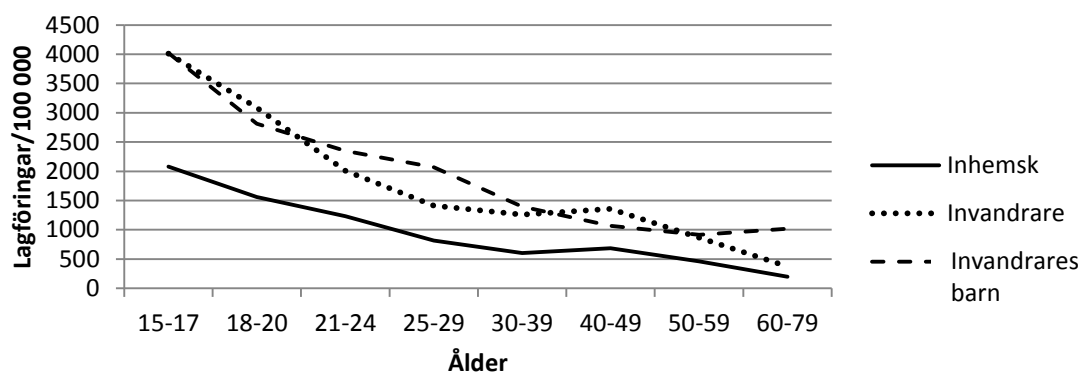

Diagram 5. Antal lagföringar per 100 000 individer 2005 i respektive ålderklass i Sverige uppdelat efter ursprung.

I Sverige syns samma utveckling som i Norge och Danmark, det vill säga att den inhemska gruppen lagförs i mindre utsträckning än grupperna invandrare och invandrades barn oavsett ålder. Det går också att urskilja att andelen invandrare och barn till invandrare går om varandra över ålderskategorierna, men att de i stort uppvisar samma utveckling mellan 15-79 år.

Hur ser överriskerna för att lagföras ut?

För att kunna försöka besvara frågan om hur överrisken att lagföras för brottslighet ser ut 2005 har hänsyn tagits till vissa demografiska faktorer. I tabellen nedan redovisas överriskerna för lagföringar i de olika grupperna i respektive land då hänsyn tagits till ålders- och könsstrukturen samt med den inhemska befolkningen som referenspunkt⁶.

⁶ Åldersstandardiseringen har gjorts klassindelad i grupperna 15-17, 18-20, 21-24, 25-29, 30-39, 40-49, 50-59, 60-79.

Tabell 3. Överrisker i antal lagföringar under 2005 för respektive land, för ålderskategorin 15-79 år. Ostandardiserat (o) samt standardiserat (s) för köns- och ålderstrukturen för respektive grupp i respektive land. Inhemsk befolkning som referenspopulation.

Bakgrund	Danmark		Norge		Sverige	
	o	s	o	s	o	s
Inhemsk bakgrund	1,0		1,0		1,0	
Invandrare	2,0	1,5	1,6	1,4	1,8	1,9
Invandrades barn	3,8	2,5	2,8	1,5	2,9	2,4

Vid standardiseringen för ålder och kön så sjunker överriskerna för nästan samtliga grupper av invandrare och barn till utlandsfödda föräldrar. Mest minskar överriskerna för den senast nämnda gruppen eftersom den innehåller fler yngre individer och där är brottsligheten som störst. Standardiseringen jämnar ut dessa skillnader.

Med standardiseringen minskar skillnaden mellan de två grupperna av individer med utländsk bakgrund i alla tre länder. Däremot skiljer sig nivåerna vid en jämförelse länderna emellan. Norge är det land som har de lägsta överriskerna för både invandrare och invandrades barn med en överrisk på 1,4 respektive 1,5 för båda grupperna. I Sverige är motsvarande överrisker högre än i Norge och hamnar på 1,9 samt 2,4. Danmarks invandrare uppvisar en överrisk som liknar nivån för invandrare i Norge på 1,5, medan danska invandrades barn har en överrisk som liknar den för invandrades barn i Sverige på 2,5.

Danmark intar alltså en mellanposition med lika låga risker för invandrare som Norge, men överrisker i nivå med Sverige för invandrades barn. Däremot visar alla länder upp samma mönster med högre överrisker för invandrades barn än för invandrare, även om skillnaden för Norges del är högst marginell.

För att försöka efterlikna en konstanthållning har tre olika kategorier av brottslighet valts ut, dels för att de är relativt stora brottstyper, dels för att de utgör olika typer av brott. Rattfylleri är i hög grad ett spaningsbrott, medan våldsbrott tvärtom främst är ett s.k. anmälningsbrott. Skillnaden mellan dessa kategorier är att det vid spaningsbrott ofta finns god bevisning och goda kunskaper om det inträffade redan när anmälan upprättas, eftersom det är myndigheter, t.ex. polisen, som är de som upptäcker brottet. En hög andel av brottsmisstankarna mot spaningsbrott (exemplifierade genom trafikbrott) leder till åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtal (Kardell, 2006, s. 86). Det omvända gäller för anmälningsbrott där rättsväsendet till stor del är tvunget att förlita sig på information från inblandade och vittnen (Kardell, 2006, s. 84-85).

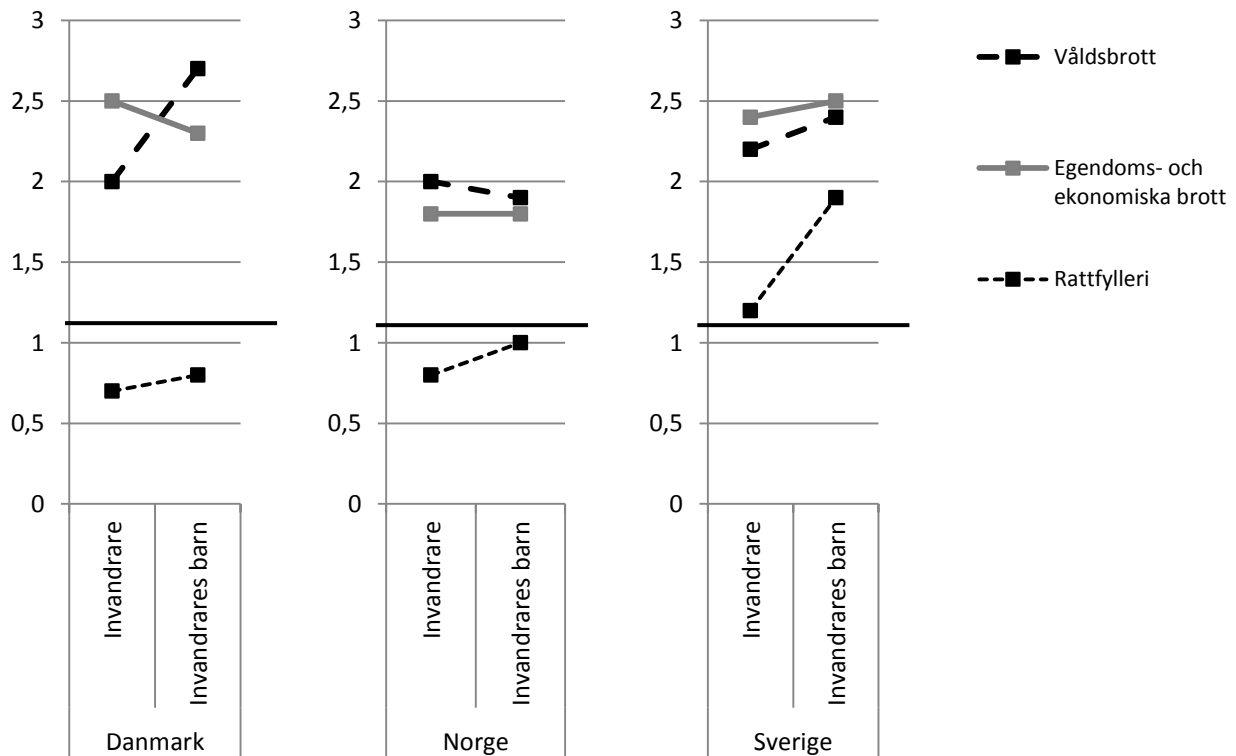

Diagram 6. Överrepresentationen för lagföringar för våldsbrott, egendoms- och stöldbrott samt rattfylleri i Danmark, Norge och Sverige 2005. Värdet "1" är värdet för den inhemska referenspopulationen och är markerat i diagrammet. Standardiserat för kön och åldersstruktur.⁷

Vi har valt att addera en linje mellan värdena på överriskerna för de olika grupperna för att underlätta jämförelser. En linje med positiv lutning i diagrammet ovan betyder att invandrades barn har en högre överrisk än invandrare (se till exempel trafikbrott i Sverige), medan en negativ lutning betyder att invandrades barn har en lägre överrisk än invandrare (se till exempel egendomsbrott i Danmark). En horisontell linje betyder att det ej finns någon skillnad mellan grupperna avseende överrisker för lagföringar (se till exempel egendomsbrott i Norge). Ju brantare lutning desto större skillnad i överrisker mellan grupperna medan en flackare lutning betyder att det är mindre skillnader.

I huvudsak ser mönstret likartat ut när olika länder ställs mot varandra (med några undantag), medan nivån på överriskerna varierar något beroende på vilken brottstyp som studeras.

Det första exemplet är egendoms- och ekonomiska brott, där både invandrare och invandrades barn i Sverige och Danmark har överrisker att bli lagförda för brott som uppgår till, eller överstiger, 2 gånger. Däremot är överrisken högre för invandrare än invandrades barn för i Danmark och vice versa i Sverige

När det gäller våldsbrott i Danmark och Sverige så har barn till invandrade föräldrar en högre risk än invandrare att lagföras, men skillnaderna mellan grupperna är större i Danmark än i Sverige. I Norge har invandrades barn däremot en något lägre överrisk för lagföring än invandrare.

⁷ Tabell 5 i tabellbilagan.

För rattfylleri syns ett annorlunda mönster, framförallt för Danmark och Norge. Här uppvisar både invandrare och barn till invandrade föräldrar underrisker för lagföring jämfört med gruppen inhemska i respektive land. För Sveriges del har bägge grupperna med utländskt ursprung en överrisk att lagföras jämfört med den inhemska populationen. Överriskerna, främst för invandrarna, är dock lägre än för de andra brottstyperna. Denna skillnad mellan Sverige och de övriga länderna skulle möjligtvis kunna förklaras av att gruppen som har föräldrar som har invandrat skiljer sig åt mellan dessa länder. Sverige har en högre andel barn till två invandrade föräldrar som uppnått ålder för körkort samt att de har ett alkoholkonsumtionsmönster som skiljer sig från grupper i de andra länderna.

I den avslutande delen av resultatredovisningen skall vi diskutera om olika val kan påverka nivån av överrisker. För att vi skall ha möjlighet att göra det så använder vi oss av svenska data från 2003 där vi har möjlighet att testa olika definitioner.

Vilka brott inkluderas?

Inledningsvis redovisas effekter av brutto- eller nettoredovisning. Om det är så att någon av de tre grupperna skiljer sig ifrån de andra genom att de lagförs för en högre andel brott än de andra (dvs mer kriminellt aktiva) borde brutto- och nettoredovisningar av den lagförda brottsligheten skilja sig åt. I materialet med lagföringar från 2003 används förutom standardiserade och ostandardiserade värden både brutto- och nettobrottsligheten. Brutto innebär att alla lagföringar 2003 inkluderas medan netto innebär att antalet lagföringar per individ inte har effekter då det endast är en lagföring per år som räknas. Beräkningarna sker också på alla lagföringar samt lagföringar där narkotikabrott och trafikbrott exkluderats för att se om detta påverkar strukturen på överriskerna.

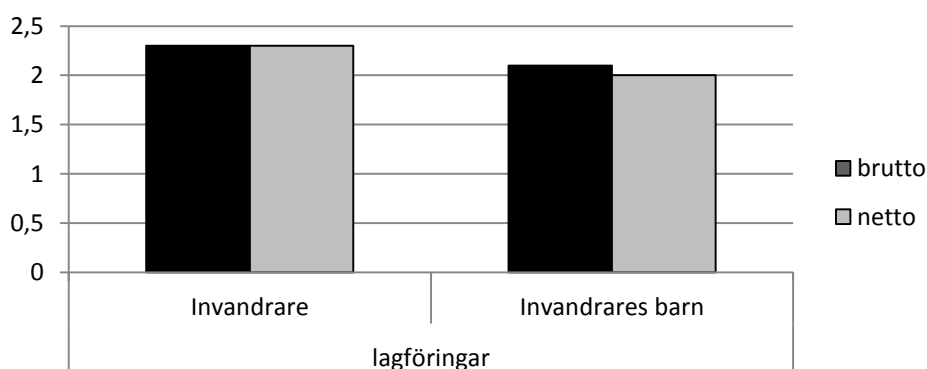

Diagram 7. Överrepresentationen för samtliga lagföringar, Sverige 2003. Standardiserat för kön och åldersstruktur samt brutto- och nettoredovisning.

Diagrammet ovan visar först och främst att resultaten inte påverkas i någon stor utsträckning av en brutto- eller nettoredovisning. Mönstret för överriskerna påverkas inte av om narkotika- och trafikbrott exkluderas eller ej.⁸ Det är snarare standardiseringen för kön och ålder som ger effekter på nivån av överrisker och då främst för barn till invandrare. Det standardiserade värdet för invandrare samt barn till invandrare 2003 är 2,3 respektive 2 och motsvarande siffror från 2005 är 1,9 samt 2,4.

⁸ Se tabell 6 i tabellbilagan.

Val av datakälla

I vår komparation har vi utgått ifrån lagföringar, medan en del tidigare forskning kring överrisker (Ahlberg 1996; Brottsförebyggande rådet 2005) har använt sig av material från misstankesregistret. Frågan är då om valet av typ av registerdata påverkar strukturen på resultaten? För att se hur överriskerna påverkas i nästa steg i rättsprocessen innehåller diagrammet också uppgifter om endast de skäligen misstankar som leder vidare till åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtal.

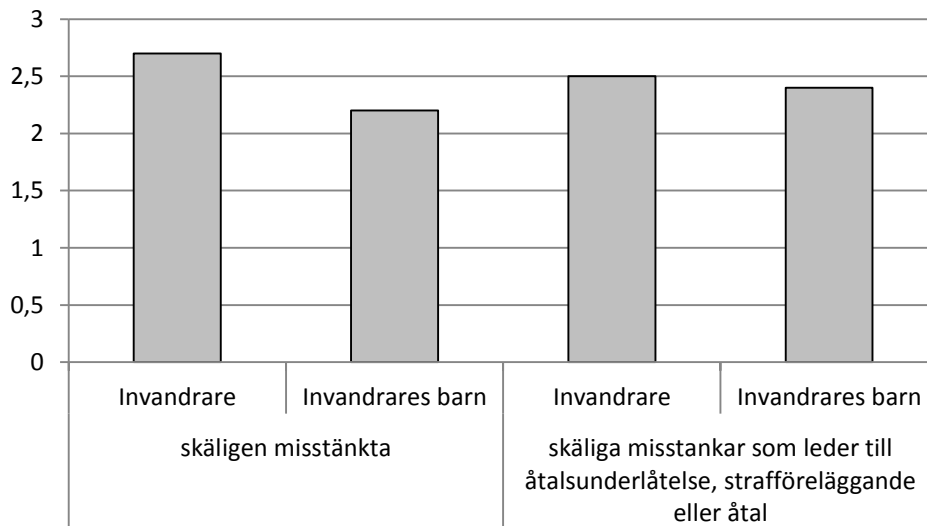

Diagram 8. Överrisker bland de skäligen misstänkta 2003. Endast standardiserad nettoredovisning.

För materialet 2003 är överriskerna med en standardiserad nettoredovisning för de skäligen misstänkta invandrarna samt barnen till invandrare 2,7 samt 2,2. Det visar sig att i nästa steg, skäligen misstankar som leder till åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtal, sjunker överriskerna något för invandrare samt ökar något för barn till invandrare.

I Brottsförebyggande rådets studie 2005 ingår personer födda 1945-1981 skäligen misstänkta för brott 1997-2001. Detta innebär att de undersökta personerna är mellan 16 och 57 år. Eftersom det tidigare framgått att det är gruppen invandrades barn som i högst utsträckning skiljer sig från referenspopulationen och påverkas av standardiseringen är det intressant att se hur överriskerna ser ut för en liknande ålderskategori, 15-54 år,⁹ för de skäligen misstänkta 2003.

⁹ Klassindelning i grupperna 15-24, 25-34, 35-44 samt 45-54 år.

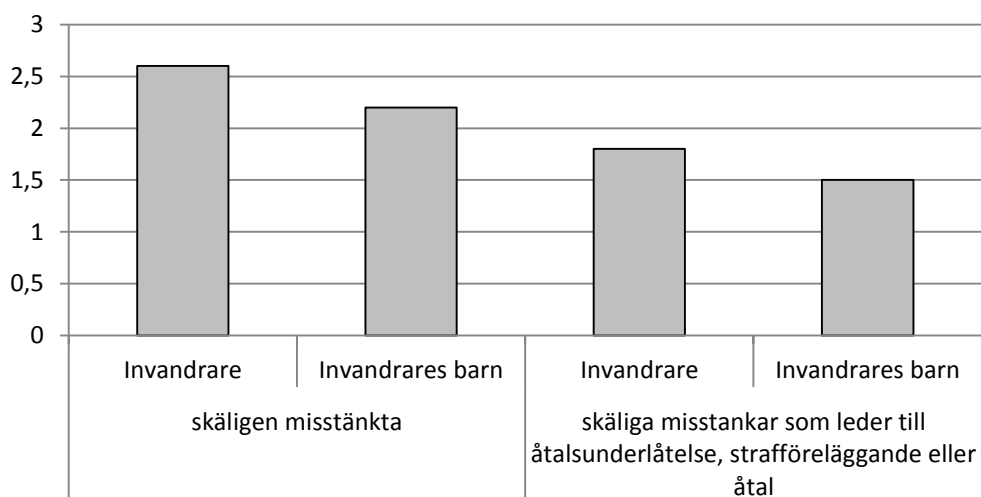

Diagram 9. Överrisker bland de skäligen misstänkta 2003. Endast standardiserad nettoredovisning 15-54 år.

Det visar sig att mönstret för den standardiserade nettoredovisningen utan personer som är 55 år eller äldre är likartat det ovan redovisade, både i det första och andra steget. Överriskernas struktur är likartad för samtliga skäligen misstänkta, 2,7 respektive 2,2 för invandrare och invandrades barn. Men nivåerna är lägre (1,8 respektive 1,5) när man bara studerar de misstankar som leder till åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtal.

Men när det gäller skäliga misstankar har en bruttoredovisning tillsammans med åldersbegränsningen vissa effekter. Med en standardiserad bruttoredovisning så uppvisar invandrare lägre överrisker än invandrades barn, 2,1 respektive 2,5. Detta indikerar att de tre olika grupperna (inhemska, invandrare samt invandrades barn) registreras som skäligen misstänkta för brott i lite olika utsträckning och detta är en fråga som bör undersökas vidare.

Överrisken i olika skeenden i rättsprocessen

I en bild av överriskerna i olika delar av rättsväsendet som nämnts i denna artikel verkar det som om de största skillnaderna mellan undersökningspopulationerna (invandrare och invandrades barn) och referenspopulationen (inhemska) finns i inledningen av detsamma, dvs. bland registreringen av skäliga misstankar.

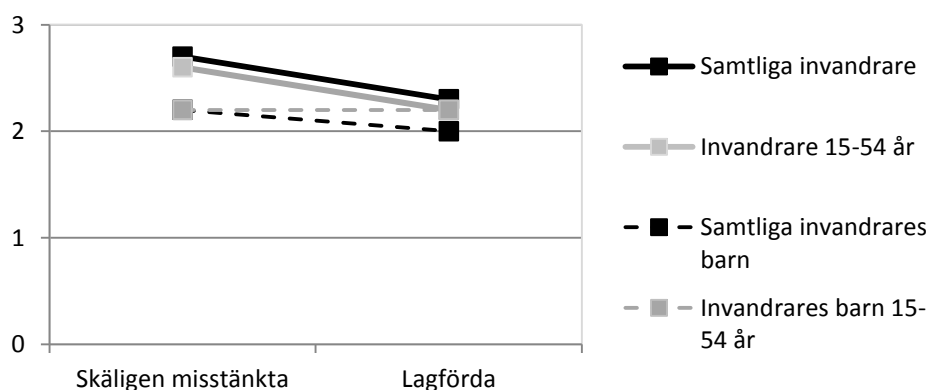

Diagram 10. Överrisker i olika skeden i rättsprocessen 2003. Data från misstankes- samt lagföringsregistret. Nettoredovisning. Standardiserat för köns- och åldersstruktur.

Av de fyra grupperna som redovisas i diagram 10 är det gruppen barn till invandrare 15-54 år som skiljer ut sig på så sätt att de uppvisar samma överrisk för att vara registrerad som skäligen misstänkt som för att vara lagförd. De andra tre grupperna uppvisar likartade förhållanden mellan nivån på överrisk för skäligen misstanke och nivån på överrisk för lagföreläggande, dvs. att nivån på överrisken är högre för skäligen misstänkta än för lagförda.

Slutsatser

Den här artikeln syftar till att undersöka hur överriskerna att lagföras för brott ser ut 2005 utifrån lagföreläggande av personer med inhemsk och utländsk bakgrund boende i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Vidare har överriskerna för Sveriges del diskuteras utifrån överrisker 2003. I artikeln kan strukturer bland lagföreläggande hos individer med olika bakgrund konstateras, men få förklaringar till dessa strukturer erbjudas. För att kunna förklara de likheter och skillnader som studien pekar mot, krävs andra typer av data. De data som funnits tillgängliga för studien är aggregerade data från de olika länderna, vilket medför att mer djuplodande analyser än deskriptiva inte låter sig göras.

Resultaten visar att ländernas strukturer vad gäller lagföreläggande indelat efter utländskt ursprung, i form av klassificeringarna invandrare eller barn till invandrare, är relativt likartade i många avseenden. Dock ser som ovan nämnts fördelningen i lagföreläggande länderna och befolkningsbakgrund emellan något olika ut. Sverige är det land där de med inhemsk bakgrund har lägst andel av det totala antalet lagföreläggande, och barn till invandrade föräldrar har högst andel lagförda.

Vid standardisering för ålder och kön är Norge det land med de lägst överrisker 2005 för både invandrare och invandrades barn med överrisker på 1,4 respektive 1,5. Invandrare i Danmark hade en likande nivå på överrisk för lagföreläggande som i Norge, medan för Sveriges del var överrisken för lagföreläggande 2005 1,9. Danmark och Sverige uppvisar liknande nivåer av överrisker för invandrades barn på 2,5 respektive 2,4. En trolig förklaring till resultatet för Norges del är att det beror på låga bastal. Det är totalt 17 000 individer som klassificeras som barn till invandrare i den norska befolkningen och det är 403 lagförda ur samma kategori. Med så små bastal bli materialet känsligt för variationer speciellt vid standardisering för t.ex. demografiska faktorer.

I den inledande delen av resultatredovisningen så visade vi att fördelningen av ålder vid invandring för de lagförda var likartad och vi har därför uteslutit det som en viktig förklaring till skillnader mellan länderna. Genom att använda ålders- och könsstandardiserade misstankes- och lagföringsdata från 2003 så har vi visat att exkluderingen av trafik- och narkotikabrott ej bör påverka strukturen av överrisker. Detsamma gäller valet av brutto- eller nettoresultatredovisning av lagföreläggarna. Inte heller valet av lagföringsdata jämfört med misstankesdata, eller ett fokus riktat endast mot skäliga misstankar som går vidare till åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtal, torde påverka strukturen av överrisker.

Överrisker på 1,9 för invandrare och 2,4 för invandrades barn i Sverige stämmer inte helt överens med den tidigare forskningen på området (Tonry, 1997, Brottsförebyggande rådet, 2005) som visat att invandrades barn i Sverige har lägre överrisker än invandrare, vilket ej återfunnits i andra länder. I Brottsförebyggande rådets rapport från 2005 som utgår ifrån data om skäligen misstänkta personer under åren 1997 – 2001 konstateras att:

”[f]ör dem som är födda i Sverige och har en eller två föräldrar som är födda utomlands är överrisken i stort sett den samma som för tolv år sedan; 1,6 jämfört med 1,5 i förra studien. För de utrikes födda har överrisken ökat något mer, från 2,1 till 2,5 i denna.” (Brottsförebyggande rådet, 2005, s. 9)

Ett faktum som försvårar jämförelser mellan Brottsförebyggande rådets resultat och de som presenterats i denna artikel är att gruppen svenskfödda med en utlandsfödd förälder ingår i vår kategori ”svenskar” i denna studie. Då gruppen ”svenskar” även utgör referenspopulationen innebär detta att skillnaderna i överrisken blir mindre mellan referenspopulationen och undersökningspopulationen (invandrare och barn till invandrare) om gruppen svenskfödda med en utlandsfödd förälder inkluderas i kategorin svenskar, jämfört med om den hålls separat. Som synes i citatet ovan inkluderar Brottsförebyggande rådet både svenskfödda med en eller två utlandsfödda föräldrar i samma kategori. Eftersom de i sin rapport visar att svenskfödda med en utlandsfödd förälder har lägre överrisk än motsvarande individer, men med två utlandsfödda föräldrar, borde också deras grupp, ”invandrades barns”, överrisken öka något om individer med endast en utlandsfödd förälder exkluderas.

Studien är den första i sitt slag, och med det följer givetvis en del problem. Ett av dessa har varit att anpassa brottskategorierna så att de blir jämförbara enheter länderna emellan. Erfarenheterna från projektet visar att trots ansträngningar att hitta så jämförbara kategorier som möjligt är det svårt att få överensstämmande kategorier. Resultaten från studien har redovisats i grova kategoriseringar av olika skäl. Ett av skälen är att vissa grupperingar blir för små vid nedbrytningar att risker för identifiering skulle kunna uppstå. Ett annat skäl är att jämförelser blir ännu svårare att genomföra länder emellan då kategorierna bryts ned alltför långt. Det innebär att de enskilda kategorierna helst ska överensstämma till 100 %, vilket sällan är fallet. Viss korrigerings för detta ges då flera brottstyper slås samman till en och samma kategori, som sedan kan jämföras mellan länderna.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att med någorlunda jämförbara kategorier och data från 2005 så verkar det som att Sveriges särställning vad det gäller överrisken för individer med utländsk bakgrund inte längre kan påvisas.

Det är dock svårt att på ett enkelt och entydigt sätt beskriva brottsligheten bland personer med utländskt ursprung. Det är troligen mer fruktbart att diskutera och problematisera ämnet utifrån olika perspektiv och på så sätt bidra kring en ökad kunskap och förståelse kring fenomenet. Utifrån våra erfarenheter från arbetet med denna artikel så skulle vi vilja lyfta fram några områden som vi anser vara fruktbara forskningsfrågor för framtida forskning. De förslag vi vill ge:

- Frågan om kopplingen mellan invandringsålder och brottslighet är ett område som bör studeras vidare.
- Karriärstudier för att studera likheter/skillnader mellan hur olika gruppers brottslighet ser ut i de olika länderna över tid.
- Individdata med möjlighet till konstanthållning av bakgrundsvariabler, med referenspopulation med samma variabler för att kunna vidare studera effekter av demografiska skillnader.

- Intervjuer med individer med olika utländsk bakgrund i de olika nordiska länderna för att undersöka skillnader i livsvillkor.
- Identifiera och analysera grupper vars brottslighet skiljer sig åt mellan de olika länderna och göra dels kvantitativa skillnader, samt intervjuer, för att hitta kvantifierbara variabler samt upplevda faktorer som kan hjälpa oss att förstå hur skillnader mellan länder kan uppstå.
- Fortsatta studier kring överrepresentation och överrisker i olika skeden i rättsprocessen såväl i skeden som rör den straffande funktionen som i tidigare skeden när individer är i kontakt med rättsvårdande aktörer innan upprättandet av misstankar.

Referenser

- Ahlberg, J. (1996). *Invandrades och invandrades barns brottslighet: En statistisk analys*. Brå-rapport 1996:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet. (2005). *Brottslighet bland personer födda i Sverige och utlandet*. Brå-rapport 2005:17. Stockholm: Fritzes.
- Brottsförebyggande rådet (2006). *Kriminalstatistik 2005*. Brå-rapport 2006:4. Stockholm: Fritzes.
- Clausen, S., Djurhuus, M. & Kyvsgaard, B. (2009). "Udredning til brug for Kommissionen vedrørende ungdomskriminalitet". *Copenhagen: Justitsministeriets Forskningskontor*.
- Falck, S., von Hofer, H & Storgaard, A. (red) (2003). *Nordic Criminal Statistics 1950-2000*, Rapport 2003:3, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Granér, R. (2004). *Patrullerande polisens yrkeskultur*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Haen Marshall, I. (1997). "Minorities and Crime in Europe and the United States: More Similar Than Different", kapitel i Haen Marshall, I (ed.) (1997). *Minorities. Migrants and Crime. Diversity and Similarity Across Europe and the United States*. London: Sage Publications.
- Haslund, U. (1999). "Innvandrere blir oftere pågrepet". *Samfunnsspeilet*, 3, s. 9-13. Norge: Statistisk Sentralbyrå.
- Haslund, U. (2004). "Kriminalitet - straffede innvandrere". I: Östby, L. (red), *Innvandrere i Norge – Hvem er det, og hvordan går det med dem*. Del II Levekår. Statistisk Sentralbyrå rapport 2004/66.
- von Hofer, H. (1983). "Utländska medborgare i ljuset av kriminalstatistiken", I: Eriksson, U-B & Tham, H (red) (1983). *Utlänningarna och brottsligheten*. Rapport 1983:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- von Hofer, H. (2008). *Brott och straff i Sverige Historisk kriminalstatistik 1750-2005. Diagram, tabeller och kommentarer*. Kriminologiska institutionen: Stockholms universitet
- von Hofer, H. & Tham, H. (1991). *Foreign Citizens and Crime: The Swedish Case* (promemoria 1991:1). Stockholm: Statistics Sweden.
- von Hofer, H, Sarnecki, J & Tham, H. (1998). "Invandrarna och brottsligheten", kapitel i von Hofer (red) (1998). *Brottsligheten i Europa*. Lund: Studentlitteratur.
- Holmberg, L. & Kyvsgaard, B. (2003). "Are Immigrants and their Descendants Discriminated against in the Danish Criminal Justice System?" *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 4, 125-142.
- Kardell, J. (2006). "Diskriminering i rättsväsendet – ett kvantitativt perspektiv." kapitel i SOU 2006:30. Sarnecki, J (red). *Är rättvisan rättvis. Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter i rättssystemet*. Stockholm: Fritzes.
- Lappi-Seppälä, T. (2005). *National Study: Finland*, Konferenspaper från EU Foreign Prisoners Project, September 2005, 34-58. <http://www.foreignersinprison.eu/upload/20069202349780925929546.pdf> (2008-06-27).
- Lenke, L. (1983). "De 'socialpolitiska flyktingarna' – ett fall av 'selektiv migration'", I: Eriksson, U-B & Tham, H (red) (1983). *Utlänningarna och brottsligheten*. Rapport 1983:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Martens, P. (1997). "Immigrants, Crime and criminal justice in Sweden". I: Tonry, M. (red): *Ethnicity, crime and integration. Comparative and cross-national perspectives*. Crime and Justice. A review of research, 21, 183-256. Chicago & London: The University of Chicago Press.

Nilsson, A. (2001). "Begränsade möjligheter eller bristande kontroll? Uppväxtförhållanden och frihetsstraff." kapitel i Estrada, F & Flyghed, J. (red.) (2001). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.

Olsson, M. (1986). *Finland tur och retur. Om utvisning av finska medborgare*. Brå-rapport 1986:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Pettersson, T. (2002). *Tre perspektiv på brottsliga nätverk. Suporterbråk, etnicitet och genus*. Kriminologiska institutionen: Stockholms universitet.

Pettersson, T. (2005). *Polisingripanden vid eget bruk av narkotika. Särbehandlas personer med utländsk bakgrund? Rapport 2005:2*. Stockholms universitet/Kriminologiska institutionen.

Pettersson, T. (2006). "Särbehandlas gärningspersoner med utländsk bakgrund vid anmälningar om våldtäkter, grov misshandel och eget bruk av narkotika." kapitel i SOU 2006:30. Sarnecki, J (red). *Är rättvisan rättvis. Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter i rättsystemet*. Stockholm: Fritzes.

Sarnecki, J. (2006). "Brottslighet hos personer födda i Sverige och i utlandet' ur ett strukturellt diskriminerings perspektiv", kapitel i SOU 2006:30. Sarnecki, J (red). *Är rättvisan rättvis. Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter i rättsystemet*. Stockholm: Fritzes.

Skardhamar, T. (2006). "Ikke-vestlige innvandrere og kriminalitet. Like og forskjellige". Samfunnsspeilet, 4, s. 105-115. Norge: Statistisk Sentralbyrå.

Tonry, M. (1997). "Ethnicity, crime and integration" kapitel i Tonry, M. (red) (1997) *Ethnicity, crime and integration. Comparative and cross-national perspectives*. Crime and Justice. A review of research, 21, 1-30. Chicago: The University of Chicago Press.

Vassenden, K. (1997). *Innvandrere i Norge. Hvem er de, hva gjør de og hvordan lever de?* Statistiske analyser 20, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.

Westfelt, L. (2008) *Migration som straff? Utvisning på grund av brott 1973-2003 med fokus på flyktning skydd*. Kriminologiska institutionen: Stockholms universitet.

Tabellbilaga

Tabell 4. Fördelning av lagföringar fördelade på olika brottstyper i respektive land 2005.

Brottstyp	Danmark		Finland		Norge		Sverige	
Egendomsbrott	14 514	24,4	14 947	36,3	7 057	22,8	19 127	34,7
Ekonomisk brottslighet	3 799	6,4	5472	13,3	4 267	13,8	5 126	9,3
Brott mot liv och hälsa	7 279	12,2	11 031	26,8	4 705	15,2	13 313	24,2
Sexualbrott	708	1,2	416	1,0	659	2,1	839	1,5
Rattfylleri	10 687	18,0	- ¹⁰	-	4 018	13,0	9 609	17,5
Narkotikabrott	8 145	13,7	- ¹¹	-	6 842	22,1	2 415 ¹²	4,4
Övriga brott mot strafflagen	14 343	24,1	9 285	22,5	3 368	10,9	4 625	8,4
Totalt	59 475	100	41 151	100	30 916	100	55 054	100

Tabell 5. Överrisker i antal lagföringar under 2005 för respektive land, för ålderskategorin 15-79 år. Standardiserad för ålderstrukturen för de olika grupperna i respektive land.

Bakgrund	Danmark			Norge			Sverige		
	D	I	I.B	N	I	I.B	S	I	I.B
Våldsbrott	1,0	2,0	2,7	1,0	2,0	1,9	1,0	2,2	2,4
Trafikbrott	1,0	0,7	0,8	1,0	0,8	1,0	1,0	1,2	1,9
Egendoms- & Ekonomiska brott	1,0	2,5	2,3	1,0	1,8	1,8	1,0	2,4	2,5

¹⁰ Uteslutet då rattfylleri ej kunde separeras från övriga trafikbrott.

¹¹ Ingår i kategorin övriga brott.

¹² Ringa narkotikabrott har uteslutits.

Tabell 6. Överrisker i antal lagföringar under 2003 för respektive land, för ålderskategorin 15-79 år. Samtliga lagföringar samt lagföringar exklusive lagföringar för trafik- och narkotikabrott. Ostandardiserat (o) samt standardiserat (s) för köns- och ålderstrukturen för respektive grupp.

Lagföringar	<i>Brutto</i>		<i>Netto</i>	
	<i>o</i>	<i>s</i>	<i>o</i>	<i>s</i>
Svensk bakgrund	1		1	
Invandrare	2,46	2,27	2,48	2,29
Invandrares barn	3,12	2,06	3,02	2,00

Lagföringar, utan trafik- och narkotikabrott	<i>Brutto</i>		<i>Netto</i>	
	<i>o</i>	<i>s</i>	<i>o</i>	<i>s</i>
Svensk bakgrund	1		1	
Invandrare	2,44	2,26	2,45	2,27
Invandrares barn	3,05	2,01	2,97	1,97

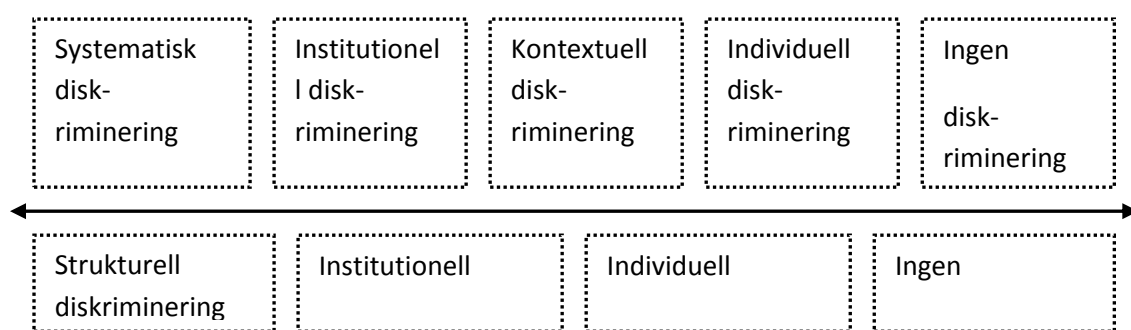
Artikel II

”Diskriminering av personer med utländskt ursprung i rättsväsendet – en kvantitativ analys”, Kardell, Johan, kapitel i SOU 2006:30. Sarnecki, J (red). *Är rättvisan rättvis. Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter i rättssystemet*. Stockholm: Fritzes.

Inledning

Svensk forskning rörande diskriminering inom rättväsendet har under lång tid varit ett eftersatt område (Pettersson, 2005a, s. 134; SOU 2005:56, s. 379). I USA har området en längre tradition. Under 80- och 90-talet började amerikanska forskare att debattera huruvida vissa minoritetsgruppers överrepresentation i brottslighet (exempelvis som misstänkta eller fångar) skulle tolkas som diskriminering eller ej. Den egenskap som den amerikanska forskningen kretsat kring är "race". Detta begrepp saknar motsvarighet inom den svenska forskningen och handlar i USA vanligtvis om "Blacks" och "Whites"¹. I Sverige används ofta begrepp som invandrare, etnicitet, utländsk bakgrund eller utländskt ursprung (Se vidare begreppsanvändning i denna studie).

Inledningsvis inom den amerikanska debatten gick det att identifiera två olika perspektiv på diskriminering. Inom det ena tolkades överrepresentationen, av speciellt afroamerikaner, inom rättssystemets alla steg som att diskrimineringen var allestädes närvarande, medan företrädare för det andra perspektivet hävdade att överrepresentationen berodde på skillnader inom brottsligheten de olika grupperna begår. Vidareutvecklingen av dessa synsätt placerade in de två perspektiven på ett kontinuum med fem olika varianter av diskriminering. Den ena ändpunkten i detta kontinuum representerar systematisk diskriminering i alla led inom rättväsendet. På den motsatta sidan återfinns synen på rättssystemet som fritt från diskriminering. Nästa punkt på kontinuumet efter den systematiska diskrimineringen är den institutionaliserade diskrimineringen som tar fasta på att diskrimineringen beror på faktorer som tidigare brottslighet, arbetslöshet osv. Den tredje varianten är kontextuell diskriminering, och förespråkare för denna menar att diskriminering uppstår i vissa kontext, dvs. inom vissa regioner, vissa brottstyper osv. Den fjärde, och näst sista, punkten på kontinuumet, betraktar diskriminering inom rättväsendet som resultatet av enskilda aktörers beslut. (Gabbidon & Taylor Green, 2005, s. 37f). För svenska förhållanden brukar istället begreppen strukturell, institutionell och individuell diskriminering användas. Dessa olika typer av diskriminering kan placeras in på kontinuumet som nämnts ovan enligt figur 1.

Figur 1. En grafisk framställning över hur de olika begreppen kan tänkas förhålla sig till varandra.

Detta kapitel kommer främst att gälla den första delen av kontinuumet vilket är systematisk, institutionaliserad samt kontextuell diskriminering. I svenska termer skulle det vara strukturell och institutionell diskriminering. Den institutionella diskrimineringen skall förstås som den diskriminering som förekommer inom organisationer, arbetsplatser och myndigheter. Den uppstår inte sällan som resultat av slentrianmässiga handlingar baserade på förutfattade meningar om t.ex. etnisk

¹ För en genomgång av begreppet "race" se exempelvis Kohn, 1996.

tillhörighet. Det som ger näring till den institutionella diskrimineringen är en övergripande strukturell diskriminering som genomsyrar samhällets organisering och ideologiproduktion (de los Reyes & Wingborg, 2002, s. 75). Det sammanflätade förhållandet mellan strukturell och institutionell diskriminering medför att en empirisk åtskillnad mellan dessa två former i princip är omöjlig (Kamali, 2005, s. 35). Svårigheten att skilja diskrimineringsformerna åt medför att genomgången ovan syftar till att ge en referensram kring studien och en fingervisning om att resultaten skall förstås i ett strukturellt och institutionellt kontext och ej tolkas utifrån förklaringar på individnivå.

Syfte och frågeställningar

Syftet med detta kapitel är att undersöka om diskriminering på grund av utländskt ursprung förekommer inom rättsväsendet. Detta kommer att genomföras med hjälp av statistiska analyser av material från misstankeregistret samt lagföringsregistret. Studien utgår ifrån följande övergripande frågeställningar:

- Finns det skillnader mellan vad som händer med de brottsmisstankar som riktas mot personer med utländskt ursprung jämfört med dem som riktas mot de med svenskt ursprung?
- Finns det skillnader i val av påföljder mellan de personer som har utländskt ursprung jämfört med de personer som har svenskt ursprung?
- Om det finns skillnader i resultatet av brottsmisstankarna och i valet av påföljder i vilken utsträckning kan detta tolkas som diskriminering?

Begreppsanvändning i denna studie

Målet med denna studie är inte att slå fast vad begrepp som etnicitet eller invandrare "är". Undersökningens utgångspunkt i denna fråga kan istället hänföras till det socialkonstruktivistiska perspektivet. Det vill säga att det som "finns" och det som definieras som "verkligt", i något avseende är diskursivt konstruerat. Forskningens innebörd blir då inte att, primärt, fokusera på att en gång för alla fastslå vad etnicitet och nation "är", utan snarare fokusera på hur dessa etniciteter skapas, institutionaliseras och förändras över tid och rum, samt med vilka konsekvenser (Dahlstedt, 2005, s. 86).

Terminologin som används i denna studie för att beskriva olika individers ursprung utgår ifrån en uppdelning på individer med svensk bakgrund respektive individer med utländsk bakgrund. Med svensk bakgrund menas här personer som är födda i Sverige med två föräldrar som också är födda i Sverige. Med utländsk bakgrund avses följaktligen de individer som själva är födda i utlandet och/eller har minst en förälder som är född i utlandet. Individer med utländsk bakgrund delas sedan in i två grupper beroende på om de själva är födda i Sverige, eller om de är födda utomlands. En individ kan därmed kategoriseras som en person med utländsk bakgrund, och ändå vara född i Sverige. Dessa individer har då en eller bägge föräldrarna födda i utlandet. Detta skiljer sig till viss del från den av statistiska centralbyrån (SCB) rekommenderade begreppsanvändningen. SCB rekommenderar att personer som är inrikes födda med en förälder född i Sverige och en utrikes född förälder räknas som personer med svensk bakgrund (SCB, 2002, s. 10f). Skillnaden är att denna studie

använder en snävare definition av personer med svensk bakgrund, och på motsvarande sätt en vidare dito av personer med utländsk bakgrund genom att räkna svenskfödda individer med en utrikes född förälder till gruppen med utländsk bakgrund. På detta sätt kommer de båda grupper som ibland benämns "första" och "andra generationens" invandrare att räknas som individer med utländsk bakgrund.

Tanken med denna snäva kategorisering av "svensk bakgrund" är att försöka fånga upp det som i forskningsresultat inom andra discipliner har diskuterats i termer av en etniskt hierarkisk skala som positionerar icke-européer, företrädesvis från muslimska länder längst ner i den skalan, medan Nordeuropéer placeras högst upp. Denna skala medför att olika grupper av invandrade personer drabbas olika av diskriminering (de los Reyes, Molina & Mulinari, 2003, s. 295). Mattsson beskriver detta i termer av "utseendegemenskap":

"När det gäller hur dominerande diskurser och idéer kring svenskhet ser ut och vilka faktorer som påverkar hur människor klassificeras som svenska eller icke-svenska vill jag här lyfta fram några grundläggande dimensioner /.../ I dessa fem principer finns sammanblandade dimensioner av 'det svenska' som en politisk enhet och statsbildning med medborgarskap som grundläggande princip koppla till ett avgränsat territorium. Men de bär också på mer underliggande myter om svenskhet som en kulturell och språklig gemenskap och en 'blodsbands-' och 'utseendegemenskap'." (Mattsson, 2005, s.149f)

De ursprungsområden som används uppdelade på svenskfödda och utlandsfödda personer är; Sverige, Norden, OECD/Europa, Central- och Östeuropa, Afrika, söder om Sahara, Latinamerika och Karibien, Asien/Stilla havsområdet samt Mellanöstern, Nordafrika inkl Turkiet. I vissa analyser läggs dessa ursprungsområden, fortfarande uppdelade på svenskfödda och utlandsfödda personer, ihop till endast Sverige, Europa/OECD samt individer med utomeuropeiskt ursprung.

Bakgrund

En förutsättning för att kunna studera diskriminering med kvantitativa metoder är att det finns någon form av selektion som producerar någon form av skillnader mellan "svenskar" och "icke-svenskar". Vem som är "icke-svensk" kan skifta från undersökning till undersökning, och principerna för kategoriseringen kan bygga på födelseland och/eller medborgarskap i olika kombinationer. Hur man benämner gruppen "icke-svenskar" varierar också mellan olika undersökningar. Det följande är bara en kort översikt över svensk forskning, och läsare som är intresserade av denna fråga uppmanas själva att ta del av de refererade undersökningarna för att sätta sig in i de olika definitioner som används.

I Sverige finns det inom kriminalstatistiken en överrepresentation av "invandrare". Överrepresentationen vi finner vad det gäller "invandrades" brottslighet skiftar i storlek mellan olika brottstyper, men även mellan olika "invandrargrupper" (Ahlberg & Löow, 2002, s. 12). Tidigare svensk forskning om "invandrade" personers brottslighet har visat att de är överrepresenterade i lagföringsstatistiken i förhållande till infödda svenskar. Överrepresentationen, i förhållande till andel i befolkningen, ligger i storleksordningen strax under det dubbla och verkar ha legat relativt stabilt på den nivån sedan början av 70-talet. Detta trots att invandringen under denna tid har skiftat karaktär,

både vad gäller ursprungsländer och syftet med immigrationen (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1997, s. 75). När det gällde skäligen misstänkta personer i misstankeregistret år 1994 så var överrepresentationen för utländska medborgare kring 3 gånger högre än väntat, utifrån deras andel i befolkningen (Martens, 1997, s. 205ff). von Hofer, Sarnecki & Tham, konstaterar att "invandrarnas överrepresentation i brott är marginell vad gäller självdeklarerad brottslighet, mindre än den dubbla enligt lagföringsstatistiken och trefaldig för de allvarligaste våldsbrotten." (1996, s. 83). I Sverige uppvisar andra generationens invandrare en lägre överrepresentation än första generationen (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1996, s. 80f; Ahlberg, 1996, s. 87ff; Martens, 1997, s. 240; Nilsson, 2001, s. 137; Pettersson, 2001, s. 183). Detta skiljer sig från vad som kan förväntas utifrån internationella forskningsresultat där andra generationens invandrare oftare uppvisar en kraftigare överrepresentation i registrerad brottslighet än första generationen (Se exempelvis Tonry, 1997, s. 23f).

Jag avser inte i denna studie att diskutera överrepresentationen vidare än att konstatera att den är belagd i tidigare forskning (Se Sarneckis avsnitt i denna volym). I övrigt kan nämnas att Brottsförebyggande rådet i skrivande stund arbetar med ett projekt som tar sig an hur "invandrarnas" överrepresentationen i brottslighet ser ut och eventuellt har förändrats under senare tid. Även om överrepresentationen är ett viktigt kriterium för att kunna diskutera i termer av diskriminering utifrån en kvantitativ studie, är det inte självklart att överrepresentationen är ett resultat av diskriminering. Blumstein menar att det är få personer som skulle argumentera för att den överrepresentation som återfinns när man undersöker antalet män i fängelse, beror på att rättsväsendet diskriminerar män, eller ger kvinnor en positiv särbehandling (Blumstein, 2005 [1982], s. 40). Det är därför viktigt att inse att frågan om diskriminering inom rättsväsendet är en mycket komplex fråga, och varken kommer att kunna beläggas eller förkastas med stöd av detta kapitel. Målsättningen är snarare att den relativt grova kvantitativa analys som görs skall kunna vara till stöd för fortsatt forskning inom området.

Metod och tillvägagångssätt

Blumstein skriver att i idealfallet skulle en undersökning designad för att bekräfta, eller förkasta, tanken om förekomsten av diskriminering inom rättsväsendet bygga på en matchning av fall som är identiska för allt utom "ras"². Men eftersom detta inte är möjligt att matcha på det sättet måste vi använda oss av andra tillvägagångssätt (Blumstein, 2005 [1982], s. 41). Alla metoder har sina olika styrkor och svagheter och det är svårt att finna någon enighet om vilket material som är mest lämpat för att undersöka förekomsten av diskriminering inom rättsväsendet (DeLisi & Regoli, 2005 [1999], s. 88). I detta kapitel har jag valt att ge ett kvantitativt perspektiv på diskriminering inom rättsväsendet. Detta för att det sedan tidigare saknas i Sverige och att det därmed bör vara en viktig utgångspunkt för vidare kunskapsökande om fenomenet diskriminering.

² I original amerikanska begreppet "race".

Inledningsvis kommer materialet att beskrivas och analyseras med hjälp av frekvens- och korstabeller. Syftet med detta är att ge en översikt över materialet, samt att ge en inledning till vidare analyser som genomförs med hjälp av binär logistisk regression³.

I den binära logistiska regressionen undersöks de oberoende variabelernas inverkan på den beroende variabeln⁴. Tillvägagångssättet är lämpligt att använda då den variabel man är intresserad av att studera är tudelad och endast kan anta ett av två möjliga värden (Fritzell & Lundberg, 1994, s. 270). I dessa analyser kan till exempel brottsmisstanken läggas ner, eller resultera i åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtal. Antingen beslutas det om nedläggning eller så beslutas det om något av de tre alternativen. Ett annat exempel på en lämplig beroende variabel är om tingsrätten dömer en person till fängelse som han/hon är åtalad för. Antingen gör domstolen det, eller inte.

En av fördelarna med den logistiska regressionsanalysen är att det är möjligt att ta hänsyn till och studera ett antal olika oberoende variabelers inverkan på den beroende variabeln samt redovisa det överskådligt i en tabell. Resultaten av analysen presenteras i oddskvoter, som är ett värde på en populations avvikelse från en på given referenspopulation. Till exempel har jag valt att vid studier av skillnader mellan kvinnor och män låta kvinnorna vara referenspopulation. Detta innebär att deras oddskvot redovisas som 1,0. Om männen oftare döms till fängelse än kvinnor ger detta en oddskvot som är högre än 1,0. Detta beskrivs som att männen har en överrisk att dömas till fängelse jämfört med kvinnor. Skulle männen ha valts som referenspopulation, skulle deras oddskvot ha satts till 1,0. Vidare skulle kvinnorna dömts till fängelse mer sällan än männen, och därmed fått en oddskvot som varit lägre än 1,0. (Fritzell & Lundberg, 1994, s. 270ff; Walsh, 1990, s. 322)

En överrisk på 2,0 innebär att jämförelsepopulationen har dubbelt så stor risk att "råka ut" för det som undersöks än vad referenspopulationen har. På motsvarande sätt innebär en underrisk på 0,5, halva risken för jämförelsepopulationen jämfört med referenspopulationen (Fritzell & Lundberg, 1994, s. 271).

Metodproblem

Brott är en kategorisering som innefattar en mängd olika handlingar. Det kan därför uppfattas som problematiskt att undersöka diskriminering med utgångspunkt i den totala brottsligheten. I kapitlet kommer vissa analyser göras för enskilda brottstyper. Denna indelning är fortfarande en relativt grov klassificering där exempelvis brott mot liv och hälsa som återfinns i tredje kapitlet i brottsbalken utgör en kategori som innefattar allt från misshandel till mord. Denna indelning fortfarande täcker fortfarande in en mängd handlingar och det finns en risk att den eventuella skillnad som uppstår beror på variationer i brottslighet inom de olika brottstyperna.

"For example, just as blacks are disproportionately represented in most serious offense types, it *may* be that they are also disproportionately represented among the most serious versions *within* each of the offense types (e.g., in the *stranger-to-stranger* homicides, in the *armed* robberies etc.). Further exploration is needed on these issues of intra-crime-type distribution of seriousness." (Blumstein, 2005 [1982], s. 44)

³ Analyserna har genomförts i SPSS med funktionen "simple".

⁴ Variablerna presenteras kortfattat i variabelista i bilagan.

Anledningen till att dessa relativt grova indelningar ändå används är att detta var det enklaste sättet att skapa jämförbara kategorier utifrån variablerna i misstankeregistret som bygger på brottskoder, och lagföringsregistret som bygger på lagrum. Vidare hade varken arbetstiden eller utrymmet i detta kapitel räckt till för att göra djupare analyser av de olika brottstyperna.

Materialet

Materialet kommer ursprungligen från misstankeregistret och lagföringsregistret. På grund av registrens uppbyggnad är det inte möjligt att följa en individ från det att de upprättas som skäligen misstänkta i misstankeregistret till en eventuell fällande dom i lagföringsregistret. Därför kommer kapitlet att behandla misstankeregistret samt lagföringsregistret var för sig. Uttaget från misstankeregistret består av alla brott med minst en skäligen misstänkt under år 2003 i hela riket.⁵ På motsvarande sätt består populationen från lagföringsregistret av alla lagföringar av tingsrätten under 2003 i hela Sverige. De två uttagen innehåller inte samma individer om en person är skäligen misstänkt för ett brott under senare delen av 2002 är det troligt att en eventuell lagföring inte kommer till stånd förrän 2003. Detta gör att individen saknas i uttaget från misstankeregistret, men återfinns i uttaget från lagföringsregistret i denna studie. På samma sätt kommer en del av de personer som ingår i uttaget från misstankeregistret inte att lagföras under 2003 och saknas därför i uttaget från lagföringsregistret. De personer som har frikänts av tingsrätten ingår inte i materialet. Detta då lagföringsregistret inte innehåller uppgifter om de individer som åtalats för brott och sedan frikänts.

Uppgifterna från de bägge registren har sedan genom SCB:s försorg kompletterats med uppgifter från databasen LOUISE. LOUISE är en longitudinell databas som har uppgifter kring utbildning, inkomst och sysselsättning. Det är från denna databas som uppgifter om de skäligen misstänkta individernas respektive de lagförda individernas födelseland samt deras föräldrars födelseland har hämtats. Utöver detta har de bägge datauttagen kompletterats med uppgifter om kön, ålder, inkomst, arbetslöshet, förvärsarbete, socialbidrag samt utbildningsnivå (SCB 2005:1).

Bortfall

Misstankeregistret

Inledningsvis bestod uttaget från misstankeregistret av 394 159 brottsmisstankar. Vid cirka 13 procent (51 650 stycken) av dessa brottsmisstankar återfanns inte individen i uttaget från SCB. De troligaste orsakerna till detta bortfall är att individerna inte ingår i LOUISE eftersom de inte hade fyllt 16 år den 31 december 2003 eller att de inte var folkbokförda i Sverige 2003⁶. Ytterligare en orsak kan bero på att personnumret är inkomplett eller felaktigt och därför inte kan återfinnas. Vidare

⁵ Om en person misstänks för flera brott under samma tid, dvs. brottstid på polisanmälan, och de är antecknade på samma diarienummer och de avslutas med samma beslutskod räknas de bara en gång. Alternativet skulle vara att räkna till exempel den olovliga körning som finns registrerad som 184 brott och som avslutas med åtal, 184 gånger. Det är 12 873 brottsmisstankar som har ett brottsantal som är högre än 1.

⁶ Eftersom de inte finns i SCB uttaget och jag inte har tillgång till personnumren kan jag bara återge de orsaker som jag fått besked om från personal på SCB.

förekommer vissa identiska brottsmisstankar flera gånger (13 218 gånger) men kommer bara att räknas en gång. Ytterligare en bortfallsorsak är att det för vissa personer saknas information för att kunna göra indelningen om svenskt eller utländskt ursprung. Det handlar om att födelseland för den skäligen misstänkta personen och/eller dennes föräldrar saknas. I vissa kombinationer skapar det bortfall i 12 041 stycken brottsmisstankar. Totalt kvarstår då 317 250 brottsmisstankar av de 394 159 ursprungliga.

Lagföringsregistret

Uttaget från lagföringsregistret består från början av 67 846 domslut. Åtta procent av dessa lagföringar (5443 stycken) saknar en individ som går att återfinna i LOUISE. I lagföringsregistret finns det en variabel som anger åldern och utifrån denna kan man utläsa att det är något fler som var 15 år vid lagföringen bland dem som inte återfinns i LOUISE (6,2 procent mot 1,2 procent)⁷. Det är också betydligt vanligare att individer som inte finns i LOUISE döms till utvisning än de som återfinns där, 15 procent (834 personer) mot 0,1 procent (56 personer). Dessa två fynd går i linje med att personer som räknas som bortfall i misstankeregistret på grund av att de inte finns med i LOUISE troligen är yngre och i högre grad inte är folkbokförda i Sverige.

Av de återstående 62 403 domsluten fattas information i 2 524 fall för att göra en indelning rörande utländskt ursprung eller ej av samma skäl som redovisades för misstankeregistret. De återstående domsluten är i 51 380 fall från tingsrätterna och övriga från hovrätterna samt högsta domstolen. Domsluten från överinstanserna kommer inte att ingå i detta kapitel då det är en mer komplicerad och tidskrävande process att utläsa innehållet i dessa domslut.

Alla lagföringar i form av beslutade åtalsunderlåtelse, samt troligtvis en del lagföringar i form av beslutade strafförelägganden saknades i uttaget från Brottsförebyggande rådet av oklar anledning. På grund av detta kommer endast domsluten att användas. Uppgifter om åtalsunderlåtelse och strafförelägganden hämtas istället från misstankeregistret, trots att dessa två åtgärder räknas som lagföringar. Skillnaden mellan uppgifterna i de bägge registren är att de åtalsunderlåtelse och strafförelägganden som finns i misstankeregistret fortfarande kan återkallas medan de som finns i lagföringsregistret är fastställda. Detta torde medföra endast en mindre skillnad och är i detta läge inget som kan åtgärdas.

⁷ Individerna kan vara 15 vid lagföringen och ändå ingå i LOUISE om de lagförs innan de fyller 16 år i och med att kriteriet för att vara med i LOUISE är fyllt 16 år den 31 december 2003.

Resultat

Inledningsvis presenteras hur många brottsmisstankar som återfinns i misstankeregistret år 2003 med skäligen misstänkta, där det beslutas om åtalsunderlåtelse/strafförelägganden eller åtalas efter utländsk bakgrund. Utöver detta redovisas domar i tingsrätterna på samma sätt. Syftet med det är att ge en bild av hur populationen fördelas på de olika nivåerna i rättsväsendet.

Tabell 1. Andel skäligen misstänkta, åtalsunderlåtelser/strafförelägganden, åtal samt fällande dom i tingsrätten från misstankeregistret 2003 samt lagföringsregistret 2003 från de olika ursprungsområdena. Procent.

Ursprungs-områden		Skäligen misstänkta	Åtals-underlåtelse eller strafföreläggande	Åtal	Dom i tingsrätt
Sverige	Sv. född -	57 -	59 -	59 -	58 -
Norden	Sv. född Utl. född	9 5	9 7	10 5	8 5
OECD/Europa	Sv. född Utl. född	2 1	2 1	2 1	2 1
Central- och Östeuropa	Sv. född Utl. född	2 6	2 6	3 5	2 7
Afrika, söder om Sahara	Sv. född Utl. född	< 0,5 2	< 0,5 2	< 0,5 2	< 0,5 2
Latinamerika och Karibien	Sv. född Utl. född	< 0,5 2	< 0,5 2	< 0,5 2	< 0,5 2
Asien/Stilla havsområdet	Sv. född Utl. född	< 0,5 2	< 0,5 2	< 0,5 1	< 0,5 1
Mellanöstern, Nordafrika inkl Turkiet	Sv. född Utl. född	2 8	1 6	2 6	2 8
Σ^8		100	100	100	100
N		317 250	57 555	134 824	51 380

Av tabell 1 kan vi först och främst utläsa att på alla de redovisade nivåerna i rättssystemet utgör personer med svenskt ursprung en majoritet. I övrigt uppvisar siffrorna i tabellen en stabilitet mellan brottsmisstanken och resultatet av den samma i form av åtalsunderlåtelse/ strafföreläggande, åtal eller fällande domslut.

I tabell 2 redovisas hur påföljderna fördelar sig bland individerna från de olika ursprungsområdena. I denna tabell, och även i senare analyser, kommer gruppen som har dömts till fängelse över ett år att särredovisas. Detta för att fängelse över ett år kan tänkas indikera en grövre brottslighet. Zila skriver att det föreligger en presumtion om fängelse om brottet vid straffvärdesbedömningen anses kunna förväntas medföra ett års fängelse. Det vill säga att fängelse i de fallen bör utdömas oavsett art av brottslighet och oavsett den tilltalades tidigare brottslighet, samt att det krävs starka skäl till att döma till skyddstillsyn eller villkorlig dom (Zila, 1998, s. 52).

Kategorin "Övrigt" i tabell 2 innehåller till största delen överlämnande till vård i olika former, som till exempel vård inom socialtjänsten⁹, sluten ungdomsvård, missbruksvård samt rättspsykiatrisk vård¹⁰.

⁸ Den summerade procenten i tabellerna summerar inte alltid till 100 % på grund av matematiska avrundningsregler. Dock anges den alltid till 100 %.

Denna kategori kommer inte att studeras mer ingående i detta kapitel, men kan vara ett intressant område för vidare forskning.

Tabell 2. Andel påföljder där det beslutats om böter, villkorliga domar/skyddstillsyn, fängelse, fängelse över ett år samt övriga påföljder från de olika ursprungsområdena. Lagföringsregistret 2003. *Procent.*

Ursprungs-områden		Böter	Villkorlig/ Skyddstillsyn	Fängelse	Fängelse över 1 år	Övrigt
Sverige	Sv. född	58	61	58	50	50
	-	-	-	-	-	-
Norden	Sv. född	7	9	10	9	9
	Utl. född	4	4	7	5	1
OECD/Europa	Sv. född	2	2	2	3	2
	Utl. född	2	1	1	2	1
Central- och Östeuropa	Sv. född	2	2	3	3	3
	Utl. född	7	6	6	8	7
Afrika, söder om Sahara	Sv. född	< 0,5	< 0,5	< 0,5	< 0,5	1
	Utl. född	2	2	2	4	4
Latinamerika och Karibien	Sv. född	< 0,5	1	< 0,5	< 0,5	2
	Utl. född	2	3	2	3	2
Asien/Stilla havsområdet	Sv. född	< 0,5	< 0,5	< 0,5	< 0,5	1
	Utl. född	1	1	1	2	2
Mellanöstern, Nordafrika inkl Turkiet	Sv. född	2	1	1	2	5
	Utl. född	9	7	6	10	9
Σ		100	100	100	100	100
N		19 669	15 453	13 318	2 530	2 940

Likt tabell 1 så utgör gruppen med svenskt ursprung i tabell 2 alltid en majoritet oavsett påföljdsval. I övrigt uppvisar de flesta grupper relativt stabila nivåer, men en förändring i nivåerna hos vissa grupper mellan populationerna fängelsedömda och fängelsedömda över ett år i tabell 2. Grupperna bestående av personer från Sverige samt Norden minskar sina andelar av populationen fängelsedömda mer än ett år, jämfört med fängelsedömda totalt. I princip alla grupper av utlandsfödda personer födda utanför Norden ökar sina andelar. Detta kommer jag att återkomma till senare.

⁹ Detta är den största kategorin som gäller 80% (2364 stycken) av påföljderna inom övrigt kategorin.

¹⁰ Denna kategori rör 355 domslut och frågan om rättspsykiatrisk vård kommer att lämnas därhän i detta kapitel. Detta trots att tidigare forskning har visat att påföljden kan vara intressant. Skälet är att vid de analyser som genomförts för olika brottstyper och ursprungsområden blir det för få fall för att kunna dra några slutsatser ifrån.

Misstankeregistret

En översikt av de skäligen misstänkta år 2003 visar att det totalt är 115 866 individer som finns registrerade för 317 250 olika brottsmisstankar. Utifrån brottskoderna i misstankeregistret har brotten delats in i följande brottstyper¹¹: Brott mot liv och hälsa (BrB kap 3), Brott mot frihet och frid (BrB kap 4), Sexualbrott (BrB kap 6), Tillgreppsbrott, exklusive rån (BrB kap 8), Bedrägeri och annan oredighet (BrB kap 9), Skadegörelsebrott (BrB kap 12), Brott mot allmän ordning (BrB kap 16), Trafikbrott, Narkotikabrott, Rån samt Övriga brott. Det vanligaste brottet att misstänkas för är tillgreppsbrott vilket gäller ungefär en femtedel av brottsmisstankarna, och det näst vanligaste brottet som personerna är misstänkta för är trafikbrott. I princip så är tillgreppsbrott det vanligaste brottet som individerna är misstänkta för även när de delas upp på de olika ursprungsområdena. I övrigt är det svårt att se några specifika mönster för de olika grupperna. En försiktig tolkning av tabell A (se tabellbilagan) skulle vara att personer med ett utomeuropeiskt ursprung i högre utsträckning misstänks för brott mot liv och hälsa samt narkotikabrott, än övriga grupper.

Den egentliga frågan är vad som händer med brottsmisstankarna när de väl registrerats. Det blir intressantare att följa varje enskild brottsmisstanke och redovisa detta eftersom de enskilda individerna kan misstänkas för fler brott under samma år, och dessa brottsmisstankar kan resultera i olika åtgärder från nedläggning till åtal. Därför blir resultatredovisningen från analysen av misstankeregistret centrerat kring vad som händer med de olika brottsmisstankarna. I tabell 3 nedan visas vad som händer med dem som 2003 var skäligen misstänkta för brott i Sverige uppdelat på olika geografiska ursprungsområden.

¹¹ De brottstyper som redovisas i detta kapitel får ses som tämligen grova mått på olika typer av brottslighet.

Tabell 3. Resultatet av brottsmisstankarna uppdelat på ingen fortsättning, åtalsunderlåtelse/strafföreläggande eller åtal, inom de olika ursprungsområdena. Misstankeregistret 2003. (N = 317 250). *Procent.*

		Ingen fortsättning	Åtals- underlåtelse eller strafföreläggande	Åtal	Σ	N
Sverige	Sv. född	37	19	44	100	181 300
	-	-	-	-	-	-
Norden	Sv. född	36	17	47	100	28 627
	Utl. född	35	24	41	100	17 229
OECD/Europa	Sv. född	38	19	43	100	6 835
	Utl. född	45	17	38	100	4 669
Central- och Östeuropa	Sv. född	37	17	46	100	7 752
	Utl. född	42	17	41	100	19 177
Afrika, söder om Sahara	Sv. född	40	16	44	100	729
	Utl. född	50	14	36	100	7 030
Latinamerika och Karibien	Sv. född	37	18	45	100	1 603
	Utl. född	41	19	40	100	6 986
Asien/Stilla havsområdet	Sv. född	42	20	38	100	661
	Utl. född	47	18	34	100	4 775
Mellanöstern, Nordafrika inkl Turkiet	Sv. född	43	15	41	100	5 161
	Utl. född	52	14	34	100	24 686
Totalt	Sv. född	37	18	44	100	(232 698)
	Utl. född	42	18	37	100	(84 552)
N		127 481	57 555	134 824		317 250

Tabellen visar att utlandsfödda personer från alla områden, Norden undantaget, oftare är skäligen misstänkta för ett brott som senare läggs ned. Detta är fallet med hälften, eller mer, av brottsmisstankarna som riktas mot personer födda i Afrika söder om Sahara samt Mellanöstern, Nordafrika och Turkiet. Medan svenskfödda individer oftare, jämfört med utlandsfödda, åtalas för brott när de är skäligen misstänkta.

Detta att utlandsfödda personer åtalas mindre ofta skulle kunna tolkas som positiv särbehandling. Men i ljuset av tidigare forskning är det troligtvis rimligare att se detta som en effekt av diskriminering. Detta eftersom tidigare forskning har visat att polisen exempelvis tycks ingripa hårdare, och på lösare grunder mot utomeuropéer i när det gäller eget bruk av narkotika (Pettersson, 2005b, s. 29f). I en avhandling om patrullerande polisens yrkeskultur skriver Granér att: "När poliser uppmärksammade presumtiva kriminella och ordningsstörare var det resurssvaga grupper i samhället såsom lågstatusinvandrare och de slitna och avvikande som drog till sig polisens uppmärksamhet." (Granér, 2004, s. 178f). Utifrån förhållandena i Danmark menar Holmberg att det proaktiva polisarbetet bygger på de enskilda polisernas förmåga att identifiera vad de anser är misstänkta personer. Dessa misstankar utgår ofta ifrån polisiära stereotyper om den "typiska" kriminella personen. (Holmberg, 2000, s. 192f).¹² Resultat från danska studier visar att personer med utländsk bakgrund misstänks och anhålls i högre grad än personer med dansk bakgrund, utan att detta senare leder till en fällande dom. Fler av individerna med utländsk bakgrund anhålls/håktas i förbindelse med misstanke om brott (Holmberg & Kyvsgaard, 2003, s.135). Utifrån tidigare forskning verkar det rimligare att tolka tabell 3 som diskriminering i och med att de utlandsfödda personerna

¹² Vad det gäller svenska förhållanden och förekomsten av stereotyper i det praktiska polisarbetet se exempelvis Ekman om uppdelningen mellan "busar" och "svennar" (Ekman, 1999, s. 182).

oftare antecknas som skäligen misstänkta inom ramen för förundersökningarna, men att dessa förundersökningar inte leder vidare till åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtal.

Regressionsanalys av skäligen misstänkta för brott

För att gå vidare med resultatet i tabell 3 genomförs en logistisk regressionsanalys. Syftet är att undersöka riskerna mellan individer med svenskt ursprung (referenskategori) och individer med olika utländskt ursprung. Utöver detta används också kön och ålder i analysen.

Tabell 4. Logistisk regressionsanalys av om brottsmisstanken resulterar i åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtal. Misstankeregistret 2003. (N = 317 250). (Referenskategoriernas oddskvot i fetstil).

Kön		
Kvinna		1,0
Man		1,2*
Ålder		
Under 21 år		1,0
Över 21 år		0,9*
Ursprung		
Sverige	Sv. född	1,0
	-	-
Norden	Sv. född	1,1*
	Utl. född	1,1*
OECD/ Europa	Sv. född	1,0
	Utl. född	0,7*
Central- och Östeuropa	Sv. född	1,0
	Utl. född	0,7*
Afrika, söder om Sahara	Sv. född	0,9
	Utl. född	0,6*
Latinamerika och Karibien	Sv. född	0,9
	Utl. född	0,9*
Asien och Stilla havsområdet	Sv. född	0,8*
	Utl. född	0,7*
Mellanöstern, Nordafrika och Turkiet	Sv. född	0,8*
	Utl. född	0,5*

* $p < 0,05$

Resultaten från regressionsanalysen stödjer bilden som framträder i tabell 3 att utlandsfödda personer, Norden undantaget, har underrisker jämfört med personer med svenskt ursprung. Underrisken att få åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller att åtalas är större för de utlandsfödda än för de svenskfödda individerna från samma ursprungsområde.

Skillnaden mellan de två tabellerna är att tabell 4 tar med kön och ålder. Resultaten skall tolkas som att individer från Mellanöstern, Nordafrika och Turkiet har en underrisk på 0,5 jämfört med individer

med svensk bakgrund, om kön och ålder hålls konstanta. Konstanthållning innebär att oddskvoterna för utländsk bakgrund gäller givet att övriga variabler, i detta fall kön och ålder, är lika.

En logistisk regressionsanalys som även tar hänsyn till variabler som kan sägas utgöra någon sorts indikation på social position, som utbildningsnivå, förekomst av socialbidrag samt inkomstnivå, visar i princip samma resultat. De tre ursprungsområden som används i den analysen är Sverige, Europa/OECD samt områden utanför Europa. Det visar sig att män har en överrisk att få åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtalas jämfört med kvinnor, individer med låga inkomster jämfört med de med höga, personer med låg utbildning jämfört med personer med högre utbildning samt personer som ingått i en familj som uppburit socialbidrag under året jämfört med dem som inte har ingått i en familj som uppburit socialbidrag. Utlandsfödda personer med utomeuropeisk bakgrund har en underrisk att få åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtalas jämfört med personer med svensk bakgrund. Men även utlandsfödda personer med ett europeiskt ursprung har en underrisk jämfört med gruppen med svenskt ursprung, även om det inte är en lika stor underrisk som hos de utlandsfödda med utomeuropeiskt ursprung (Se tabell B i tabellbilagan).

Olika brottstyper

Grovt sett kan man tala om två olika kategorier av brott; offerbrott (anmälningsbrott), samt spanings-/ingripandebrott. Brott mot Brottsbalken är i allmänhet anmälningsbrott och brott mot specialstraffrätten spanings-/ingripande brott. När det gäller anmälningsbrotten är dessa i regel beroende av det som benämns anmälningsbenägenhet, medan spanings-/ingripandebrott vanligtvis är beroende av myndigheternas prioritering och resursfördelning (BRÅ 1998, s. 21ff; Sarnecki, 2003, s. 60ff). För att illustrera detta kommer två olika brottstyper att lyftas fram mer ingående. De brott som i denna framställning får stå för anmälningsbrotten är brott mot liv och hälsa (3 kap BrB). Dessa brott består till största delen av misshandelsbrott (I detta material gäller under 4 procent av brottsmisstankarna andra våldsbrott än misshandel). Misshandel är ett offerbrott med interaktion, till skillnad mot till exempel stöldbrott där det ej finns någon interaktion mellan offer och gärningspersonen (BRÅ, 2001, s. 12). Trafikbrotten¹³ får representera spanings-/ingripandebrotten i denna jämförelse. Vid denna typ av brott finns det ofta skäligen misstänkt redan när man upprättar anmälan¹⁴. (BRÅ, 2001, s. 12).

I tabell 5 nedan visas samma fördelning som i tabell 3 ovan, men endast för brott mot liv och hälsa (3 kap BrB). Dit räknas exempelvis misshandel, mord, dråp samt vållande till kroppsskada.

¹³ Brott mot trafikbrottslagen (1951:649), dock ej 1 § 1 st och 2 §. (BRÅ, 2003).

¹⁴ En annan typ av spanings-/och ingripandebrott är narkotikabrott. Vid jämförelser med trafikbrott visar det sig att narkotikabrotten främst har en lite högre andel av misstankar som inte går vidare till åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtal. Dock verkar det inte ha någon betydelse för resonemanget i detta kapitel att trafikbrotten valts i stället för narkotikabrotten. Något som också stöds av resultatet i tabell 7.

Tabell 5. Resultatet av brottsmisstankarna uppdelat på ingen fortsättning, åtalsunderlåtelse/strafföreläggande eller åtal, inom de olika ursprungsområdena. Endast brott mot liv och hälsa, kap 3 Brottsbalken. Misstankeregistret 2003. (N = 36 454). Procent.

		Ingen fortsättning	Åtals- underlåtelse eller strafföreläggande	Åtal	Σ	N
Sverige	Sv. född	62	3	34	100	19 376
	-	-	-	-	-	-
Norden	Sv. född	62	3	35	100	3 047
	Utl. född	68	4	29	100	1 522
OECD/Europa	Sv. född	61	4	35	100	722
	Utl. född	72	4	25	100	588
Central- och Östeuropa	Sv. född	62	3	35	100	783
	Utl. född	66	3	31	100	2 322
Afrika, söder om Sahara	Sv. född	61	4	35	100	82
	Utl. född	69	2	29	100	1 184
Latinamerika och Karibien	Sv. född	57	4	38	100	207
	Utl. född	64	3	33	100	943
Asien/Stilla havsområdet	Sv. född	59	4	37	100	101
	Utl. född	72	4	25	100	820
Mellanöstern, Nordafrika inkl Turkiet	Sv. född	64	1	35	100	669
	Utl. född	74	2	24	100	4 088
Totalt	Sv. född	62	3	34	100	(24 987)
	Utl. född	70	3	27	100	(11 467)
N		23 576	1 137	11 741		36 454

Den stora skillnaden mellan tabell 3 och 5 är att andelen brottsmisstankar i tabell 5 som inte leder till åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtal är mycket hög. Detta stämmer väl överens med synen på dessa brott som anmälningsbrott där rättsväsendet till stor del är tvunget att förlita sig på information från de inblandade samt vittnen.

Tabellen visar att utlandsfödda personer från alla områden oftare är skäligen misstänkta för ett brott som senare läggs ned, jämfört med de svenskfödda personerna från samma områden. Svenskfödda personer med utländskt ursprung från i princip alla områden, utom Latinamerika och Karibien samt Asien och Stilla havsområdet, har lika hög andel brottsmisstankar som avslutas utan åtgärd som gruppen med svenskt ursprung. Svenskfödda individer åtalas oftare för de brott de är skäligen misstänkta för, jämfört med de utlandsfödda från samma områden, och de svenskfödda personerna åtalas lika ofta eller oftare som de med svenskt ursprung.

I tabell 6 redovisas fördelningen på samma sätt för trafikbrotten, som illustrerar spanings-/ingripandebrotten. Det visar sig att dessa brott har en hög andel brottsmisstankar som leder till åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtal, vilket tyder på att polisen har goda kunskaper om den händelse som har inträffat redan i inledningskedet. Detta är ofta fallet med spanings-/ingripandebrott där myndigheter, som till exempelvis polisen, är de som upptäcker brottet.

Tabell 6. Resultatet av brottsmisstankarna uppdelat på ingen fortsättning, åtalsunderlåtelse/strafföreläggande eller åtal, inom de olika ursprungsområdena. Endast trafikbrott, trafikbrottslagen (1951:649), ej 1 § 1 st och 2 §. Misstankeregistret 2003. (N = 57 517). Procent.

		Ingen fortsättning	Åtals- underlåtelse eller strafföreläggande	Åtal	Σ	N
Sverige	Sv. född	9	27	64	100	35 089
	-	-	-	-	-	-
Norden	Sv. född	9	23	68	100	5 926
	Utl. född	11	22	67	100	3 937
OECD/Europa	Sv. född	12	25	63	100	1 200
	Utl. född	20	27	53	100	790
Central- och Östeuropa	Sv. född	11	27	62	100	1 308
	Utl. född	13	34	53	100	3 091
Afrika, söder om Sahara	Sv. född	7	37	56	100	57
	Utl. född	16	37	47	100	627
Latinamerika och Karibien	Sv. född	9	24	67	100	144
	Utl. född	10	38	52	100	1 078
Asien/Stilla havsområdet	Sv. född	14	50	36	100	50
	Utl. född	13	41	46	100	536
Mellanöstern, Nordafrika inkl Turkiet	Sv. född	13	30	57	100	662
	Utl. född	17	36	47	100	3 022
Totalt	Sv. född	10	26	64	100	(44 436)
	Utl. född	13	31	55	100	(13 081)
N		6 029	15 742	35 746		57 517

I princip uppvisar även tabell 6 samma resultat som tabell 3 och 5. Utlandsfödda personer från alla områden är oftare skäligen misstänkta för ett brott som senare läggs ned, jämfört med de svenskfödda personerna från samma områden.

Svenskfödda individer åtalas oftare för de brott de är skäligen misstänkta för, jämfört med de utlandsfödda från samma områden, men den stora skillnaden mot de två tidigare tabellerna är att gruppen utlandsfödda från Asien och Stilla havsområdet åtalas i högre utsträckning än de svenskfödda från samma område. Dock är de svenskfödda i denna grupp bara 50 stycken varför det är svårt att dra några slutsatser. Det är endast personer med nordiskt ursprung som kan sägas åtalas i högre utsträckning än personerna med svenskt ursprung.

Trots att det handlar om personer som anses vara skäligen misstänkta för brott så uppstår det stora skillnader i andelen åtal mellan trafikbrotten och brotten mot liv och hälsa. Det finns nämligen ingen allmän regel om när skälig misstanke uppkommer, utan frågan måste avgöras från fall till fall (Danielsson, 2004, s. 36). Nivån för skälig misstänkt innebär enligt Justitieombudsmannen att; "det skall föreligga 'konkreta omständigheter som med viss styrka talar för att personen i fråga begått den gärning som misstanken avser'" (Bring, Diesen & Schelin, 1999 s. 115). Tolkningen av detta är att brottsmisstanken troligen är starkare vid trafikbrotten och dessutom troligen stärks av bevis vilket gör att den oftare når styrkan, tillräckliga skäl, som krävs för åtal (Bring, Diesen & Schelin, 1999 s. 106ff). Medan brottsmisstankarna vid brott mot liv och hälsa kanske befinner precis i det skede då brottsmisstankens styrka uppnått *skäligen misstänkt* och förundersökningen övergår från spanings- till utredningsskede och därmed mer sällan kommer att nå styrkan *tillräckliga skäl* (Bring, Diesen &

Schelin, 1999 s. 114). Men trots skillnaderna i brottsmisstankarnas styrka för de bägge brottstyperna verkar det som om personer med utländskt ursprung åtalas mer sällan än de med svenskt ursprung.

Regressionsanalys av brottstyper

För att fördjupa den bild som framträtt i tabellerna ovan har ett antal logistiska regressioner genomförts. Dessa presenteras sammanslagna i en tabell där varje kolumn är en av de tidigare presenterade brottstyperna. För att göra tabellerna mer överskådliga, samt för att försöka undvika att grupperna blir för små används ursprungsområdena Sverige, Europa/OECD samt områden utanför Europa. Kategoriseringarna är fortfarande uppdelade på om personerna inom grupperna själva är födda i Sverige, eller om de själva är födda i respektive område.

Tabell 7. Logistisk regressionsanalys av om brottsmisstanken resulterar i åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtal. Misstankeregistret 2003, uppdelat på brottstyper. (Referenskategoriernas oddskvot i fetstil).

Brottstyp		Liv och hälsa	Frihet och frid	Sexualbrott	Tillgrepp	Bedrägeri	Skadegörelse	Mot allmän verksamhet	Trafikbrott	Narkotika	Rån	Övrigt
N		36454	38039	3885	65163	17584	11767	12395	57517	37593	2971	33882
Kön												
Kvinna		1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Man		1,6*	1,6*	1,8	0,9*	1,0	1,4*	1,1*	1,2*	1,4*	1,6*	1,6*
Ålder												
Under 21 år		1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Över 21 år		0,6*	0,8*	1,2*	0,9*	0,7*	0,8*	1,0	1,4*	1,6*	0,9*	0,8*
Ursprung												
Sverige	Sv. född	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Europa/OECD	Sv. född	1,0	1,0	0,8	0,9*	1,4*	1,0	1,1*	1,0	0,9	1,1	1,0
	Utl. född	0,8*	0,8*	0,9	1,0	1,4*	0,9*	0,9	0,7*	0,8*	0,9	0,9*
Utom-europeisk	Sv. född	0,8*	1,1	1,6	0,8*	1,0	0,7*	0,8*	0,8	0,7*	0,8	0,8*
	Utl. född	0,7*	0,6*	0,8*	0,9*	0,9	0,7*	0,7*	0,6*	0,7*	0,8*	0,8*

* p < 0,05

Vid regressionsanalyser för de elva olika brottstyperna var för sig visar resultatet att det endast är i några undantagsfall som individer med utländskt ursprung har överrisker för att få åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller att åtalas jämfört med individer med svenskt ursprung. De överrisker som finns gäller individer från ursprungsområdet Europa/OECD misstänkta för bedrägeribrott, oberoende av om de är svensk- eller utlandsfödda som har en överrisk på 1,4 samt svenskfödda personer misstänkta för brott mot allmän verksamhet (BrB 17 kap) med ursprung inom Europa/OECD som har

en marginell överrisk (1,1). I övrigt finns det endast underrisker, eller icke-signifikanta skillnader, mellan referenspopulationen och jämförelsepopulationerna utifrån ursprungsområde.

Resultatet från denna logistiska regression tyder på att oavsett brottstyp så medför utländskt ursprung, och speciellt för utlandsfödda utomeuropéer, underrisker för att få åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller att åtalas jämfört med individer med svenskt ursprung, när kön och ålder hålls konstanta.

Lagföringsregistret

Materialet från lagföringsregistret nedan gäller endast fällande domar i tingsrätterna runt om i Sverige. Individer med ursprung från Sverige, Norden samt Europa/OECD lagförs oftast för trafikbrott (se tabell C i tabellbilagan). Medan individer från övriga områden oftast lagförs för tillgreppsbrott. Detta var också de två vanligaste brotten bland brottsmisstankarna som nämnts tidigare (tabell A i tabellbilagan). I övrigt är det svårt att se några specifika mönster för de olika grupperna.

I de fortsatta redovisningarna är fyra olika kategorier av påföljder redovisade. Dessa är böter, villkorlig dom/skyddstillsyn, fängelse samt övriga påföljder.

Tabell 8. Andel böter, villkorliga domar/skyddstillsyn, fängelse samt övriga påföljder inom de olika ursprungsområdena. Lagföringsregistret 2003. (N = 51 380). Procent.

		Böter	Villkorligt/ Skyddstillsyn	Fängelse	Övrigt	Σ	N
Sverige	Sv. född	38	31	26	5	100	29 982
	-	-	-	-	-	-	-
Norden	Sv. född	33	30	30	6	100	4 319
	Utl. född	36	24	39	1	100	2 451
OECD/Europa	Sv. född	39	29	26	6	100	1 112
	Utl. född	43	29	24	3	100	727
Central- och Östeuropa	Sv. född	35	30	27	7	100	1 232
	Utl. född	40	30	24	6	100	3 346
Afrika, söder om Sahara	Sv. född	37	19	21	23	100	141
	Utl. född	41	26	24	9	100	1 151
Latinamerika och Karibien	Sv. född	33	32	17	18	100	276
	Utl. född	37	33	24	6	100	1 179
Asien/Stilla havsområdet	Sv. född	36	33	11	21	100	110
	Utl. född	36	32	21	10	100	691
Mellanöstern, Nordafrika inkl Turkiet	Sv. född	40	24	19	18	100	798
	Utl. född	45	26	22	7	100	3 865
Totalt	Sv. född	38	31	26	6	100	(37 970)
	Utl. född	41	28	26	6	100	(13 410)
N		19 669	13 318	15 453	2 940	51 380	

Tabell 8 visar att den vanligaste påföljden för alla grupper är böter. Generellt är det vanligare att individer som är utlandsfödda får böter än de svenskfödda från samma ursprungsområden. Detta gäller dock inte för personer som har sitt ursprung i Asien eller Stilla havsområdet. Denna grupp

innehåller få individer, speciellt svenskfödda, varför det är svårt att dra några slutsatser utifrån dessa siffror. Vad det gäller fängelse är det i denna tabell bara personer med ursprung i länder tillhörande Europa eller OECD, samt svenskfödda individer från Central- och Östeuropa, som döms till fängelse i högre utsträckning än de med svenskt ursprung.

Regressionsanalys av dömda till fängelse

Eftersom uppgifter för de individer som frikänts av tingsrätten inte finns med gäller regressionsanalyserna i detta avsnitt gäller huruvida personerna har blivit dömda till fängelse eller till annan påföljd. Dessa regressionsanalyser kommer att ta hänsyn till kön och ålder som vid de tidigare, men även för tidigare lagföringar eftersom det kan tänkas påverka valet av påföljd. Den variabeln har inte funnits tillgänglig för de analyser som gällde uppgifterna från misstankeregistret.

Det visar sig att en analys som utgår ifrån de åtta olika geografiska ursprungsområdena (med svensk eller utlandsfödda som underkategorier) inte resulterar i några signifikanta överrisker för vare sig svenskfödda eller utlandsfödda personer att dömas till fängelse istället för annan påföljd jämfört med personer med svenskt ursprung. Undantaget är utlandsfödda individer med Nordiskt ursprung (se tabell D i tabellbilagan). Med anledning av detta används i de fortsatta analyserna ursprungsområdena Sverige, Europa/OECD samt områden utanför Europa som i tabell 7 ovan.

Tabell 9. Logistisk regressionsanalys av om den åtalade personen döms till fängelse. Lagföringsregistret 2003. (N = 51 380). (Referenskategoriernas oddskvot i fetstil).

Kön		
Kvinna		1,0
Man		2,1*
Ålder		
Under 21 år		1,0
Över 21 år		3,9*
Tidigare lagföring		
Nej		1,0
Ja		3,3*
Ursprung		
Sverige	Sv. född	1,0
	-	-
OECD/ Europa	Sv. född	1,2*
	Utl. född	1,2*
Utomeuropeisk	Sv. född	1,0
	Utl. född	0,9*

* p < 0,05

Resultaten från regressionsanalysen ger vid handen att det är endast personer med ursprung från Europa/OECD, oavsett om de är födda i Sverige eller ej, som har överrisker att dömas till fängelse, vid konstanthållning för kön, ålder samt tidigare lagföringar. I övrigt har män överrisker jämfört med

kvinnor, personer över 21 år jämfört med de under samt personer med tidigare lagföringar jämfört med dem som lagförs för första gången.

En logistisk regressionsanalys som på samma vis som tabell B (i tabellbilagan) tar hänsyn till variabler som kan sägas utgöra någon sorts indikation på social position, som utbildningsnivå, förekomst av socialbidrag samt inkomstnivå, visar i princip samma resultat. Det vill säga att om analysmodellen tar hänsyn till dessa variabler så påverkas inte riskerna för de olika ursprungsområdena i någon nämnvärd utsträckning. Däremot visar det sig att individer med låga inkomster jämfört med de med höga, personer med låg utbildning jämfört med personer med högre utbildning samt personer som ingått i en familj som uppburit socialbidrag under året jämfört med dem som inte har ingått i en familj som uppburit socialbidrag har övriga risker för att dömas till fängelse. (Se tabell E i tabellbilagan).

Ett annat sätt gå vidare med analyserna är att göra separata analyser för de olika brottstyperna. När det gäller lagföringarna så kommer redovisningen sker endast i en sammanslagen tabell med separata regressionsanalyserna (på samma sätt som i tabell 7). Skillnaden mot den tidigare redovisningen är att rånen inte är utbrutna som en separat brottstyp, utan räknas in bland tillgreppsbrotten (kap 8 BrB)¹⁵.

Tabell 10. Logistisk regressionsanalys av om den åtalade personen döms till fängelse, uppdelat på brottstyper. Lagföringsregistret 2003. (Referenskategoriernas oddsquot i fetstil).

Brottstyp	Liv och hälsa	Frihet och frid	Sexualbrott	Tillgrepp	Bedrägeri	Skadegörelse	Mot allmän verksamhet	Trafikbrott	Narkotika	Övrigt
N	7 178	2 104	569	10 677	2 061	1 166	2 744	14 861	4 836	5 184
Kön										
Kvinna	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Man	2,6*	5,0*	1,0	4,2*	3,0*	1,5	2,7*	1,0	1,9*	2,3*
Ålder										
Under 21 år	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Över 21 år	4,1*	4,9*	7,5*	4,3*	4,6*	4,3*	3,8*	3,2*	4,3*	1,9*
Tidigare lagföring										
Nej	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Ja	4,6*	2,4*	1,5*	15,2*	7,4*	7,5*	4,9*	2,6*	2,3*	2,1*
Ursprung										
Sverige	Sv. född 1,0	Sv. född 1,0	Sv. född 1,0	Sv. född 1,0	Sv. född 1,0	Sv. född 1,0	Sv. född 1,0	Sv. född 1,0	Sv. född 1,0	Sv. född 1,0
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
OECD/ Europa	Sv. född 1,3*	Sv. född 1,8*	1,0	1,2*	1,3*	1,2	1,2	1,1	1,0	1,3*
	Utl. född 1,4*	Utl. född 2,2*	1,0	0,9	1,3	1,9	1,5*	1,1	1,5*	1,5*
Utom- europeisk	Sv. född 1,1	Sv. född 1,3	5,0	0,9	0,8	0,0	1,2	0,8	1,2	0,9
	Utl. född 1,4*	Utl. född 2,4*	1,7	0,8*	0,8	0,4	1,4*	0,4*	1,5*	1,1

* p < 0,05

¹⁵ Detta beror på att kodningen i lagföringsregistret är uppbyggd på ett annat sätt än i misstankeregistret. Eftersom rånkategorin utgjorde så liten del av materialet från misstankeregistret gjordes bedömningen att inte särredovisa rånen.

De flesta signifikanta riskerna i tabell 10 är överrisker. Män har i princip alltid överrisker att dömas till fängelse jämfört med kvinnor. Det blir inga överrisker för män att dömas till fängelse för sexualbrott jämfört med kvinnor. Detta förklaras av att av de 569 individerna som lagförts för denna brottstyp är endast nio kvinnor. Personer över 21 år har alltid överrisker jämfört med de under 21 år. Personer med tidigare lagföringar har alltid överrisker jämfört med de utan tidigare lagföringar.

När det gäller utländsk bakgrund är mönstret inte lika tydligt. I mer än hälften av fallen är det inga signifikanta överrisker för att personer med utländsk bakgrund skall dömas till fängelse.

Personer med ursprung i Europa eller OECD har oftare överrisker att dömas till fängelse än de med utomeuropeisk bakgrund. När det gäller brott mot liv och hälsa samt frihet och frid har alla grupper med utländskt ursprung, utom svenskfödda utomeuropéer, överrisker för att dömas till fängelse jämfört med individer med svenskt ursprung. Vid tillgreppsbrott samt trafikbrott har personer som är födda i ett utomeuropeiskt land underrisker, jämfört med individer med svensk bakgrund, att dömas till fängelse. Det är dock svårt att dra några generella slutsatser vad det gäller överrisk för mellan fängelsedom på grund av utländsk bakgrund utifrån denna analys.

Den sista frågeställningen är hur mycket de olika brotternas straffsatser påverkar utfallet. Problemet är att alla som åtalas för brott inte kan dömas till fängelse. Det har inte funnits möjlighet att granska de olika lagrummen för att välja ut de brott som har liknande straffsatser och på så sätt göra en mer grundlig analys. Den enkla, och mer grovsurna, lösningen på detta är att göra en regressionsanalys men endast på populationen som har dömts till villkorlig dom, skyddstillsyn eller fängelse. Detta då alla de individerna har haft fängelse i straffskalan för det brott de åtalats för. Eftersom det sker en ökning av andelen med utländsk bakgrund i populationen dömda till mer än ett års fängelse (se tabell 2) kan det tänkas bero på att dessa individer oftare begår grövre brott och därmed råkar ut för presumtionen om fängelse (Zila, 1998, s. 52). För att kontrollera om det är detta som skapar förändringen görs det logistiska regressioner även för dem som dömts till fängelse över sex månader, samt de som dömt till fängelse över 18 månader. Om brottets grovhet skulle vara en avgörande faktor vid fängelsedomar över ett år är det rimligt att tänka sig att eventuella överrisker vid fängelse över ett år minskar för de som får fängelse över 18 månader.

Tabell 11. Logistisk regressionsanalys av om den åtalade personen döms till fängelse, fängelse längre än sex månader, längre än ett år samt längre än 18 månader ett år, utifrån populationen dömda till villkorlig dom, skyddstillsyn eller fängelse. (N = 28 771). (Referenskategoriernas oddskvot i fetstil).

		Fängelse	Fängelse sex månader eller längre	Fängelse ett år eller längre	Fängelse 18 månader eller längre
Kön					
	Kvinna	1,0	1,0	1,0	1,0
	Man	2,3*	2,3*	2,4*	2,2*
Ålder					
	Under 21 år	1,0	1,0	1,0	1,0
	Över 21 år	3,4*	1,5*	1,4*	1,2*
Tidigare lagföring					
	Nej	1,0	1,0	1,0	1,0
	Ja	3,1*	2,0*	1,6*	1,4*
Ursprung					
	Sverige	1,0	1,0	1,0	1,0
	Sv. född	-	-	-	-
	OECD/ Europa	1,1*	1,2*	1,3*	1,3*
	Sv. född	1,1	1,6*	2,1*	2,2*
	Utl. född	1,3*	1,3*	1,3*	1,4*
	Utomeuropeisk	1,1	1,6*	2,1*	2,2*
	Utl. född	1,1*	1,6*	1,9*	1,8*

* p < 0,05

När man använder sig av en population där alla har haft fängelse som en möjlig påföljd, och studerar riskerna för att dömas till fängelse visar det sig att personer med utländsk bakgrund, oavsett om de är svenskfödda eller ej, har överrisker. Överrisken att dömas till fängelse utan hänsyn till straffets längd är begränsad. Men om analysen tar hänsyn till fängelsestraffets längd ökar överriskerna. Det verkar som om överriskerna är lite högre för fängelsestraffen över ett år samt 18 månader. Överriskerna är störst för gruppen med utomeuropeiskt ursprung. De har dubbla överrisken mot personerna med svenskt ursprung, oavsett om de är svensk eller utlandsfödda.

Överriskerna för de andra bakgrundsfaktorerna ligger tämligen stabilt, och tidigare lagföringar har mindre påverkan ju längre fängelsestraff.¹⁶

¹⁶ Regressionsanalys för fängelse över fyra år har också gjorts och resultatet är likartat, förutom ålder som upphör att vara signifikant.

Avslutande diskussion

Utifrån de resultat som presenterats är det svårt att påvisa något generellt mönster som gäller för hela rättsväsendet, från misstanke till avkunnad dom. Däremot finns det anledning i att fundera över resultaten från misstankeregistret där skäligen misstänkta personer med utländsk bakgrund har underrisker för att få åtalsunderlåtelse, strafförelägganden eller åtalas för brott, jämfört med personer med svensk bakgrund. Även resultaten från de analyser som gjorts på de olika brottstyperna kan det spåras en sådan tendens.

En möjlig tolkning av detta resultat skulle kunna vara att individer med utländsk bakgrund har lättare att bli betraktade som skäligen misstänkta än personer med svensk bakgrund. Polisen skulle till exempelvis ogärna anteckna en person med svensk bakgrund som skäligen misstänkt om man inte har mycket som talar för det, men vara mer beredd att chansa när det gäller personer med utländsk bakgrund. I nästa steg när man skall besluta om åtalsunderlåtelser, strafförelägganden och åtal kommer bristen på bevis innebära att man är tvungen att lägga ner de misstankar som upprättats på lösare grunder. Det som inte riktigt stämmer in på denna argumentation är exempelvis trafikbrotten där en mycket låg andel av brottsmisstankarna inte leder vidare, men utlandsfödda uppvisar ändå underrisker för att få åtalsunderlåtelse, strafförelägganden eller åtalas för brottet. Detta trots att brottet troligen ofta upptäcks av exempelvis polisen och att misstankesgraden oftare kan antas vara högre än skäligen misstänkt redan i inledningsskedet. Men diskretionsutrymmet som ryms inom begreppet "skäligen misstänkt" finns även för dessa brott, och utifrån tidigare forskning om polisen¹⁷ kan det inte hållas för otroligt att det finns utrymme för diskriminering även här. Detta ger vidare att processen där personer blir uppskrivna som skäligen misstänkta är höggradigt intressant att studera vidare. Förutom detta kan det bara framhållas att polisen som institution är en viktig aktör att studera vidare.

När det gäller påföljdsvalen så verkar det som om att det finns överrisker för personer med ursprung från Europa/OECD för att dömas till fängelse, oavsett om de är födda i Sverige eller ej. Men även utomeuropeiskt födda personer har överrisker att dömas till fängelse för vissa brottstyper, såsom brott mot liv och hälsa, mot frihet och frid, mot allmän verksamhet samt narkotikabrott.

Vid regressionsanalyser baserade på de individer som dömts till villkorlig dom, skyddstillsyn och fängelse, för att skapa en population där alla har risken att dömas till fängelse visar det sig att alla personer med utländskt ursprung har överrisker att dömas till fängelse, även om överrisken att dömas till fängelse oavsett straffets längd är marginell. När det gäller strafftider över sex månader, ett år samt 18 månader ökar överriskerna. För dessa strafftider är överriskerna större för individer med utomeuropeiskt ursprung, än överriskerna för de med europeiskt ursprung. Överriskerna är i princip lika stora för de svenskfödda som för de utlandsfödda inom de två ursprungsområdena. Detta tyder på att skillnaden inte uppstår vid själva påföljdsvalet, utan i det diskretionsutrymme som uppstår vid själva straffmätningen (Wennberg, 1998, s. 77f).

Resultaten från analyserna av både misstankeregistret och lagföringsregistret tyder på att det i det beslutsutrymme för som finns både vid upprättandet av skäligen misstänkta, samt vid bestämmandet av fängelsestraffets längd, uppstår skillnader mellan personer med svenskt respektive utländskt

¹⁷ Se i anslutning till tabell 3 ovan.

ursprung. I misstankeregistret visar det sig främst för gruppen utlandsfödda medan resultaten från lagföringsregistret tyder på större likabehandling inom ursprungsområdena, oavsett om individerna är svenskfödda eller ej. Utifrån dessa resultat är det dels rimligt att tolka detta i termer av diskriminering, dels svårt att tala om diskriminering i alla led i rättsväsendet. Däremot borde det prioriteras i fortsatt forskning att närmare undersöka institutionen rättsväsendet och det diskretionsutrymme som finns inom det samma.

Referenser

- Ahlberg, J. (1996). *Invandrares och invandrares barns brottslighet. En statistisk analys. Brå-rapport 1996:2*. Stockholm: Fritzes.
- Ahlberg, J & Löw, H. (2002). "Invandrare och brott – den svåra frågan". *Appropå* 2002:3, s. 10-12.
- Blumstein, A. (2005 [1982]). "On the Racial Disproportionality of United States' Prison Population", kapitel i Gabbidon, S. & Taylor Green, H. (eds.) (2005). *Race, Crime and Justice. A Reader*. USA: Routledge.
- Bring, T, Diesen, C & Schelin, L. (1999). *Förundersökning*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Brottsförebyggande rådet. (1998). *Konsten att läsa statistik om brott och brottslingar*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet. (2001). *Brottsutvecklingen i Sverige 1998- 2000*. Stockholm: Fritzes.
- Brottsförebyggande rådet (2003). *Kodning av brott som redovisas vid anmälningar respektive misstankar om brott*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Dahlstedt, M. (2005). *Reserverad Demokrati*. Umeå: Boréa.
- Danielsson, S. (2004). *Förundersökning i brottmål. En handbok om rättegångsbalkens 23 kapitel och annan lagstiftning, särskilt förundersökningskungörelsen*. Stockholm: Bruuns bokförlag.
- de los Reyes, P, Molina, I & Mulinari, D. (2003). *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas.
- de los Reyes, P, & Wingborg, M. (2002). *Vardagsdiskriminering och rasism i Sverige*. Norrköping: Integrationsverket.
- DeLisi, M. & Regoli, R. (2005 [1999]). "Race, Conventional Crime and Criminal Justice. The Declining Importance of Skin Color", kapitel i Gabbidon, S. & Taylor Green, H. (eds.) (2005). *Race, Crime and Justice. A Reader*. USA: Routledge.
- Ekman, G. (1999). *Från text till batong. Om poliser, busar och svennar*. Stockholm: Handelshögskolan.
- Fritzell, J. & Lundberg, O. (red.) (1994) *Vardagens villkor. Levnadsförhållanden i Sverige under tre decenier*. Stockholm: Brombergs förlag.
- Gabbidon, S. & Taylor Green, H. (2005). "Race, Crime and the Disproportionality Debate", kapitel i Gabbidon, S. & Taylor Green, H. (eds.) (2005). *Race, Crime and Justice. A Reader*. USA: Routledge.
- Granér, R. (2004). *Patrullerande polisens yrkeskultur*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- von Hofer, H, Sarnecki, J & Tham, H. (1996). "Invandrarna och brottsligheten", kapitel i *Att möta det mångkulturella – Socialtjänsten och invandrarna* Stockholm: Socialvetenskapliga forskningsrådet m. fl.
- von Hofer, H, Sarnecki, J & Tham, H. (1997). "Minorities, Crime and Criminal Justice in Sweden", kapitel i Haen Marshall, I. (ed). (1997). *Minorities, Migrants, and Crime. Diversity and Similarity Across Europe and the United States*. London: Sage Publications.
- Holmberg, L. (2000). "Discretionary Leniency and Typological Guilt. Result from a Danish Study of Police Discretion". *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. 2000. Vol. 1:2, s. 179-194.

- Holmberg, L. & Kyvsgaard, B. (2003) "Are Immigrants and Their Descendants Discriminated against in the Danish Criminal Justice System". *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. 2003. Vol. 4, p. 125-142.
- Kamali, M. (2005). "Ett europeiskt dilemma", kapitel i de los Reyes, P & Kamali, M. (2005). *Bortom vi och dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. SOU 2005:41. Stockholm: Fritzes.
- Kohn, M. (1996). *The Race Gallery. The Return of Racial Science*. London: Vintage.
- Martens, P. (1997). "Immigrants, Crime and Criminal Justice in Sweden", kapitel i Tonry, M. (ed.). (1997). *Ethnicity, Crime and Immigration. Comparative and Cross-national Perspectives*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Mattsson, K. (2005). "Diskriminerings andra ansikte – svenskhet och 'det vita västerländska'", kapitel i de los Reyes, P & Kamali, M. (2005). *Bortom vi och dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. SOU 2005:41. Stockholm: Fritzes.
- Nilsson, A. (2001). "Begränsade möjligheter eller bristande kontroll? Uppväxtförhållanden och frihetsstraff.", kapitel i Estrada, F & Flyghed, J. (red.) (2001). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.
- Pettersson, T. (2001). "Etnicitet och ungdomsbrottslighet", kapitel i Estrada, F & Flyghed, J. (red.) (2001). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.
- Pettersson, T. (2005a). "Kriminologiskt perspektiv. Diskrimineras personer med utländsk bakgrund av rättsväsendet", kapitel i Diesen, C, Lernestedt, Lindholm, T & Pettersson T. (2005). *Likhet inför lagen*. Stockholm: Natur och Kultur
- Pettersson, T. (2005b). *Polisingripanden vid eget bruk av narkotika. Särbehandlas personer med utländsk bakgrund? Rapport 2005:2*. Stockholms universitet/Kriminologiska institutionen.
- Sarnecki, J. (2003). *Introduktion till kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.
- SCB, MIS. (2002). *Personer med utländsk bakgrund. Riktlinjer för redovisning i statistiken*. Örebro: SCB-tryck.
- SCB. (2005). *En longitudinell databas kring utbildning, inkomst och sysselsättning (LOUISE) 1990 – 2002, 2005:1*. Statistiska centralbyrån.
- SOU 2005:56. (2005). *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige*. Stockholm: Fritzes.
- Tonry, M. (1997). "Ethnicity, Crime and Immigration", kapitel i Tonry, M. (ed.). (1997), *Ethnicity, Crime and Immigration. Comparative and Cross-national Perspectives*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Walsh, A. (1990). *Statistics for the Social Sciences. With Computer Applications*. New York: Harper & Row.
- Wennberg, S. (1998). *Introduktion till straffrätten*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Zila, J. (1998). *Det straffrättsliga påföljdssystemet. (2:a upplagan)*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Tabellbilaga

Tabell A. Andel brottsmisstankar för olika brottstyper inom de olika ursprungsområdena. Misstankeregistret 2003. (N = 317 250). Procent.

Brottstyp		Liv och hälsa	Frighet och frid	Sexualbrott	Tillgrepp	Bedrägeri	Skadegörelse	Mot allmän verksamhet	Trafikbrott	Narkotika	Rån	Övrigt	%	N
N		36454	38039	3885	6516 3	17584	11767	12395	57517	37593	2971	33882		317250
Sverige	Sv. född	11	11	1	21	5	4	4	19	12	<0,5	11	1 0 0	181330
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Norden	Sv. född	11	11	1	21	4	4	4	21	14	1	10	1 0 0	28 627
	Utl. född	9	12	1	17	15	3	3	23	8	<0,5	10	1 0 0	17 229
OECD/ Europa	Sv. född	11	10	1	20	4	4	5	18	16	1	11	1 0 0	6 835
	Utl. född	13	16	2	20	4	3	4	17	10	1	12	1 0 0	4 669
Central- och Öst- europa	Sv. född	10	11	1	22	6	3	3	17	16	1	11	1 0 0	7 752
	Utl. född	12	14	1	25	7	2	4	16	8	1	10	1 0 0	19 177
Afrika, söder om Sahara	Sv. född	11	9	3	21	5	5	9	8	13	6	11	1 0 0	729
	Utl. född	17	15	2	16	5	2	7	9	14	3	11	1 0 0	7 030
Latin- amerika och Karibien	Sv. född	13	9	<0,5	22	6	4	6	9	19	4	9	1 0 0	1 603
	Utl. född	14	14	2	19	3	4	7	15	12	2	9	1 0 0	6 986
Asien/ Stilla havs- området	Sv. född	15	9	1	19	3	7	6	8	19	4	11	1 0 0	661
	Utl. född	17	16	2	23	4	3	3	11	11	1	10	1 0 0	4 775
Mellan- östern, Nord- afrika inkl Turkiet	Sv. född	13	10	1	20	5	3	6	13	15	5	10	1 0 0	5 161
	Utl. född	17	19	2	17	4	2	5	12	10	2	11	1 0 0	24 686
Totalt		12	12	1	21	6	4	4	18	12	1	11	1 0 0	317250

Tabell B. Logistisk regressionsanalys av om brottsmisstanken resulterar i åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtal Misstankeregistret 2003. (N = 302 322). (Referenskategoriernas oddskvot i fetstil).

		Modell 1	Modell 2
Kön			
Kvinna		1,0	1,0
Man		1,2*	1,2*
Ålder			
Under 21 år		1,0	1,0
Över 21 år		1,0*	1,1*
Ursprung			
Sverige	Sv. född	1,0	1,0
	-	-	-
OECD/ Europa	Sv. född	1,0*	1,0
	Utl. född	0,9*	0,8*
Utomeuropeisk	Sv. född	0,8*	0,8*
	Utl. född	0,6*	0,6*
Utbildning			
Eftergymnasial			1,0
Gymnasial			1,4*
Förgymnasial			1,7*
Har ingått i familj som uppburet socialbidrag			
Nej			1,0
Ja			1,4*
Disponibel inkomst i familj			
Över 3,5 basbelopp			1,0
0,5 – 3,5 basbelopp			1,3*
Under 0,5 basbelopp			1,8*

* p < 0,05

Tabell C. Andel lagföringar för olika brottstyper inom de olika ursprungsområdena. Lagföringsregistret 2003. (N = 51 380). Procent.

Brottstyp		Liv och hälsa	Frihet och frid	Sexualbrott	Tillgrepp	Bedrägeri	Skadegörelse	Mot allmän verksamhet	Trafikbrott	Narkotika	Övrigt	%	N
N		7178	2104	569	10677	2061	1166	2744	14861	4 836	5 184		51380
Sverige	Sv. född	13	4	1	19	4	3	5	31	9	11	100	29982
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Norden	Sv. född	15	4	1	23	5	3	6	27	10	8	100	4 319
	Utl. född	10	5	1	18	4	2	5	40	6	10	100	2 451
OECD/ Europa	Sv. född	14	3	1	21	4	3	6	26	12	9	100	1 112
	Utl. född	14	5	1	21	4	2	6	30	9	9	100	727
Central- och Öst- europa	Sv. född	12	4	1	26	5	2	5	23	13	9	100	1 232
	Utl. född	13	4	1	29	5	1	5	26	7	10	100	3 346
Afrika, söder om Sahara	Sv. född	16	4	<0,5	32	6	6	10	10	11	6	100	141
	Utl. född	18	3	2	22	5	1	8	14	18	9	100	1 151
Latin- amerika och Karibien	Sv. född	21	6	<0,5	30	3	3	4	13	15	5	100	276
	Utl. född	19	4	1	25	3	2	9	19	10	7	100	1 179
Asien/Stilla havs- området	Sv. född	17	5	1	31	1	5	6	8	14	13	100	110
	Utl. född	16	5	2	29	3	1	2	17	12	13	100	691
Mellan- östern, Nordafrika inkl Turkiet	Sv. född	19	5	1	27	4	1	6	17	13	9	100	798
	Utl. född	17	5	2	24	4	1	5	24	9	9	100	3 865
Totalt		14	4	1	21	4	2	5	29	9	10	100	

Tabell D. Logistisk regressionsanalys av om den åtalade personen döms till fängelse. Lagföringsregistret 2003 (N = 51 380). (Referenskategoriernas oddskvot i fetstil).

Kön		
Kvinna		1,0
Man		2,1*
Ålder		
Under 21 år		1,0
Över 21 år		3,8*
Tidigare lagföring		
Nej		1,0
Ja		3,2*
Ursprung		
Sverige	Sv. född	1,0
	-	-
Norden	Sv. född	1,2*
	Utl. född	1,6*
OECD/ Europa	Sv. född	1,0
	Utl. född	0,9
Central- och Östeuropa	Sv. född	1,1
	Utl. född	1,0
Afrika, söder om Sahara	Sv. född	1,3
	Utl. född	1,1
Latinamerika och Karibien	Sv. född	0,9
	Utl. född	0,9
Asien och Stilla havsområdet	Sv. född	0,7
	Utl. född	1,0
Mellanöstern, Nordafrika och Turkiet	Sv. född	1,0
	Utl. född	0,9*

* p < 0,05

Tabell E. Logistisk regressionsanalys av om den åtalade personen döms till fängelse. Lagföringsregistret 2003 (N = 49 140). (Referenskategoriernas oddskvot i fetstil).

		Modell 1	Modell 2
Kön			
Kvinna		1,0	1,0
Man		2,0*	2,3*
Ålder			
Under 21 år		1,0	1,0
Över 21 år		3,6*	4,3*
Tidigare lagföring			
Nej		1,0	1,0
Ja		3,3*	2,4*
Ursprung			
Sverige	Sv. född	1,0	1,0
	-	-	-
OECD/	Sv. född	1,2*	1,1*
Europa	Utl. född	1,2*	1,1*
Utomeuropeisk	Sv. född	1,0	0,9
	Utl. född	0,9*	0,8*
Utbildning			
Eftergymnasial			1,0
Gymnasial			1,6*
Förgymnasial			1,9*
Har ingått i familj som uppburit socialbidrag			
Nej			1,0
Ja			1,7*
Disponibel inkomst i familj			
Över 3,5 basbelopp			1,0
0,5 – 3,5 basbelopp			1,5*
Under 0,5 basbelopp			4,1*

* p < 0,05

Variabellista

Nedan presenteras kortfattat de variabler som ingår i regressionsanalysen. De variabler som antar värdet "0" är referens kategorier.

Brottsmisstanken

0 = Ingen fortsättning på brottsmisstanken

1 = Brottsmisstanken leder till åtalsunderlåtelse, strafföreläggande eller åtal

Domslut

0 = Individen döms ej till fängelse.

1 = Individen döms till fängelse.

Fängelse över ett år

0 = Individen döms till fängelse under ett år.

1 = Individen döms till fängelse ett år eller mer.

Kön

0 = Kvinna

1 = Man

Ålder

0 = Under 21 år

1 = Över 21 år

Ursprung

0 = Sverige

8 = Afrika, söder om Sahara, utlandsfödd

1 = Norden, svenskfödd

9 = Latinamerika och Karibien, svenskfödd

2 = Norden, utlandsfödd

10 = Latinamerika och Karibien, utlandsfödd

3 = OECD/Europa, svenskfödd

11 = Asien/Stilla havsområdet, svenskfödd

4 = OECD/Europa, utlandsfödd

12 = Asien/Stilla havsområdet, utlandsfödd

5 = Central- och Östeuropa, svenskfödd

13 = Mellanöstern, Nordafrika inkl Turkiet, svenskfödd

6 = Central- och Östeuropa, utlandsfödd

7 = Afrika, söder om Sahara, svenskfödd

14 = Mellanöstern, Nordafrika inkl Turkiet, utlandsfödd

Länder som ingår i de olika områdena

Sverige: Sverige

Norden: Danmark, Finland, Island samt Norge

Europa/OECD: Australien, Belgien, Cypern, Frankrike, Grekland, Irland, Israel, Italien, Japan, Kanada, Luxemburg, Malta, Nederländerna, Nya Zeeland, Portugal, San Marino, Schweiz, Spanien, Storbritannien och Nordirland, Tyskland, USA samt Österrike

Central- och Östeuropa: Albanien, Armenien, Azerbajdjan, Bosnien-Hercegovina, Bulgarien, Estland, Georgien, Jugoslavien, Kazakstan, Kirgistan, Kroatien, Lettland, Litauen, Makedonien, Moldavien, Polen, Rumänien, Ryssland, Serbien och Montenegro, Slovakien, Slovenien, Sovjetunionen, Tadjikistan, Tjeckien, Tjeckoslovakien, Turkmenistan, Ukraina, Ungern, Uzbekistan samt Vitryssland.

Afrika, söder om Sahara: Angola, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Ekvatorialguinea, Elfenbenskusten, Eritrea, Etiopien, Gambia, Ghana, Guinea-Bissau, Guinea, Kamerun, Kap Verde, Kenya, Kongo, Leshoto, Liberia, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauretanien, Mauritius, Moçambique, Namibia, Niger, Nigeria, Rwanda, Senegal, Seychellerna, Sierra Leone, Somalia, Sydafrika, Tanzania, Tchad, Togo, Uganda, Zambia samt Zimbabwe.

Latinamerika och Karibien: Antigua och Barbuda, Argentina, Bahamas, Barbados, Belize, Bolivia, Brasilien, Chile, Colombia, Costa Rica, Dominica, Dominikanska republiken, Ecuador, El Salvador, Grenada, Guatemala, Guyana, Haiti, Honduras, Jamaica, Kuba, Mexiko, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, S:t Kitts och Nevis, S:t Vincent och Grenadinerna, Surinam, Trinidad och Tobago, Uruguay samt Venezuela.

Asien/Stilla havsområdet: Afghanistan, Bangladesh, Fiji, Filippinerna, Hong Kong, Indien, Indonesien, Kambodja, Kina, Kiribati, Korea (nord), Korea (syd), Laos, Malaysia, Mongoliet, Myanmar, Nepal, Pakistan, Singapore, Sri Lanka, Taiwan, Thailand, Vietnam, Västra Samoa

Mellanöstern, Nordafrika inkl Turkiet: Algeriet, Arabrepubliken Egypten, Baharain, Djibouti, Egypten, Franska Marocko, Förenade Arabemiraten, Gaza-området, Irak, Iran, Jordanien, Kuwait, Libanon, Libyen, Marocko, Oman, Palestina, Qatar, Saudiarabien, Sudan, Sydjemen, Syrien, Tunisien, Turkiet, Västbanken samt Yemen.

Inkomst

Variabeln kommer ifrån LOUISE och variabeln "DispinkF". Variabeln är summerad till familjenivå och anges i hundratal kronor. I förekommande fall har negativa värden för Disponibel inkomst (familj) ersatts med värdet noll. Variabeln har räknats om till basbelopp (1 inkomstbasbelopp 2003 = 40 900 kr).

0 = Mer än 3,5 basbelopp

1 = 0,5 – 3,5 basbelopp

2 = Mindre än 0,5
basbelopp

Utbildning

0 = Eftergymnasialutbildning

1 = Gymnasialutbildning

2 = Förgymnasialutbildning

Socialbidrag

Variabeln kommer ifrån LOUISE och variabeln "SocBidrTypF" och är en markering för om individ tillhört familj som under aktuellt år erhållit socialbidrag.

0 = Har ej tillhört familj som erhållit socialbidrag under 2003.

1 = Har tillhört familj som erhållit socialbidrag under 2003.

Tidigare lagföring

Variabeln kommer från uppgifter i lagföringsregistret och gäller domslut, åtalsunderlåtelse samt strafförelägganden.

0 = Individen har inga tidigare lagföringar.

1 = Individen är tidigare lagförd.

Brottstyper, misstankeregistret

Kodningen bygger på de brottskoderna som polisen använder sig av. Dessa koder återfinns i Brottskodningslistan för 2003, Brottsförebyggande rådet.

1 = Brott mot liv och hälsa (BrB kap 3)

7 = Brott mot allmän verksamhet (BrB kap 17)

2 = Brott mot frihet och frid (BrB kap 4)

8 = Trafikbrott

3 = Sexualbrott (BrB kap 6)

9 = Narkotikabrott

4 = Tillgreppsbrott, exklusive rån (BrB kap 8)

10 = Rån

5 = Bedrägeri och annan oredighet (BrB kap 9)

11 = Övriga brott

6 = Skadegörelsebrott (BrB kap 12)

Brottstyper, lagföringsregistret

Kodningen bygger på de lagrum som anges i lagföringsregistret.

1 = Brott mot liv och hälsa (BrB kap 3)

6 = Skadegörelsebrott (BrB kap 12)

2 = Brott mot frihet och frid (BrB kap 4)

7 = Brott mot allmän verksamhet (BrB kap 17)

3 = Sexualbrott (BrB kap 6)

8 = Trafikbrott

4 = Tillgreppsbrott, exklusive rån (BrB kap 8)

9 = Narkotikabrott

5 = Bedrägeri och annan oredighet (BrB kap 9)

10 = Övriga brott

Kriminologiska institutionens rapportserie

- 1995:1 Estrada, Felipe, *Ungdomsbrottslighetens utveckling 1975–1994*.
- 1996:1 Rytterbro, Lise-Lotte, *Narkotikamissbruk upptäckt genom urinprov*.
- 1997:1 Ringman, Karin, *Brottsförebyggande åtgärder i en förort*.
- 1997:2 von Hofer, Hanns (red.), *Nordic Criminal Statistics 1950–1995*.
- 1998:1 Backström, Malin (red.), *Homosexuell i dag*.
- 2001:1 Westfelt, Lisa, *Organisatoriska förändringar inom svensk polis under 1900-talet med avseende på kampen mot organiserad brottslighet*.
- 2001:2 Hörnqvist, Magnus, *Allas vårt ansvar – i praktiken. En statligt organiserad folkrörelse mot brott*.
- 2001:3 Shannon, David, *Graffiti and Adolescent Delinquency. An Analysis of Short Term Career Trajectories*.
- 2003:1 Tham, Henrik (red.), *Forskare om narkotikapolitiken*.
- 2003:2 Karlsson, Jenny & Pettersson, Tove, *Fokusgruppsintervjuer med ungdomar om genus och våld. Konstruktioner av gärningspersoner och offer*.
- 2003:3 Falck, Sturla, von Hofer, Hanns & Storgaard, Anette (red.), *Nordic Criminal Statistics 1950-2000*.
- 2005:1 Skrinjar, Monica, *Bilder av och åtgärder mot narkotika(miss)brukare – en reflexiv studie*.
- 2005:2 Pettersson, Tove, *Polisingripanden vid eget bruk av narkotika. Särbehandlas personer med utländsk bakgrund?*
- 2005:3 Heber, Anita, *Var rädd om dig! En litteraturöversikt om rädslan för brott*.
- 2005:4 Ericson, Christina, *Kvinnor och män i kriminalpolitiska motioner 1971-2000. En analys i ljuset av tre feministiska perspektiv*.
- 2006:1 Litzén, Staffan, *Oro för brott i urban miljö. Trygghetsundersökningar med anknytning till Stockholm*.
- 2006:2 Johnson, Michael, *Inblick i en ungdomskultur. Samtal med graffitimålare*.
- 2007:1 von Hofer, Hanns & Nilsson, Anders (red.), *Brott i välfärden. Festskrift till Henrik Tham*.
- 2008:1 von Hofer, Hanns, *Brott och straff i Sverige*.
- 2008:2 Evertsson, Nubia, *Political Corruption and Campaign Financing*.
- 2009:1 von Hofer, Hanns (red.), *Leif Lenke in memoriam*
- 2009:2 Green, Anders, *Fotboll och huliganism. Utveckling, problem och åtgärdsarbete i England och Skandinavien*
- 2009:3 Nilsson, Anders & Estrada, Felipe, *Criminality and life-chances. A longitudinal study of crime, childhood circumstances and living conditions up to age 48*.
- 2009:4 Rytterbro, Lise-Lotte, Rönnelid, Anita & Tham, Henrik, *Brottsskadeersättning ur brottsofferperspektiv. En komparativ studie av Danmark och Sverige*.
- 2010:1 Jerre, Kristina & Tham, Henrik, *Svenskarnas syn på straff*.
- 2011:1 Kardell, Johan, *Utländsk bakgrund och registrerad brottslighet – överrepresentationen i den svenska kriminalstatistiken*.

Är personer med utländsk bakgrund mer brottsbelastade än personer födda i Sverige? I samhällsdebatten hävdas inte sällan att detta är en fråga som inte "får ställas" och att den inte heller har undersökts. I denna rapport redovisas resultaten av svensk forskning från de senaste tre decennierna kring frågan om invandrades överrepresentation i brottslighet. Förutom denna genomgång presenteras också två empiriska undersökningar.

Den första jämför överrepresentationen i registrerad brottslighet för personer med utländsk bakgrund i Sverige, Danmark och Norge. Den andra studerar selektion och diskriminering i det svenska rättsväsendet. Rapporten visar att överrepresentationen i brottslighet alltsedan 1970-talets undersökningar varit mer eller mindre oförändrad och kretsat runt det dubbla för personer med utländsk bakgrund. Enligt den skandinaviska jämförelsen uppvisar alla länder ett liknande mönster. Speciellt intressant är den högre överrepresentation som rapporteras för invandrades barn jämfört med den första generationens invandrare. Detta är något som skiljer ut dessa resultat från tidigare svenska undersökningar. Studien om selektion och diskriminering antyder att det i beslutsutrymmet som finns både vid upprättandet av skäligen misstänkta, samt vid bestämmandet av fängelsestraffens längd, uppstår skillnader mellan personer med svensk respektive utländsk ursprung. Denna skillnad är till invandrarnas nackdel.

Denna rapport utgörs av en licentiatuppsats som har lagts fram vid Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.